

รายงานการวิจัย

เรื่อง

วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี
Analytical study to Factors Relating to Multilateral World Heritage Site
Management.

โดย

พระครูสุเมณฑธรรมธาดา, ดร.

พระครูปิยกิจบัณฑิต (ปิยธมโม)

นายเสถียร สระทองให้

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

MCU RS 610760311

รายงานการวิจัย
เรื่อง

วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี
Analytical study to Factors Relating to Multilateral World Heritage Site
Management.

โดย

พระครูสุเมณฑธรรมธาดา, ดร.

พระครูปิยกิจบัณฑิต (ปิยธมโม)

นายเสถียร สระทองให้

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

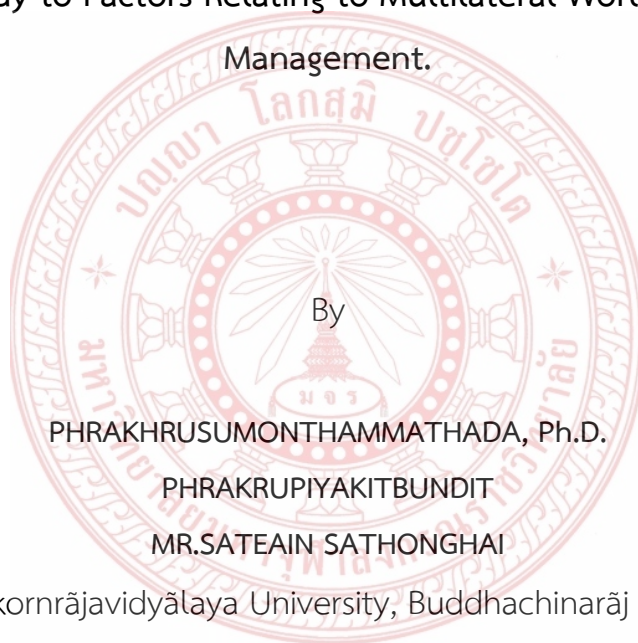
MCU RS 610760311

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Analytical study to Factors Relating to Multilateral World Heritage Site
Management.

PHRAKHRUSUMONTHAMMATHADA, Ph.D.

PHRAKRUIYAKITBUNDIT

MR.SATEAIN SATHONGHAI

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhachinaraj Buddhist College

B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760306

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี
ผู้วิจัย	พระครูสุเมธธรรมธาดา, ดร., พระครูปิยกิจบดินทิต, นายเสถียร สระทองให้
ส่วนงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
ปีงบประมาณ	๒๕๖๐
ทุนอุดหนุนการวิจัย	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

ผลการวิจัย พบว่า นโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกฯ ได้แก่ การส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น การปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยาน การศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะ การอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม การสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือนที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว การจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ การฝึกอบรมเพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ชุดค้น ชุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน การฝึกอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์และการพัฒนาจุดบริการบริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

พบว่า สภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการพื้นที่มรดกโลกฯ พบว่า ทุกโครงการบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับดี แต่บางโครงการไม่ได้รับการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง และขาดกระบวนการในการทำงานที่ชัดเจน อีกทั้งยังขาดการประสานงานที่ต่อเนื่อง และไม่มีการจัดจ้างประชาชนในการปฏิบัติงานสำรวจ ชุดค้น ชุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน แต่มีการว่าจ้างเข้ามาดูแลและรักษาความสะอาด ทุกหน่วยงานมีความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ ตลอดจนมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น แต่การดำเนินงานยังขาดการประสานงานที่จะส่งเสริมความร่วมมือของแต่ละภาคี ตลอดจนขาดการประสานขอความร่วมมือยังหน่วยงานต่างๆ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกฯ พบว่า ปัจจัยด้านผลประโยชน์ส่วนบุคคล ความตระหนัก ความศรัทธา ความเสียสละลักษณะผู้นำภาคี ความเข้มแข็งและการส่งเสริมความร่วมมือ นโยบายของภาคีภาพรวมในระดับมาก

แนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกฯ พบว่าควรมีการตั้งจุดมุ่งหมายของโครงการให้มีความเป็นจริงที่จะทำให้บรรลุได้ มีการกำหนดทิศทางอย่างชัดเจน มีการระบุข้อมูลติดต่อของผู้ประสานงาน วางแผนการดำเนินการปฏิบัติได้จริง ระบุขั้นตอนที่มีความยืดหยุ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนในสถานการณ์จริงได้ มีการจัดประชุมระหว่างภาคีอย่างต่อเนื่อง ติดตามก้าวหน้าของและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคีมีความเข้มแข็ง เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้แก่บุคคลภายนอกได้รับทราบ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคเอกชนมีส่วนร่วมกันโดยมีกรมศิลปากรมีบทบาทหลัก ศึกษาผลกระทบหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้น ประเมินปรับปรุงระหว่างที่มีการดำเนินการโครงการ ตลอดจนเพื่อใช้ในการปรับปรุงการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีในโครงการต่อไป

Research Title : Analytical study to Factors Relating to Multilateral World

Heritage Site Management

Researchers : Phrakrusumolthammatada, Ph.D., Phrakrupiyakitbundit

MR. Sateain Sathonghai

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhachinarāj

Buddhist College

Fiscal Year : 2560 / 2017

Research Scholarship Sponsor : Buddhist Research Institute of

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

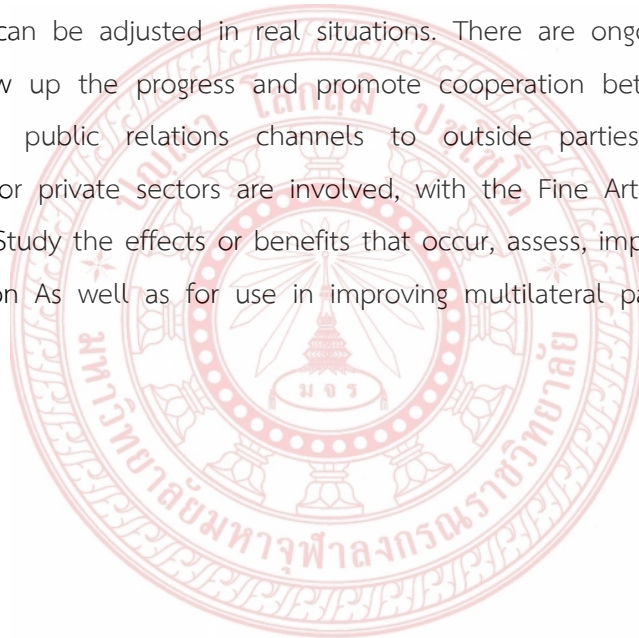
Abstract

The results of the research found that the policy, principles and processes of managing the World Heritage Area Kamphaeng Phet Historical Park, Phuphakee Province include promoting the establishment of local conservation organizations Improving the condition of houses in the park area Study and prepare a specific city plan Local volunteers in the preservation of cultural heritage Surveying and relocating houses that have an impact on historic sites or an obstacle to the development of infrastructure systems Development of parking spots Shops and services Tourist Information Center Providing space for waste management according to academic principles Training to hire people in the area to participate in the exploration, excavation, digging, and restoration of historic sites. Training for government agencies and local authorities To prepare for the management of the historical park area and the development of service points in the tourist information center

It also found that the current situation, problems and obstacles in the management of the World Heritage Area, Kamphaeng Phet Historical Park, found that every project achieved a good level of goals. But some projects have not been developed for continuity And lack of clear work processes Also lacking continuous coordination And there is no public employment in the exploration, excavation, excavation, and restoration of historic sites But hired to take care and keep clean Every department is ready to manage the historical park area. As well as being ready to cooperate with other agencies But the

operation still lacks coordination to promote the cooperation of each party As well as the lack of coordination for cooperation among various agencies Especially educational institutions The results of the analysis of factors related to the management of the World Heritage Site found that the personal benefit factors, awareness, faith, sacrifice, leadership characteristics, partners Strength and promotion of cooperation The policy of the Parties at a highlevel

Guidelines for development of world heritage management Found that the aim of the project should be set to be true to achieve Clearly defined directions The contact information of the coordinator Actual implementation plan Identify steps that are flexible that can be adjusted in real situations. There are ongoing meetings between parties. Follow up the progress and promote cooperation between the Parties with strength Add public relations channels to outside parties. Local administrative organizations or private sectors are involved, with the Fine Arts Department having a primary role. Study the effects or benefits that occur, assess, improve during the project implementation As well as for use in improving multilateral participation in the next project

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิจัยเรื่องวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระครูสิริรัตนานวัตร รศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชา พระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาในการทำวิจัยฉบับนี้ จนทำให้วิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์และทรงคุณค่า

พระครูสิริรัตนานวัตร รศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช และผศ.ดร.ปัญญา นามสง่า ประธานหลักสูตรสาขาวิชาปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ที่กรุณาให้คำแนะนำแก้ไข และตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จนทำให้การวิจัยครั้งนี้สมบูรณ์และมีคุณภาพดียิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พระราชวชิรเมธี ป.ธ.๙ ,ผศ.ดร. ผู้อำนวยการสถานศึกษาหน่วยวิทยบริการฯ และพระเมธีวชิรภูษิต, ดร. รองผู้อำนวยการสถานศึกษาหน่วยวิทยบริการฯ ณ วัดพระบรมธาตุ จ. กำแพงเพชร พระครูโกศลวชิรกิจ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ กองวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต เจ้าคณะตำบลหนองปลิง นางสาวพรพรรณ ชุ่มเปี่ยม ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม (นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร นางจันทรา กุลนันทคุณ นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาให้คำแนะนำแก้ไขในการประชุมกลุ่มย่อย จนทำให้ผลการวิจัยมีคุณภาพดียิ่งขึ้น

ขอขอบคุณพระครูวชิรปัญญากร รองเจ้าคณะอำเภอเมืองกำแพงเพชร (ฝ่ายการศึกษา) เจ้าอาวาสวัดบ่อสามแสน นายภาคภูมิ อยู่พูล นักโบราณคดีชำนาญการ อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร สำนักศิลปากรที่ ๖ และผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ทุกท่านที่ได้สละเวลาในการให้สัมภาษณ์ จนทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีผลการวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้มอบทุนสนับสนุนการวิจัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๐ ในงานวิจัยครั้งนี้

พระครูสุเมธธรรมธาดา, ดร. และคณะ

๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๕ กรอบแนวคิด.....	๘
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้จากงานวิจัย.....	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๐
๒.๑ แนวคิดมรดกโลก.....	๑๑
๒.๒ แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม.....	๑๕
๒.๓ แนวคิดการมีส่วนร่วม.....	๑๘
๒.๔ การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงพุทธในพื้นที่มรดกโลก.....	๓๙
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๕๒
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๒
๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง.....	๕๒
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย.....	๕๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๕๘
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๕๙
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๐

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๖๑
๔.๑ นโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร.....	๖๑
๔.๒ สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร.....	๖๗
๔.๓ แนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร.....	๗๒
๔.๔ แนวทางการพัฒนามรดกโลกแบบพหุภาคี.....	๗๔
๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๗๕
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ.....	๗๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๗๖
๕.๒ อภิปรายผล.....	๗๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๘๔
บรรณานุกรม.....	๘๖
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๙๒
ภาคผนวก ข ตารางนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๐๖
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค.....	๑๐๘
ภาคผนวก ง เครื่องมือวิจัย.....	๑๑๐
ภาคผนวก จ ภาพถ่ายกิจกรรมทำงานวิจัย.....	๑๑๒
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการ/ประวัติผู้วิจัย.....	๑๒๑

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

๓.๑ นโยบาย หลักการ ปัญหา อุปสรรค ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร.....	๕๕
๓.๒ แสดงโครงสร้างของแบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี.....	๕๗
๔.๑ แสดงนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร.....	๖๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในประเทศไทยเริ่มต้นมาจากการอนุรักษ์ในรูปแบบประเพณีนิยม จากหลักฐานและบันทึกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่ามักจะเป็นเรื่องราวของการซ่อมแซมปรับปรุงวัดใน พระพุทธศาสนา แม้จะไม่มีรายละเอียดที่แสดงถึงวิธีการที่ใช้ในการซ่อมแซมแต่ก็สามารถทำให้เข้าใจถึง แนวคิดการอนุรักษ์ในอดีตได้อย่างชัดเจน กระทั่งต่อมาเมื่อมีการนำแนวทางการอนุรักษ์ที่เป็นสากลเข้ามา ในประเทศไทยจึงส่งผลต่อแนวคิดการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทยเป็นอย่างมากเนื่องจากทำ ให้เกิดกฎหมาย มาตรการ ยุทธศาสตร์ กลไก นโยบายและโครงการต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ และส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้รับผิดชอบหลักโดยเฉพาะกรม ศิลปากรที่ถือได้ว่าเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่นทั้งของรัฐและ เอกชน รวมถึงชุมชน วัด พระสงฆ์ และประชาชน ก็ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่มรดกโลกทาง วัฒนธรรมในประเทศไทยด้วยเช่นกัน

ปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยมีแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว ๕ แห่ง แบ่งเป็นแหล่งมรดกโลกทาง วัฒนธรรม ๓ แห่ง คือ เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง และแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ ๒ แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่ ห้วยขาแข้ง และผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ และยังมีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ใน “บัญชีรายชื่อ เบื้องต้น” รอการนำเสนอต่อคณะกรรมการมรดกโลกเพื่อพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลกอีก ๒ แห่ง ได้แก่ ๑. ปราสาทหินพิมาย และเส้นทางวัฒนธรรม และปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ และ ๒. อุทยาน ประวัติศาสตร์ภูพระบาท^๑ สำหรับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร ที่ได้รับการขึ้น ทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้นเนื่องมาจากหลักฐานที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงผลงานทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น เป็นตัวแทนของศิลปกรรมไทยยุคแรกและเป็นต้นกำเนิดของการสร้างประเทศ อันเป็นไปตามเกณฑ์การขึ้น

---

^๑ วรรณพร หอกคำ, “การศึกษาหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนมรดกโลกและการตรวจสอบสถานะมรดกโลก ของโบราณสถาน กรณีศึกษา:อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร,” (การศึกษาค้นคว้าด้วย ตนเอง สาขาวิชาการจัดการโรงแรม มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓.

ทะเบียนเป็นมรดกโลก คือเป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรมที่มีความงดงาม และเป็นผลงานชิ้นเอกที่ได้รับการสร้างสรรค์จากอัจฉริยภาพด้านศิลปะอย่างแท้จริง ตลอดจนเป็นสิ่ง ที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่หาได้ยากยิ่งหรือหลักฐานที่แสดงขนบธรรมเนียม ประเพณีหรืออารยธรรม ซึ่งยังหลงเหลืออยู่ หรืออาจสูญหายไปแล้ว^๒

เมื่อได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกและด้วยความโดดเด่นของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร ทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนมีนโยบายในการจัดการพื้นที่ในหลาย ด้าน เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ การจัดการผังเมือง รวมถึง พัฒนาคุณภาพสินค้าของกลุ่มอาชีพของแต่ละตำบล ตลอดจนทั้งมีการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะกรรมการ หมู่บ้านในการแก้ไขข้อพิพาทต่างๆ เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการจะทำให้อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร คงความเป็นมรดกโลกได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับชุมชนท้องถิ่น และระดับชาติ ซึ่งต้องมีจิตสำนึกในการรักษาหวงแหนสมบัติของ ชาติของแผ่นดิน มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกตระหนักถึงคุณค่าของแหล่ง มรดกโลก และเห็นถึงความสำคัญของการเข้าไปมีส่วนร่วมบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก ดังนั้นการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการมรดกโลกของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรต่างๆ จึงเป็น หัวใจสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นวิธีการในการจัดการเมืองและทรัพยากรอันเป็น มรดกโลกให้สามารถผสมผสานกันได้เพื่อการพัฒนาที่สมดุล โดยที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องมีความเข้าใจ แหล่งมรดกโลกในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาโดยรวม^๓

ยิ่งไปกว่านั้นในระยะแรกของของศตวรรษที่ ๒๑ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจะไม่เป็นแค่ เพียงการซ่อมแซมและการปกป้องสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพต่างๆ หรือการ รักษาคุณค่าความเป็นของแท้ไว้เท่านั้น แต่จะเน้นกระบวนการด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมากขึ้น เป็นการทำความเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมในภาพรวม เนื่องจากมรดกนี้เปรียบเสมือนหลักฐานของการ พัฒนาและความสำเร็จของมนุษย์จากประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน และยังคงอยู่และเปลี่ยนแปลงไป

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^๓ ภัทรานิชฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก กรณี อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร,” (มหาวิทยาลัย ราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๔), หน้า ๓-๔

พร้อมๆ กับการดำรงชีวิตของมนุษย์^๔ ซึ่งหลักการสำคัญคือการรักษามรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ ไว้ให้ได้ในขณะเดียวกันก็สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความต้องการเหล่านี้รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษา และกำหนดแนวทางการจัดสถานที่ทางวัฒนธรรมของตนเองด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการและเกณฑ์ในการจัดการเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกสามารถบรรลุข้อตกลงว่าอะไรคือการกระทำที่เหมาะสมที่สุดในการรักษาามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลาย รวมไปถึงสามารถนำมาใช้สนองวัตถุประสงค์ต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อให้เกิดผลตอบแทนตามวัตถุประสงค์นั้นๆ ได้^๕ การจัดการพื้นที่มรดกโลกจึงจำเป็นต้องให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกในด้านการจัดการพื้นที่ ด้านการจัดการทรัพยากร ด้านการปกป้อง ด้านการใช้ ด้านการตลาด ด้านการให้ความรู้ ด้านการศึกษาวิจัย และด้านการเงิน มีการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อให้เกิดชุมชนปฏิบัติ การเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นเจ้าของพื้นที่ต่อนักท่องเที่ยว ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือให้คำปรึกษา และสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ภาคเอกชน และทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นตัวแทนในรูปคณะกรรมการ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ภายใต้การบริหารจัดการ เพื่อเกิดการบูรณาการร่วมกัน ในพื้นที่แหล่งมรดกโลก และสร้างเครือข่ายความร่วมมือของประชาชนในทุกเพศทุกวัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง^๖

จากแนวทางดังกล่าวข้างต้น การมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีจึงมีความสอดคล้องเป็นอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการจัดการพื้นที่มรดกโลก เพราะเป็นกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม อีกทั้งยังเป็นรากฐานที่สำคัญในกระบวนการตัดสินใจด้านการพัฒนา และเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีโดยผ่านการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคม ชุมชนหรือองค์กร ได้มีระดับการรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น หาวิธีการแก้ปัญหาโดยต้องร่วมคิด ตัดสินใจและวางแผน ตลอดจนการปฏิบัติตามกิจกรรมการพัฒนาหรือโครงการพัฒนาต่างๆ มีการติดตามและประเมินผล ตลอดจนการบำรุงรักษา ในการพัฒนาสังคม ชุมชนหรือองค์กรให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^๗ การ

^๔ ปรัชมาศ ลัญยานนท์, “การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕-๑๖.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖

^๖ ภัทรานิชฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^๗ อภิชาติ ใจอารีย์, การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี, หน้า ๑๐๓.

จัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคีจึงหมายถึง การจัดพื้นที่ การจัดทรัพยากร การปกป้อง การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ การศึกษาวิจัย การให้ความรู้ และการวางแผนการตลาดในพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร โดยการร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในพื้นที่แหล่งมรดกโลก ซึ่งสอดคล้องกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ได้กล่าวไว้ว่า “ที่ผ่านมาการดำเนินงานการอนุรักษ์โบราณสถาน และการพัฒนาชุมชนภายในเขตโบราณสถานและชุมชนโดยรอบต่างๆ แบบต่างคนต่างทำขาดการบูรณาการการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณค่าโบราณสถานและสภาพแวดล้อม เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ประวัติศาสตร์ที่ขาดความมีชีวิตชีวา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จะเสริมสร้างความประทับใจของผู้มาเยือนและในการต่อยอดส่งเสริมพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ดังนั้น แผนแม่บทบูรณาการการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นกรอบในการบริหารการพัฒนาที่ถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทของการบริหารการพัฒนา มรดกโลก อุทยานประวัติศาสตร์ และพื้นที่เชื่อมโยง และมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งเพื่อพัฒนากลไกการบริหารจัดการเป็นต้นแบบ การบริหารจัดการในคุณค่าของการเป็นแหล่งมรดกโลกและมรดกทางวัฒนธรรม ภายใต้การร่วมมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาชน”^๘

อย่างไรก็ตามเมื่อมีความร่วมมือเกิดขึ้นย่อมต้องมีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะปัจจัยเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความราบรื่นหรือความขัดแย้งในการร่วมมือระหว่างภาคี อันจะส่งผลต่อความก้าวหน้า ความสำเร็จ และความล้มเหลวในกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลก ดังที่ ปรีชมาศ ลัญชานนท์^๙ ได้ทำการศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ ปัจจัยทางวัฒนธรรมด้านความศรัทธาในทางศาสนา ปัจจัยทางสังคมด้านความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปัจจัยการได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านการอนุรักษ์อาคาร การรักษาสภาพแวดล้อมและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ผล

^๘ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), แผนแม่บทบูรณาการการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร, บทที่๕ (กรุงเทพฯ: บริษัท เทสโก้ จำกัด). หน้า ๒.

^๙ ปรีชมาศ ลัญชานนท์, เรื่องเดียวกัน, บทคัดย่อ.

การศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปเป็นแบบจำลองการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ นโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี รวมถึงวิเคราะห์สภาพการ ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ ตลอดจนเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลหรือแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี และนำไปปรับปรุงประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในระดับประเทศต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษานโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑. ข้อมูลนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๒. ข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ คัดเลือกจากประชากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ชุมชนรอบเขตมรดกโลก แกนนนำพระสงฆ์ ตัวแทนผู้นำชุมชน เครือข่ายการจัดการ ตัวแทนนักท่องเที่ยว ตัวแทนภาคธุรกิจ ตัวแทนประชาชนในชุมชนรอบพื้นที่มรดกโลก จำนวน ๒๐ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และชุมชนโดยรอบ

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลาและวิธีการศึกษา การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษา ได้แก่

๑. ระยะเวลาทำการศึกษาวิจัย ลงพื้นที่เก็บข้อมูล วิเคราะห์ผลโดยภาพรวมของการวิจัยตั้งแต่ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๐ ถึง กันยายน ๒๕๖๑

๒. การศึกษาในเชิงเอกสาร เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัย และนโยบาย กลไกต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลก จากหนังสือ งานวิจัย และเอกสารหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓. การศึกษาภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ประชุมกลุ่มย่อย และจัดทำการประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่มรดกโลก

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ พื้นที่มรดกโลก หมายถึง พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร อำเภอเมืองจังหวัดกำแพงเพชรคือสถานที่ อันได้แก่ ป่าไม้ อนุสาวรีย์ สิ่งก่อสร้างต่างๆ รวมไปถึงเมือง ซึ่งคัดเลือกโดยองค์การยูเนสโกตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๕ เพื่อเป็นการบ่งบอกถึงคุณค่าของสิ่งที่มีมนุษยชาติ หรือธรรมชาติได้สร้างขึ้นมา และควรจะต้องปกป้องสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไร เพื่อให้ได้ตกทอดไปถึงอนาคต

๑.๔.๒ การจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี หมายถึง กระบวนการที่ประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย ขั้นตอนการดำเนินงาน การประสานงาน การประชาสัมพันธ์ งบประมาณ และการประเมินผลในการจัดพื้นที่ การจัดทรัพยากร การปกป้อง การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ การศึกษาวิจัย การให้ความรู้ และการวางแผนทางการตลาด ในพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร โดยการร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในพื้นที่แหล่งมรดกโลก

๑.๔.๓ นโยบาย หมายถึง แผนแม่บท โครงการ และกลไกต่างๆ ที่จัดทำขึ้นเพื่อการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคีข้อเสนอสำหรับแนวทางการดำเนินงานของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือรัฐบาล ภายในสภาพแวดล้อมแบบหนึ่งซึ่งขณะมีทั้งอุปสรรค และโอกาสบางประการด้วย อุปสรรคและโอกาสที่มีนั่นเองที่ผลักดันให้มีการเสนอนโยบายขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์และเอาชนะสภาพการณ์เช่น นั้น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายอย่างหนึ่งอย่างใดนั่นเอง

๑.๔.๔ สภาพปัจจุบัน หมายถึง สภาพการดำเนินงานของนโยบายที่ใช้ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี

๑.๔.๕ ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง สิ่งที่สมาชิกในภาคีเห็นว่าเป็นสาเหตุ หรือเป็นสิ่งที่มาขัดขวาง ที่ทำให้การจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคีเกิดความขัดข้อง เป็นไปอย่างล่าช้า ไม่เป็นไปตามกระบวนการที่วางแผนไว้ หรือไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบาย

๑.๔.๖ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี หมายถึง ตัวแปรที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ประกอบด้วย

๑. ผลประโยชน์ส่วนบุคคล หมายถึง ความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของรายได้จากการประกอบอาชีพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัว ที่จะได้รับจากการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

๒. ความศรัทธา หมายถึง ความเชื่อถือของบุคคลที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สมาชิกในภาคี และผู้นำภาคีของตน ตลอดจนความเชื่อถือที่มีต่อสมาชิกต่างภาคี ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

๓. ความตระหนัก หมายถึง สมาชิกในภาคีมีความภาคภูมิใจ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีจิตสำนึกรักในพื้นที่มรดกโลก รวมไปถึงมีความเข้าใจถึงสาเหตุและผลกระทบของการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

๔. ความเสียสละ หมายถึง การให้ความร่วมมือของบุคคลในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร แม้จะเสียผลประโยชน์มากกว่าการได้รับ หรือไม่ได้ผลประโยชน์ใดๆ ก็ตาม และการหมั่นเข้าร่วมกิจกรรม สนใจรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรอย่างสม่ำเสมอ

๕. คุณลักษณะของผู้นำภาคี หมายถึง ผู้นำภาคีมีความรับผิดชอบ มีความสนใจที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น กล้าตัดสินใจ รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก และสามารถสั่งการ ชักจูง กระตุ้น หรือสนับสนุนให้คนในภาคีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

๖. ความเข้มแข็งของภาคี หมายถึง สมาชิกในภาคีมีความสามัคคี มีการสร้างกฎเกณฑ์ของภาคี ร่วมกันวางแผน มีการแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ที่แท้จริง สมาชิกในภาคีมีความไว้วางใจต่อกัน และมีจิตสาธารณะที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

๗. การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคี หมายถึง การจัดการประชุมเพื่อให้ภาคีต่างๆ ได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น เสนอแนะแนวทาง และร่วมตัดสินใจในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลายให้ทุกภาคีที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ครบถ้วนและถูกต้อง

๘. นโยบายของภาคี หมายถึง กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักการปฏิบัติ นโยบาย และกลไกต่างๆ ที่ออกโดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อใช้อำนาจในการบังคับ หรือเพื่อขอความร่วมมือระหว่างภาคีในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้จากงานวิจัย

๑. ได้ทราบถึงนโยบาย กลไกที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลก
๒. ได้ทราบถึงสภาพการ ปัญหา และอุปสรรค ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี
๓. ได้ทราบถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี
๔. ได้แนวทางในการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดมรดกโลก
- ๒.๒ แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
- ๒.๓ แนวคิดการมีส่วนร่วม
- ๒.๔ แนวคิดการจัดการศิลปกรรมเชิงพุทธ
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดมรดกโลก

๑. แนวคิดการจัดการพื้นที่มรดกโลก

มรดกโลก คือ แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ที่มีความโดดเด่นเป็นเลิศในระดับสากล เมื่อได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งมรดกโลกไม่ว่าจะมีที่ตั้งอยู่ในขอบเขตดินแดนของประเทศใดก็ตาม ถือได้ว่าแหล่งนั้นเป็นมรดกของมนุษยชาติทั้งปวง (องค์การยูเนสโก, ๒๕๕๓, อ้างถึงในศศิกานต์ อินทวัม, ๒๕๕๖, หน้า ๓๐)^๑ สำหรับมรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรจัดเป็นมรดกโลกประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ อันหมายถึงทรัพยากรทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและวิถีในสังคมต่างๆ ได้แก่ อนุสาวรีย์ อาคารหรือสถาปัตยกรรม แหล่งโบราณคดี เมืองเก่าหรือเมืองประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ เป็นต้น^๒ และเพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์การขึ้นทะเบียนมรดกโลก แหล่งมรดกโลกนั้นจะต้องได้รับความคุ้มครองพอสมควรโดยเฉพาะในแหล่งที่เปิดให้สาธารณชนเข้าชมเป็นจำนวนมากนั้น ประเทศสมาชิกมีหน้าที่ต้องเสนอหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม โดยจะต้องครอบคลุมถึงแนวทางการจัดการ การอนุรักษ์ และการเข้าถึงแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของ

^๑ ศศิกานต์ อินทวัม, “ความต้องการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ค้าในการอนุรักษ์มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๐.

^๒ ธาดา สุทธิธรรม, หลักการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานในแนวทางการมีส่วนร่วม (มูลนิธิภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและศิลปะเอเชีย, ๒๕๕๔), หน้า ๖๒.

ประชาชนด้วย^๓ การอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดหลักการและกฎเกณฑ์ต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่มรดกโลกเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ

๒. กระบวนการในการจัดการพื้นที่มรดกโลก

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้กำหนดระบบการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้^๔

๑) แหล่งมรดกโลกทุกแหล่งจำเป็นต้องมีระบบการจัดการ โดยมีกรอบความคิดที่สำคัญของระบบการจัดการคือ การแบ่งพื้นที่การดูแลและจัดการมรดกโลกให้มีส่วนของเขตพื้นที่คุ้มครองโบราณสถานและเขตพื้นที่กันชน ในพื้นที่คุ้มครองโบราณสถานต้องมีความเข้มงวดไม่ให้มีที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ นอกเหนือจากการอนุรักษ์ และมีการจัดการการเข้าเยี่ยมชมที่เหมาะสม

๒) การจัดการแหล่งมรดกโลก ควรประกอบด้วย การดูแลในเรื่องการจัดการทรัพยากรและการปกป้องรักษา การใช้ของมนุษย์ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยว การวิจัยและการเฝ้าระวัง และการบริหารจัดการ

๒.๑ การจัดการทรัพยากรและการปกป้องรักษา อันมาจากการคุกคามมรดกโลกเช่น การขยายตัวของเมือง การขโมยวัตถุทางศิลปะ สาเหตุและปัจจัยทางธรรมชาติต้องมีการเตรียมเผชิญปัญหาและเฝ้าติดตาม

๒.๒ การใช้ของมนุษย์ การเป็นแหล่งมรดกโลกทำให้มีการลงทุนเพิ่มขึ้นมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว หากมีการบริหารที่ดีจะมีผลกระทบทางลบน้อยที่สุดต่อชุมชนและทรัพยากร

๒.๓ การวิจัยและเฝ้าระวัง องค์การภาครัฐและภาคเอกชน และผู้รับผิดชอบแหล่งมรดกโลก มีหน้าที่ประเมินสภาพ รวบรวมข้อมูลและแบ่งปันข้อมูลเพื่อการพัฒนา เนื่องจากต้องมีการรายงานต่อคณะกรรมการมรดกโลกอย่างเป็นทางการทุก ๖ ปี หรือตามกำหนดที่ระบุไว้โดยคณะกรรมการมรดกโลก

^๓ วรรณพร หอกคำ, “การศึกษาหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนมรดกโลกและการตรวจสอบสถานะมรดกโลกของโบราณสถาน กรณีศึกษา:อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร,” (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโรงแรม มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔.

^๔ ภัทรานิชฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร,” (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖-๑๗.

๒.๔ การบริหารจัดการ ต้องมีการบริหารจัดการด้านการเงินจากแหล่งทุนต่างๆ ซึ่งเป็นความจำเป็นต่อการอนุรักษ์ การจัดการ และการพัฒนา การให้การศึกษา ซึ่งสำคัญสำหรับทุกคนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกโลก ทั้งนักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่ และนักการเมืองท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่า และให้แหล่งมรดกโลกได้รับการคุ้มครองที่ถูกต้องเหมาะสม การมีแผนการตลาดซึ่งครอบคลุมวัตถุประสงค์ของทางการและของชุมชนโดยทั่วถึง

การเงิน การจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอเป็นสิ่งจำเป็นมากต่อการอนุรักษ์การจัดการ และการพัฒนาแหล่งต่างๆ แหล่งเงินทุนต่างๆในที่นี้ อาจหมายรวมถึง งบประมาณจากรัฐบาล จากส่วนกลาง งบประมาณระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น

การศึกษา การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุกคนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกโลกทั้งนักท่องเที่ยว ผู้จัดการแหล่งประชาชนในพื้นที่ และนักการเมืองท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งนั้นๆ และให้แหล่งมรดกนั้นๆ ได้มีการคุ้มครองที่ถูกต้องและเหมาะสม

การตลาด ทุกพื้นที่แหล่งมรดกควรมีแผนทางการตลาด ซึ่งครอบคลุมวัตถุประสงค์ของทางการ และความต้องการของชุมชนโดยทั่วถึง ทรัพย์สินของแหล่งมรดกครอบคลุมทั้งด้านวัสดุและด้านวัฒนธรรม รวมทั้งศาสนาพิธี ศิลปะและกิจกรรมทาง เศรษฐกิจ โดยการผนวกเอาสิ่งเหล่านี้เข้าไป ผู้เข้าเยี่ยมชมจะได้สัมผัสกับความมั่นคงและความเข้าใจลึกซึ้งต่อสถานที่นั้น

เมื่อมีการวางแผนการจัดการที่ได้รับการเห็นชอบตามกฎหมายที่เหมาะสมแล้วเรื่องวิธีการดำเนินการตามแผน ให้การดำเนินงานบริหารด้านอนุรักษ์ คือ ระบบการจัดการตนเอง ด้วยความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่น รัฐบาล นักวิชาการและธุรกิจเป็นไปอย่างราบรื่น โดยระบบการจัดการที่ดีต้องเป็นไปด้วยความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น รัฐบาล นักวิชาการ และภาคธุรกิจ บทบาทขององค์การยูเนสโก ในการดูแลรักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมมุ่งเน้นในด้านการป้องกัน (Prevention) การจัดการ (Management) และการช่วยเหลือ (Intervention) ซึ่งในการเข้าช่วยเหลือประเทศต่างๆ ในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมนั้นจะสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสภาพแวดล้อม โดยการปรับเปลี่ยนทัศนคติแนวคิดให้เป็นไปในแนวทางเดียวกับมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการตระหนักในหมู่ประชาชน ส่งเสริมให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วม

นอกจากนี้การจัดการพื้นที่เพื่อสร้างความยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรมยังมีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ส่วน ดังนี้^๕

^๕ ธาดา สุทธิธรรม, หลักการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสาน ในแนวทางการมีส่วนร่วม, หน้า ๖๙-๗๐.

๑) ความรู้และสำนึกทางวัฒนธรรม (Cultural Knowledge and Awareness) ความยั่งยืนของแหล่งทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับความรู้ด้านวัฒนธรรมและสำนึกทางวัฒนธรรมของชุมชนโดยรวม ความรู้ช่วยสร้างสำนึกทางวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์และลดการทำลายแหล่งมรดกโลก การสร้างสำนึกและเสริมความรู้ทางวัฒนธรรมนั้นกระทำได้หลายช่องทาง เช่น ในระบบการศึกษาผ่านสื่อต่างๆ การฝึกอบรมเฉพาะด้าน เป็นต้น

๒) การอนุรักษ์และการจัดการ (Conservation and Management) มาตรการปกป้องรักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้

๒.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทุกประเทศจะมีกฎหมายระดับประเทศและท้องถิ่นเพื่อปกป้องรักษามรดกของตน ซึ่งมักคุ้มครองแหล่งมรดกโลกโดยการขึ้นทะเบียนไปจนถึงมาตรการป้องกันผู้ทำลายมรดกเหล่านั้น

๒.๒ วิธีการอนุรักษ์ที่พอเพียงและเหมาะสมมีความจำเป็นในการปกป้องลักษณะทางกายภาพของแหล่งมรดกวัฒนธรรมโดยวิธีการต่างๆ รวมถึงการอนุรักษ์ที่เหมาะสมเพื่อธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นด้วยความเคารพ

๒.๓ ระบบการจัดการที่ดี ในการคุ้มครองแหล่งมรดกวัฒนธรรมให้ยืนยาว ระบบการจัดการที่ดีครอบคลุมกระบวนการและบุคลากรด้านการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม ซึ่งตัวระบบเองก็ต้องการประเมินและปรับปรุงเป็นระยะๆ ด้วย

๓) การสื่อความหมายและการบริหารจัดการนักท่องเที่ยว (Heritage Interpretation and Visitor Management) การท่องเที่ยวนับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์กับแหล่งมรดกวัฒนธรรมในทุกแห่ง บางแหล่งต้องต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นหลักล้านคนในแต่ละปี การจัดการการท่องเที่ยวที่ดีย่อมนำประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจมาสู่ประเทศเจ้าของแหล่ง ในลักษณะการจ้างงานและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามหากจัดการไม่ดี ย่อมส่งผลกระทบต่อทางลบต่อการอยู่อาศัยและวิถีชีวิตในชุมชนที่แหล่งมรดกวัฒนธรรมตั้งอยู่โดยตรง

๔) การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง (Community Involvement and Partnerships) การปกป้องรักษาแหล่งมรดกวัฒนธรรมต้องให้ความสำคัญกับชุมชนที่อยู่กับแหล่งนั้น ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากแหล่งที่เป็นวัด โบสถ์ และสุเหร่าในแต่ละศาสนา ซึ่งชาวชุมชนมีวิถีที่ผูกพันกับแหล่งอย่างแน่นแฟ้น สำหรับแหล่งขนาดใหญ่ที่มีลักษณะเป็นเมืองเก่าหรือเมืองประวัติศาสตร์ ชุมชนต่างๆ ที่ประกอปกั้นขึ้นเป็นเมืองพึ่งช่วยกันรักษา เพราะจะส่งผลต่อการได้หรือเสีย องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนโดยเฉพาะที่ไม่แสวงหาผลกำไร เช่น สถาบันการศึกษา มูลนิธิ หรือชมรมต่างๆ ทั้งที่อยู่ในและนอกชุมชน ล้วนมีบทบาทในการอนุรักษ์และกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์อย่างเข้าใจ

สรุปได้ว่ากระบวนการในการจัดการพื้นที่มรดกโลกมีดังนี้

๑) การบริการจัดการ ซึ่งจะต้องเป็นระบบและมีการประเมินและปรับปรุงเป็นระยะๆ มรดกโลกจำเป็นต้องมีระบบการจัดการในด้านต่างๆ ดังนี้

๑.๑ การแบ่งพื้นที่มรดกโลก คือ การดูแลและจัดการมรดกโลกให้มีส่วนของเขตพื้นที่คุ้มครองซึ่งต้องมีความเข้มงวดไม่ให้มีที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ นอกเหนือจากการอนุรักษ์ และมีการจัดการการเข้าเยี่ยมชมที่เหมาะสม และอีกส่วนคือเขตพื้นที่

๑.๒ การปกป้องรักษาจากการถูกคุกคาม เช่น การขยายตัวของเมือง การขโมยวัตถุทางศิลปะ สาเหตุทางธรรมชาติซึ่งต้องมีการเตรียมเผชิญปัญหาและเฝ้าติดตาม ซึ่งจะรวมไปถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อคุ้มครองแหล่งมรดกโลกโดยการขึ้นทะเบียนไปจนถึงมาตรการป้องกันผู้ทำลายมรดกเหล่านั้น

๑.๓ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ การท่องเที่ยวอันนับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์กับแหล่งมรดกวัฒนธรรมในทุกแห่ง ซึ่งมีการลงทุนต่างๆ ในพื้นที่มรดกโลกเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากย่อมส่งผลกระทบต่อพื้นที่มรดกโลกโดยตรง จึงจำเป็นต้องมีความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว

๑.๔ การจัดการด้านการเงิน ซึ่งเป็นความจำเป็นต่อการอนุรักษ์ การจัดการ และการพัฒนา การให้การศึกษา ซึ่งการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอเป็นสิ่งจำเป็นมากต่อการอนุรักษ์การจัดการและการพัฒนาแหล่งต่างๆ ได้แก่ งบประมาณจากรัฐบาล งบประมาณระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น

๑.๕ การจัดการด้านการตลาด คือการวางแผนทางการตลาด เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในด้านความต้องการของชุมชนให้ทั่วถึงและครอบคลุมทั้งด้านวัสดุ วัฒนธรรม ศาสนาพิธี ศิลปะและกิจกรรมทาง เศรษฐกิจ

๒) การมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องถือเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการพื้นที่มรดกโลกให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะต้องให้ความสำคัญกับชุมชนที่อยู่กับแหล่งนั้น ตลอดจนองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งที่อยู่ในและนอกชุมชน จะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอย่างเข้าใจ โดยมีกระบวนการร่วมกันดังนี้

๒.๑ การวิจัยและเฝ้าระวัง องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน และผู้รับผิดชอบแหล่งมรดกโลก มีหน้าที่ประเมินสภาพ รวบรวมข้อมูลและแบ่งปันข้อมูลเพื่อการพัฒนา

๒.๒ ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกโลก ตั้งแต่นักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่ และนักการเมืองท้องถิ่น ต้องเกิดความความตระหนักในคุณค่าของแหล่งมรดกโลก ช่วยกันคุ้มครองด้วยวิธีการที่ถูกต้อง

๒.๓ การดำเนินงานบริหารด้านอนุรักษ์และดูแลรักษามรดกโลกด้วยความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่น รัฐบาล นักวิชาการและธุรกิจ องค์การยูเนสโก โดยมุ่งเน้นในด้านการป้องกัน การจัดการ และการช่วยเหลือ

๓) การสร้างสำนึกในการอนุรักษ์มรดกโลก ได้แก่

๓.๑ การให้การศึกษาสำหรับทุกคนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกโลกทั้งนักท่องเที่ยว ผู้จัดการแหล่งประชาชนในพื้นที่ และนักการเมืองท้องถิ่น เพื่อสร้างความรู้และสำนึกทางวัฒนธรรม และเกิดความตระหนักถึงคุณค่าและวิธีการการคุ้มครองที่ถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนการช่วยส่งเสริม อนุรักษ์ และลดการทำลายแหล่งมรดกโลก

๓.๒ สนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกโลก และส่งเสริมให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น

๒.๒ แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

สุรศักดิ์ ปริญญารัตนชัย (๒๕๔๔ :๑๑) กล่าวถึงปัจจุบันเมื่อกล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานอันเป็นทรัพยากรในการบริหาร องค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารงานประกอบด้วย ๔ ปัจจัยหรือที่เรียกว่า ทฤษฎี ๔ M's ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีจัดการ(Management) อย่างไรก็ตามได้มีการมีนักวิชาการบางท่าน อาทิเช่น ศาสตราจารย์ วิลเลียม ที กรีนวูด (William T. Greenwood) ให้ความเห็นว่า ทรัพยากร การบริหารควรมีปัจจัยในการบริหารอย่างน้อย ๗ ประการ ได้แก่ คน(Man) เงิน(Money) วัสดุสิ่งของ (Material) อำนาจ(Authority) เวลา(Time) กำลังใจใน การทำงาน(Will) และความสะดวกต่างๆ(Facillity) หรือในทางบริหารธุรกิจเอกชน การจัดการเชิงธุรกิจ กล่าวถึงปัจจัยการบริหารว่า ควรเป็น ๖ M's ซึ่งประกอบไปด้วย คน(Man) เงิน(Money) วัสดุสิ่งของ (Material) วิธีการ (Method) ตลาด(Market) และเครื่องจักร(Machine) เป็นต้นซึ่งปัจจัยเหล่านี้ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้สูงสูดนั่นเอง การบริหารจัดการทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรการบริหารที่สำคัญ ได้แก่ คน(Man) เงิน(Money) วัสดุสิ่งของ(Material) และการจัดการ(Management) หรือที่เรียกย่อๆ ว่า ๔ M's

๔M's ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ใช้ในการบริหาร เพราะจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายได้ เช่นเดียวกับงานหรือธุรกิจด้านอื่นๆ แต่มีขอบเขตกว้างกว่าซับซ้อนมากที่สุดในบรรดาธุรกิจทั้งหลาย กล่าวคือ (นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. ๒๕๓๔ : ๔๐-๔๑)

๑. Management ระบบบริหารที่มีความซับซ้อนมากกว่าระบบบริหารใดๆ

๒. Man Power ใช้กำลังคนมากกว่าหน่วยงานประเภทอื่น ถ้ามารวมเข้าด้วยกัน จะมีบุคลากรมากกว่าหน่วยงานใดๆ หรือในเชิงวุฒิ ความต้องการบุคคลที่มีส่วนในการดำเนินการศึกษาก็เห็นว่าเป็นบุคลากรที่มีวุฒิโดยเฉลี่ยสูงสุด
๓. Money งบประมาณ เมื่อเองงบประมาณการศึกษาของทุกระดับมารวมกันเข้าแล้ว ก็จะใช้งบประมาณสูงสุด (โดยถ้าหากให้คิดรวมถึงค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่ผู้ปกครองหรือนักศึกษาต้องเสีย)
๔. Material วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องอำนวยความสะดวกที่ใช้ในการดำเนินการศึกษา

ก็เช่นเดียวกัน ถ้าจะคิดเพียงค่าปลูกสร้างอาคาร สถานศึกษาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามารวมกันก็จะเห็นได้ว่าเป็นเงินค่าก่อสร้างที่สูงที่สุดในบรรดาค่าก่อสร้างของรัฐที่ได้ลงทุนในรอบปี

เมื่อนำ ๔ M's มาบวกเข้าด้วยกันก็จะเห็นว่า การจัดการศึกษานั้นเป็นธุรกิจที่มีขอบข่ายกว้างขวาง ต้องการระบบบริหารที่ดีที่สุด กำลังคนมากที่สุด กำลังเงินและวัสดุมากที่สุด ดังนั้นในทุกองค์การ รวมถึงองค์การทางการศึกษาจึงต้องบริหารจัดการทรัพยากรการบริหาร (๔ M's) ให้เกิดประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายขององค์การ มีการพัฒนาการบริหารจัดการอยู่เสมอและต่อเนื่อง เพื่อให้้องค์การสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพตามศักยภาพขององค์การ

๒. การจัดการและทรัพยากรขององค์การ (Management and Organizational Resources) การจัดการต้องระมัดระวังในเรื่องของสถานะและการใช้ทรัพยากรขององค์การ ซึ่งก็คือทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อการปฏิบัติการในช่วงเวลาของกระบวนการผลิต ซึ่งทรัพยากรสินที่ว่า ได้แก่ (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, ๒๕๕๑ : ๘-๙)

๑) ความมีประสิทธิภาพทางการจัดการ (Managerial Effectiveness) การใช้ทรัพยากรของผู้บริหารต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความมีประสิทธิภาพ คือ การใช้ทรัพยากรขององค์การเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ ระดับ ความมีประสิทธิภาพในการจัดการขององค์กร หมายถึงความมีประสิทธิภาพในการจัดการของผู้บริหาร

๒) ความมีประสิทธิภาพทางการจัดการ (Managerial Efficiency) หมายถึงสัดส่วนของทรัพยากรทั้งหมดขององค์การที่สนับสนุนผลผลิตระหว่างกระบวนการผลิต ถ้ามีสัดส่วนสูง หมายความว่า ประสิทธิภาพของผู้จัดการในการใช้ทรัพยากรมีมาก ทรัพยากรขององค์การไม่ได้หมายถึง เพียงแต่วัตถุดิบที่ใช้ในกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการเท่านั้น แต่รวมถึงความพยายามของบุคคล ในองค์การด้วยแนวคิดเรื่องความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการจัดการมีความสัมพันธ์กัน การพิจารณาว่าผู้บริหารมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดให้ดูว่าองค์การสามารถบรรลุเป้าหมายได้ ในระดับใด ถ้าองค์การสามารถบรรลุเป้าหมายได้ต่ำแสดงว่าผู้บริหารมีประสิทธิผลในการจัดการต่ำ ซึ่งอาจเป็นเพราะว่ามีการใช้ทรัพยากร

ในกระบวนการผลิตอย่างไม่มีประสิทธิผลเพียงพอ การที่จะเพิ่มความสำเร็จขององค์การได้นั้น ความมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพเป็นสิ่งจำเป็น

๓) ทักษะทางการจัดการ (Management Skills) คาร์ซ กล่าวว่าความสำเร็จของการจัดการขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติงานมากกว่าคุณลักษณะ ทางบุคลิกภาพ ความสามารถของผู้บริหารในการปฏิบัติงานคือผลลัพธ์ที่มาจากทักษะทางการจัดการ ผู้บริหารมีทักษะทางการจัดการที่สำคัญจะปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี และมีโอกาสประสบความสำเร็จ ได้สูง

ทักษะ ๓ ประการที่สำคัญต่อการจัดการที่ประสบความสำเร็จ (คาร์ซ อ้างถึงใน ชัยเสฏฐ์พรหมศรี, ๒๕๕๑ : ๑๐-๑๑) ได้แก่

๑. ทักษะทางด้านเทคนิค (Technical skills) เกี่ยวข้องกับความรู้และความชำนาญ เฉพาะทางในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคและกระบวนการ บุคคลที่ต้องใช้ทักษะในด้านนี้มาก ก็เช่น วิศวกร นักคอมพิวเตอร์ นักบัญชี เป็นต้น ทักษะนี้มีความสัมพันธ์เป็นอย่างมากกับการทำงาน ที่เกี่ยวข้องกับกลไก

๒. ทักษะทางด้านมนุษย (Human skills) เป็นทักษะที่สร้างความร่วมมือกับทีม ทักษะนี้เกี่ยวข้องกับความเข้าใจบุคคลอื่น และสามารถร่วมกับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี

๓. ทักษะทางด้านแนวคิด (Conceptual skills) เกี่ยวข้องกับความเข้าใจความสัมพันธ์ใน ส่วนต่างๆ ของธุรกิจในแต่ละด้านมีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างไร และมองเห็นภาพรวมขององค์การได้ กิจกรรมที่ต้องใช้ทักษะทางด้านนี้ ได้แก่ การตัดสินใจ การวางแผน และการจัดองค์กร

นอกเหนือจากทักษะทั้ง ๓ ด้านนี้ ในปัจจุบัน ทักษะทางการวินิจฉัย (Diagnostic skills) มีความสำคัญต่อผู้บริหาร เพราะผู้บริหารประสบความสำเร็จจำนวนมากได้นำเอาทักษะ ทางด้านนี้มาใช้ใน องค์การ ทักษะทางด้านวินิจฉัยช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจความสัมพันธ์ของสาเหตุและ ผลกระทบ(cause-and-effect) ได้ดีมากยิ่งขึ้นและจดจำได้ถึงแนวทางในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

๔) บทบาทของการจัดการ (Management Roles) เฮนรี มินต์ซเบิร์ก (Henry Mintzberg, อ้างอิงจาก ชัยเสฏฐ์, ๒๕๕๑ : ๑๒-๑๓) ได้นำเสนอ บทบาทการจัดการ ๑๐ ประเภท ซึ่งสามารถนำมาจับกลุ่มได้เป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ บทบาทระหว่างบุคคล บทบาทการให้ข้อมูลข่าวสาร และบทบาทการตัดสินใจ ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑) บทบาทระหว่างบุคคล (Interpersonal roles) สามารถแบ่งได้เป็น ๓ บทบาทย่อย ได้แก่

๑. บทบาทของการเป็นตัวแทนในทุกสถานการณ์ (Figurehead) ผู้จัดการที่มีตำแหน่ง ในระดับสูงขององค์การและเป็นตัวแทนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์การ

๒. บทบาทของการเป็นผู้ประสานงาน (Liaison) ผู้จัดการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน

และบุคคลอื่นภายนอกองค์การเพื่อที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารและความพอใจ

๓. บทบาทของการเป็นผู้นำ (Leader) ผู้จัดการให้คำแนะนำและการจูงใจต่อกลุ่มงาน และสร้างบรรยากาศในการทำงาน

๒) บทบาทการให้ข้อมูลข่าวสาร (Informational roles) ที่จะสามารถแบ่งได้เป็น ๓ บทบาทย่อย ได้แก่

๑. บทบาทของการเป็นผู้ตรวจสอบ(Monitor) ผู้จัดการทำหน้าที่อย่างผู้รับและรวบรวมข้อมูลข่าวสาร

๒. บทบาทของการเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร (Disseminator) ผู้จัดการสื่อสารข้อมูลพิเศษหรือข้อมูลเฉพาะแก่องค์การ

๓. บทบาทของการเป็นโฆษก (Spokesperson) การตอบคำถามและรายงานข้อมูลขององค์การแก่บุคคลภายในและภายนอกองค์การ

๓) บทบาทการตัดสินใจ (Decision roles) สามารถแบ่งได้เป็น ๔ บทบาทย่อย ได้แก่

๑. บทบาทของการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ผู้จัดการริเริ่มการเปลี่ยนแปลง

๒. บทบาทของการเป็นผู้รับมือกับความไม่สงบ (Disturbance Handler) ผู้จัดการต้องตระหนักถึงบทบาทนี้เมื่อองค์การถูกคุกคาม เช่น การเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชา หรือการสูญเสียลูกค้าเป็นจำนวนมาก

๓. บทบาทของการเป็นแบ่งสรรทรัพยากร (Resource allocator) ผู้จัดการตัดสินใจว่าที่ไหนในองค์การที่จะใช้ทรัพยากร

๔. บทบาทของการเป็นนักเจรจาต่อรอง(Negotiator) ผู้จัดการต้องตระหนักถึงบทบาทนี้เมื่อเผชิญหน้ากับการเจรจาต่อรองที่สำคัญกับองค์การอื่น

๒.๓ แนวคิดการมีส่วนร่วม

๑. แนวคิดพื้นฐานการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นพวก การอยู่รวมกันของมนุษย์ส่วนใหญ่เป็นการอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกันไม่สามารถจะทำกิจกรรมทุกอย่างได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดทางด้านชีววิทยาและทางเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มเป็นความเกี่ยวข้องในด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมของกลุ่มและเป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานได้สำเร็จตามเป้าหมาย การมีส่วนร่วมหากมองในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา จะเป็นกระบวนการที่ทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน

การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น หากมองในลักษณะที่เป็นนัยทางการเมืองนับเป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกในการพัฒนา จากการพัฒนาโดยภาครัฐมาเป็นการพัฒนาที่ภาคประชาชนในชุมชนมีบทบาทหลัก การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นการคืนอำนาจ (Empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้ชุมชน นับเป็นการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม^๖

แนวคิดความร่วมมือแบบพหุภาคีได้รับการนำเสนอเป็นครั้งแรกในปี ๒๕๓๕ โดย ศาตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี โดยใช้คำว่า “ความร่วมมือเบญจภาคี” เป็นแนวความคิดที่กล่าวถึงว่า ในการทำงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมนั้น จะต้องมีการระดมความร่วมมือของประชาชนในทุกๆ ส่วน เพื่อเข้ามาร่วมกันวางแผน ตรวจสอบ และแก้ปัญหาร่วมกัน อันจะเป็นเครื่องโน้มนำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีพลัง มีความหมาย มีเป้าหมาย และวิสัยทัศน์ต่อสังคมและอนาคตที่ร่วมกัน (อนุชาติ พวงสำลี, ๒๕๓๙ อ้างถึงใน คณุตสัน ศุภวัตรวรคุณ, ๒๕๔๐, หน้า๒๙)^๗ ประชาชนในทุกๆ ส่วนนั้น ได้แก่ ชุมชน องค์กรเอกชน ธุรกิจ ราชการ และนักวิชาการ แต่ในภาพความเป็นจริงบางสถานการณ์ของการทำงานอาจมีจำนวนของภาคีมากกว่านี้หรือน้อยกว่านี้ คงมีอาจไปกะเกณฑ์ได้ว่าในการทำงานร่วมกันทุกกรณีจะต้องมีภาคีครบทั้งห้าภาคี คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ประธานสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาจึงเสนอว่า น่าจะเรียกว่าความร่วมมือแบบ “พหุภาคี”^๘

จะเห็นได้ว่าการร่วมมือแบบพหุภาคีเป็นกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม อีกทั้งการมีส่วนร่วมเป็นรากฐานที่สำคัญในกระบวนการตัดสินใจด้านการพัฒนาและเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีโดยผ่านการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคม ชุมชนหรือองค์กร ได้มีระดับการรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น การหาวิธีการแก้ปัญหาโดยต้องร่วมคิด ตัดสินใจและวางแผน ตลอดจนการปฏิบัติตามกิจกรรมการพัฒนาหรือโครงการพัฒนาต่างๆ มีการติดตามและประเมินผลตลอดจนการ

^๖ อภิชาติ ใจอารีย์, “การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนารัฐบาลและชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐๕-๑๐๖.

^๗ คณุตสัน ศุภวัตรวรคุณ, “การศึกษาแนวทางความร่วมมือพหุภาคีต่อการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนสาคลี อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,” (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

บำรุงรักษา ในการพัฒนาสังคม ชุมชนหรือองค์กรให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (สุวิภา ไพรพินาศ, ๒๕๔๖, อ้างถึงในอภิชาติ ใจอารีย์, ๒๕๕๕, หน้า ๑๐๓)^๙

นอกจากนี้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (๒๕๔๐) ได้กล่าวไว้ในนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๙ ถึงแนวทางในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนว่า ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมคือ “ภาคีการพัฒนา” ซึ่งหมายถึง ทุกภาคส่วนในสังคมหรือชุมชน หรือผู้ที่ทั้งมีส่วนได้และส่วนเสียผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ประกอบด้วย หน่วยงานของรัฐบาลทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน องค์กรเอกชน(NGOs) และบริษัทห้างร้านต่างๆ ในชุมชน^{๑๐} จากแนวคิดความร่วมมือเบญจภาคี ความร่วมมือแบบพหุภาคี และความหมายของภาคีการพัฒนาดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นแนวทางในการให้ความหมายของ “พหุภาคี” ในงานวิจัยครั้งนี้ และการศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อหาแนวคิดในการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ซึ่งสรุปได้ว่า “การมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี” คือการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในสังคมหรือชุมชน หรือผู้ที่มีส่วนได้และส่วนเสียในผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

อย่างไรก็ตามแม้จะเป็นการร่วมมือระหว่างภาคีต่างๆ แต่ภาคีที่ควรจะต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดการพื้นที่ก็คือภาคประชาชนหรือชุมชนในพื้นที่ เพราะแต่ละท้องถิ่นย่อมมีทรัพยากรสภาพแวดล้อม การสะสมทางภูมิปัญญาตลอดจนเงื่อนไขและปัจจัยที่แตกต่างกัน อันมีผลให้ความต้องการและแนวทางการจัดการประโยชน์สุขของแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไปด้วย การส่งเสริมให้แต่ละท้องถิ่นสามารถปกครองตนเองได้ตามสมควรจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสอดคล้องกับความเหมาะสมกับความเป็นจริงภายในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งจะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นตื่นตัวต่อการมีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตท้องถิ่นเอง อันน่าจะเกิดผลดีต่อการพัฒนาท้องถิ่นมากกว่าที่รัฐเป็นผู้กำหนด หรือควบคุม เพราะการดำเนินการของรัฐโดยทั่วไป ย่อมผ่านทางเจ้าหน้าที่ของส่วนกลางซึ่งจะมีบทบาทหรือทัศนคติที่มุ่งรักษาประโยชน์ของรัฐ จนอาจจะเลยความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของแต่ละท้องถิ่น^{๑๑}

อีกทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนและท้องถิ่นแม้จะเน้นเรื่องบทบาทของประชาชนเป็นสำคัญ แต่การมีส่วนร่วมนั้นก็ต้องประกอบไปด้วยบทบาทขององค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะรัฐ

^๙ อภิชาติ ใจอารีย์, การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี, หน้า ๑๐๓.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

^{๑๑} ชัชวาล ทองดีเลิศ, เส้นทางแห่งศรัทธา (อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๔), หน้า ๑๙-๒๓.

ส่วนกลางที่มีอำนาจทางการเมืองอย่างมาก ซึ่งจะต้องกระจายอำนาจสู่รัฐส่วนท้องถิ่นให้มากขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมตัดสินใจในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับตนเองอย่างแท้จริง^{๑๒} แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและท้องถิ่นจึงแสดงให้เห็นถึงบทบาทในการพัฒนาและการจัดการแบบพหุภาคีได้อย่างชัดเจน ดังนั้นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงดำเนินการเพื่อเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี

๒. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

๑) ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ซูชาติ พ่วงสมจิตร^{๑๓} ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง การสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสมาชิกในสังคมที่กว้างกว่า สามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา การมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์จากผลของการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

Erwin William^{๑๔} ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันกับประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไข ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง

อรทัย ก๊กผล^{๑๕} ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของ

^{๑๒} ภาวิดา รังสี, “ความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ เอกชนและชุมชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓.

^{๑๓} ซูชาติ พ่วงสมจิตร, “การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน กับโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒.

^{๑๔} ปรีดา เจษฎาวรางกุล, “การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคตอำเภอลำลูกกาจังหวัดปทุมธานี,” (การศึกษาอิสระ สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐), หน้า ๒๔.

^{๑๕} อรทัย ก๊กผล, คู่มือ คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๒) หน้า ๑๗-๑๘.

การที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ

ไพรัตน์ เตชะรินทร์^{๑๖} ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าหมายถึง กระบวนการรัฐ การทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน ให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

ปริญญา บุตรอยู่^{๑๗} ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การกำหนดปัญหาและตั้งเป้าหมาย การคิดวิเคราะห์ปัญหาเพื่อหาทางแก้ไขจากสาเหตุ การดำเนินการปฏิบัติและการติดตามประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการและและกิจกรรม ตลอดจนการรับผิดชอบในผลของกิจกรรมที่เกิดขึ้น บนพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ และปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ของตนโดยไม่มีการบังคับ ทั้งนี้ต้องได้รับการให้โอกาสจากผู้นำชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชนที่มีส่วนในการจัดโครงการด้วย

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางความคิด จิตใจ อารมณ์ และทางกาย การมีส่วนร่วมมีความหมายมากกว่าการเป็นส่วนหนึ่ง การมีส่วนร่วมมีความหมายทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การมีส่วนร่วมครอบคลุมมิติด้านความสามารถ เวลา โอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำ ซึ่งมีผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ หรือผู้รับผลและสาธารณชน ผู้เป็นบริบทของการกระทำ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมประชาชนหมายถึง กระบวนการที่ภาครัฐ ภาคเอกชนหรือท้องถิ่นได้จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริม สนับสนุน ชักนำ สร้าง หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือสมาชิกในท้องถิ่นทั้งในรูปแบบส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กร ได้เข้ามามีส่วนในการคิดและตัดสินใจ กำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย ปัญหา หรือเป้าหมาย หาวิธีแก้ปัญหา ร่วมดำเนินการ ติดตามประเมินผลในกิจกรรมอันใดอันหนึ่งที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคม ภูมิปัญญา ปัจจัยการผลิต และทรัพยากรต่างๆในท้องถิ่น รวมไปถึงการมีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์จากกิจกรรมนั้นๆ

๒) รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน

^{๑๖} ไพรัตน์ เตชะรินทร์, นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๖.

^{๑๗} ปริญญา บุตรอยู่, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า ๑๑.

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์^{๑๘} ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

๑. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct participation) โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน (Inclusive organization) การรวมกลุ่มเยาวชนต่าง ๆ

๒. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative organization) กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน

๓. การมีประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (Open participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non - representative organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ตลอดเวลา

อรุณ ภมร^{๑๙} ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วม ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันเองเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยการกระทำที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอก

๒. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการ ความเห็นชอบ หรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

๓. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล และภายใต้การจัดการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลในทันที แต่จะมีได้รับผลในระยะยาวและมักจะมีผลเสียจากการที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

Kerstin Arbter และคณะ (อ้างถึงในปรีชมาศ ลัญชานนท์, ๒๕๕๔, หน้า ๔๐)^{๒๐} ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

๑. กระบวนการมีส่วนร่วมแบบทางการ เป็นกระบวนการที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้นำกระบวนการมีส่วนร่วม โดยมีกฎหมาย กฎระเบียบทางภาครัฐรองรับในกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการใช้กลไกของรัฐหรือความเป็นทางการ หรือความเป็นผู้นำชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งมาจึงจะได้รับความ

^{๑๘} นรินทร์ จงวุฒิเวศย์, แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน (กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาชุมชน, ๒๕๕๐). หน้า ๑๗๙.

^{๑๙} อรุณ ภมร, “ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด,” (ปริญญาานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ สาขานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยบูรพา ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

^{๒๐} ปรีชมาศ ลัญชานนท์, “การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองดุสิตบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๐.

ร่วมมือ ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ต้องแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากผู้นำชุมชน เท่านั้น กระบวนการแบบทางการนี้เป็นผลมาจากลักษณะสังคมสมัยใหม่หรือสังคมเมือง ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในรูปแบบที่เป็นทางการหรือเป็นระบบราชการ ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้ถูกกำหนดโดยหน้าที่และกฎระเบียบที่เกิดขึ้นในการพัฒนาองค์กรที่เป็นทางการ

๒. กระบวนการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ เป็นกระบวนการที่ไม่ได้ถูกวางระเบียบอย่างตายตัว มีแนวทางที่หลากหลายขึ้นอยู่กับกรณีแวดล้อม ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมอาสาสมัครในการจัดการปัญหาตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย หรือเพื่อรวบรวมข้อมูลข่าวสาร แลกเปลี่ยนแนวคิดหรือค้นหาวิธีแก้ปัญหา ด้วยกระบวนการอย่างไม่เป็นทางการที่ยอมรับในการปฏิบัติที่ให้ผล

สรุปได้ว่ารูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถจัดแบ่งได้หลากหลายรูปแบบ ดังนี้

๑. แบ่งตามลักษณะการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ๑) การมีส่วนร่วมโดยตรงผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน ๒) การมีส่วนร่วมทางอ้อมผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน หรือกรรมการของกลุ่มหรือชุมชน ๓) การมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ ผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ตลอดเวลา ๔) การมีส่วนร่วมแบบทางการ หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้นำในกระบวนการมีส่วนร่วม โดยมีกฎหมาย กฎระเบียบทางภาครัฐรองรับ ซึ่งเป็นการใช้กลไกของรัฐหรือความเป็นทางการ หรือความเป็นผู้นำชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งมาจึงจะได้รับความร่วมมือ และ ๕) การมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ เป็นกระบวนการที่ไม่ได้ถูกวางระเบียบอย่างตายตัว มีแนวทางที่หลากหลายขึ้นอยู่กับกรณีแวดล้อม ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมอาสาสมัครในการจัดการปัญหาตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

๒. แบ่งตามวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ๑) การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันเองเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยการกระทำที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอก ๒) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการ ความเห็นชอบ หรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล ๓) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ เป็นการมีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล และภายใต้การจัดการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือโดยการบังคับโดยตรง

๓) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ทฤษฎี ลีทากอร์น^{๒๑} ได้สรุปแนวคิดจาก International Association for Public Participation ซึ่งเป็นสถาบันฝึกอบรมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา เกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ ๕ ระดับดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (inform) เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่ต่ำที่สุด บทบาทของประชาชนมีน้อยมากเพียงแต่รับทราบว่าจะเกิดอะไรที่ไหน ดังนั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้อยู่ในลักษณะการให้ข้อมูลทางเดียวจากรัฐสู่ประชาชน เช่น การจัดทำสื่อเผยแพร่ การทำวารสาร การจัดทำป้าย การพหุชมสถานที่จริง การใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์ ถึงแม้การให้ข้อมูลจะอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมต่ำ แต่การให้ข้อมูลเป็นสิ่งที่จำเป็นมากต่อการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น เพราะถ้าประชาชนไม่ทราบข้อมูลที่ครบถ้วน การตัดสินใจที่สมเหตุสมผลคงไม่เกิดขึ้น

๒. การมีส่วนร่วมในระดับหารือ (Consult) เป็นลักษณะการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริง ความรู้สึกและความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจ ดังนั้น ประชาชนมีบทบาทในฐานะการให้ข้อมูล การตัดสินใจเป็นของหน่วยงานภาครัฐ รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เช่น การสำรวจความคิดเห็น การประชุมสาธารณะ

๓. การมีส่วนร่วมในระดับการเข้ามามีบทบาท (Involve) เป็นลักษณะการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำงานตลอดกระบวนการตัดสินใจ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างจริงจัง และมีจุดมุ่งหมายชัดเจน ข้อมูลความคิดเห็นของประชาชนจะสะท้อนออกมาในทางเลือกต่าง ๆ รูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนขั้นนี้ใกล้เคียงกับการมีส่วนร่วมในระดับการร่วมมือ เพียงแต่รูปแบบการมีส่วนร่วม แบบร่วมมือมีลักษณะเป็นกิจกรรมถาวรมากกว่าการมีส่วนร่วมในขั้นนี้

๔. การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ (Collaboration) เป็นการให้บทบาทของประชาชนในระดับสูง โดยประชาชนและภาครัฐจะทำงานร่วมกันในกระบวนการของการตัดสินใจ ฉะนั้น ความคิดเห็นของประชาชนจะสะท้อนออกมาในการตัดสินใจค่อนข้างสูง รูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้ เช่น คณะกรรมการร่วมภาครัฐและภาคเอกชน และคณะที่ปรึกษาฝ่ายประชาชน

๕. การมีส่วนร่วมในระดับให้อำนาจแก่ประชาชน (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทแก่ประชาชนในระดับที่สูงที่สุด เพราะให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ รัฐจะดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น รูปแบบ

^{๒๑} ทฤษฎี ลีทากอร์น, “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตควบคุมมลพิษ: กรณีศึกษาชุมชนมาบชลูด อ.เมือง จ.ระยอง,” (การค้นคว้าอิสระหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗-๒๙.

การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ที่รู้จักกันดีคือ การลงประชามติ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยกระบวนการประชาคมนั้นอยู่ในขั้นนี้ เพราะทั้ง ๒ กรณี เป็นการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ และภาครัฐดำเนินการตามผลการตัดสินใจ ภาครัฐมีบทบาทในการจัดหาข้อมูล สร้างความเข้าใจแก่ประชาชนและนำเสนอทางเลือก เพื่อให้ประชาชนตัดสินใจ ซึ่งประเด็นที่ให้ประชาชนตัดสินใจมักเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง ประโยชน์ของการตัดสินใจในขั้นนี้คือการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ความเข้าใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

Fagence (อ้างถึงในวิศาล เอี่ยมสวัสดิ์ ๒๕๕๘, หน้า ๑๖-๑๗)^{๒๒} ได้สรุประดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยแบ่งตามระดับปริมาณของการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ระดับดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (Passive Participation) หรือการมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo participation) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่คนในชุมชนไม่มีอำนาจใดๆ ในการตัดสินใจแต่กระทำตามการตัดสินใจของผู้อื่น (Manipulation) เช่น หน่วยงานภาครัฐฯ ผู้นำ เป็นต้น กิจกรรมสำคัญในการมีส่วนร่วมระดับนี้คือ การชี้แจง (Therapy) ให้เข้าใจ

๒. การมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน (Partial participation) หรือการมีส่วนร่วมในพิธีกรรม (Tokenism participation) เป็นระดับการมีส่วนร่วมในส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น กิจกรรมสำคัญในระดับนี้คือ การให้ข้อมูลข่าวสารแก่คนในชุมชน (Informing) การปรึกษาหารือกัน (Consultation) และการให้แสดงความคิดเห็น (Placation) แต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

๓. การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine participation) หรือการมีส่วนร่วมที่อำนาจเป็นของประชาชน (Citizen power) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่รับฟังความคิดเห็นของประชาชนให้ความสำคัญต่อประชาชนในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนของการพัฒนา ให้อำนาจในการตัดสินใจเป็นของประชาชน ซึ่งอาจจะผ่านตัวแทน (Delegated poser) หรือประชาชนโดยตรง (Citizen control) อันเป็นการมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด และมีความสำคัญอย่างมากต่อการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (อ้างถึงในอภิชาติ ใจอารีย์, ๒๕๕๕, หน้า ๑๐๙)^{๒๓} ได้สรุประดับการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ ๒ ระดับดังนี้

^{๒๒} วิศาล เอี่ยมสวัสดิ์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการในการบริหารจัดการโครงการตลาดประมงท่าเรือพลี อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๒๓} อภิชาติ ใจอารีย์, การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี, หน้า ๑๐๙.

๑. การมีส่วนร่วมในระดับต่ำ หมายถึงหน่วยงานรัฐเป็นฝ่ายริเริ่ม ตัดสินใจให้มีโครงการขึ้นมาแล้วเห็นสมควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย จึงได้แจ้งและมอบหมายให้ชุมชนดำเนินการมีส่วนร่วมในระดับนี้จึงมีลักษณะเป็นเป็นการสั่งการจากรัฐสู่ประชาชน ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่มีได้เกิดจากความต้องการของชุมชน ชุมชนไม่เห็นความสำคัญ

๒. การมีส่วนร่วมในระดับสูง หมายถึง ชุมชนเป็นฝ่ายคิดริเริ่ม ตัดสินใจและดำเนินโครงการนั้นๆ การมีส่วนร่วมในระดับนี้น่าจะเป็นการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพสูง แต่ก็มีปัญหาอีกเช่นกัน คือ การดำเนินการในบางครั้งยังจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

สรุปได้ว่าระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในระดับน้อย ประกอบด้วย ๑) การมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ หรือการมีส่วนร่วมเทียม เป็นระดับการมีส่วนร่วมในระดับต่ำที่คนในชุมชนไม่มีอำนาจใดๆ ในการตัดสินใจ หน่วยงานรัฐเป็นฝ่ายริเริ่มและตัดสินใจให้มีโครงการขึ้นมาแล้วเห็นสมควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย จึงได้แจ้งและมอบหมายให้ชุมชนดำเนินการ ๒) การมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน เป็นระดับการมีส่วนร่วมในส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น กิจกรรมสำคัญในระดับนี้ประชาชนจะไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ ๓) การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งบทบาทของประชาชนมีน้อยมากเพียงแต่รับทราบว่าเกิดอะไรที่ไหน เป็นการให้ข้อมูลทางเดียวจากรัฐสู่ประชาชน และ ๔) การมีส่วนร่วมในระดับหารือ เป็นลักษณะการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริง ความรู้สึกและความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจ ตัดสินใจเป็นของหน่วยงานภาครัฐ

๒. การมีส่วนร่วมในระดับมาก ประกอบด้วย ๑) การมีส่วนร่วมในระดับการเข้ามามีบทบาท เป็นลักษณะการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทำงานตลอดกระบวนการตัดสินใจ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างจริงจัง และมีจุดมุ่งหมายชัดเจน ข้อมูลความคิดเห็นของประชาชนจะสะท้อนออกมาในทางเลือกต่าง ๆ ๒) การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ เป็นการให้บทบาทของประชาชนในระดับสูง โดยประชาชนและภาครัฐจะทำงานร่วมกันในกระบวนการของการตัดสินใจ ฉะนั้น ความคิดเห็นของประชาชนจะสะท้อนออกมาในการตัดสินใจค่อนข้างสูง และ ๓) การมีส่วนร่วมในระดับให้อำนาจแก่ประชาชน เป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริงที่ให้บทบาทแก่ประชาชนในระดับที่สูงสุด เพราะให้ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งรัฐก็จะดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น

๔) ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการสังเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการพื้นที่มรดกโลก

แบบพหุภาคี และเพื่อให้ได้แนวทางที่ครอบคลุมภาคีต่างๆ ผู้วิจัยจึงศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมทั้งของภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน ดังนี้

ปาริชาติ วลัยเสถียร^{๒๔} ได้กล่าวถึงข้อจำกัด

ปัญหา และอุปสรรคของการมีส่วนร่วม โดยแยกเป็นประเด็นปัญหาด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ปัญหาด้านนโยบายขององค์การภาครัฐ แบ่งเป็น ๒ ระดับ ได้แก่

๑.๑ ระดับนโยบาย โครงสร้างทางการบริหาร โครงสร้างทางสังคมพบว่านโยบายของรัฐไม่เอื้อต่อการพัฒนา อำนาจในการตัดสินใจรวมศูนย์ที่ส่วนกลางไม่กระจายอำนาจให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมือง การบริหาร และระบบเศรษฐกิจอยู่ในกลุ่มนายทุน

๑.๒ ระดับปฏิบัติ พบว่า เจ้าหน้าที่ไม่มีความเข้าใจ และไม่มีทักษะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เจ้าหน้าที่ไม่มีจิตวิทยาในการปฏิบัติงาน และไม่มีความเสียสละที่จะทำงานเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง ขาดการประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง

๒. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาชน แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

๒.๑ กลุ่มผู้นำ พบว่า ผู้นำไม่มีความเข้มแข็ง จึงทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อถือและศรัทธา ผู้นำครอบงำความคิดของชาวบ้าน การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนของผู้นำ

๒.๒ ประชาชนทั่วไป พบว่า ชาวบ้านมีภาระด้านการประกอบอาชีพด้านครอบครัว และด้านสุขภาพ ชาวบ้านขาดทุนทรัพย์ และวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานชาวบ้านเกิดความขัดแย้งกันในด้านความคิดเห็น และผลประโยชน์ทำให้ขาดความสามัคคีและเกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก ชาวบ้านมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ขาดการศึกษา ขาดความรู้ด้านวิทยาการต่าง ๆ ขาดความเชื่อมั่น และไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม

๓. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองการปกครอง แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่

๓.๑ ด้านการเมือง ปัญหาคือ ขาดการกระจายอำนาจ ระบบการเมืองถูกควบคุมโดยคนกลุ่มน้อย

๓.๒ ด้านเศรษฐกิจ ปัญหาคือ กระบวนการผลิตและปัจจัยการผลิต อยู่ภายใต้ระบบทุนนิยม กลไกของรัฐควบคุมระบบเศรษฐกิจอย่างเข้มงวด ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากร

^{๒๔} ปาริชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖).

๓.๓ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัญหาคือ การแบ่งแยกเชื้อชาติ ภาษา เพศ และอายุ ความไม่รู้อันเกิดจากการไร้การศึกษา คนยากจนตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ การครอบงำของผู้มีอำนาจ และการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

๔. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าถึงแม้จะเป็นการร่วมมือระหว่างภาคีต่างๆ แต่ภาคีที่ควรจะต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดการพื้นที่ก็คือภาคประชาชนหรือชุมชนในพื้นที่ อีกทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนและท้องถิ่นแม้จะเน้นเรื่องบทบาทของประชาชนเป็นสำคัญ แต่การมีส่วนร่วมนั้นก็ต้องประกอบไปด้วยบทบาทขององค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นงานวิจัยในครั้งนี้จึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ดังนี้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์^{๒๕} ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ปัจจัยดังนี้

๑. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

๒. ความเกรงใจบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจผู้ที่จะมีส่วนร่วมด้วย ทั้งๆ ที่ยังไม่มีศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำเช่นผู้ใหญ่ออกปากขอแรงผู้น้อยก็ช่วยแรง เป็นต้น

๓. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

ศุภฤกษ์ โรจธรรม^{๒๖} ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

๑. ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น รายได้ ระดับการศึกษา สถานภาพส่วนบุคคล

๒. ปัจจัยทางด้านสังคม เช่น การได้รับรู้ การชักชวนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ การชักชวนจากเพื่อนบ้าน ความเชื่อถือต่อผู้นำในหมู่บ้าน ความต้องการความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน ความต้องการการยอมรับนับถือ

ชูเกียรติ ภัยลี^{๒๗} ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

^{๒๕} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, กลวิธีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๒๗). หน้า ๑๘๓.

^{๒๖} ศุภฤกษ์ โรจธรรม, “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการสาธารณสุขุมูลฐาน ศึกษาเฉพาะหมู่บ้านสาธารณสุขุมูลฐานดีเด่นของจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๒), หน้า ๔๓.

๑. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ นั้น จะมีเหตุผลที่สำคัญ คือ ประการแรกมองเห็นว่าตนจะได้ผลตอบแทนจากการมีส่วนร่วม และประการที่สอง คือ การได้รับการบอกกล่าวหรือได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

๒. ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม หมายถึง การมองช่องทางในการมีส่วนร่วมและมองเห็นประโยชน์ที่ได้รับหลังการมีส่วนร่วม ดังนั้นพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทาง การมีส่วนร่วมจึงมีลักษณะดังนี้ ประการแรกเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบใด รูปแบบหนึ่ง ประการที่สอง มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนแน่นอน เพื่อผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมจะได้สามารถกำหนดเงื่อนไขตามสภาพความเป็นจริงของตนได้ และประการที่สาม มีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะเป็นอย่างไรมาก่อน

๓. ปัจจัยด้านอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และผลประโยชน์ของกิจกรรมได้

โคเฮนและอัฟฮอฟ (อ้างถึงในประภาพร ศรีสถิตยธรรม, ๒๕๔๓)^{๒๗} ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

๑. ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ ได้แก่ การพบปะสังสรรค์ การอยู่อาศัย การแยกตัว การกระจายตัว เช่น ชุมชนที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่กระจัดกระจายจะส่งผลทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมจะไม่มากนักเนื่องจากไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร

๒. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีผลประโยชน์ การขาดแคลนที่ดิน แรงงาน และทุนเช่น หากกิจกรรมใดที่ประชาชนเห็นว่าเป็นประโยชน์สำหรับตนเองก็จะสนใจเข้าไปร่วมทำกิจกรรมด้วย

๓. ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ นโยบายของรัฐ นโยบายของท้องถิ่น เช่น หากนโยบายของท้องถิ่นไม่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมคนในชุมชนก็ไม่สามารถเข้าร่วมได้

๔. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ เชื้อชาติ ศาสนา บทบาทของผู้นำ เช่น หากผู้นำชุมชนมีความสามารถในการชักจูงประชาชนให้ออกมาร่วมทำกิจกรรมได้ ประชาชนก็จะออกมาเข้าร่วมทำกิจกรรมเป็นจำนวนมาก

^{๒๗} ชูเกียรติ ภัยลี, “การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับเขตพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๖).

^{๒๘} ประภาพร ศรีสถิตยธรรม, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม: ศึกษาเฉพาะกรณีของชุมชน ในเขตเทศบาลนคร จังหวัดนครราชสีมา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓).

๕. ปัจจัยทางวัฒนธรรม ได้แก่ ทศนคติ ความเชื่อ เช่น คนที่มีทศนคติที่ดีต่อการทำกิจกรรมก็จะเข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่นมาก

๖. ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ประสบการณ์ในอดีตของบุคคล เช่น ถ้าประชาชนประทับใจในกิจกรรมที่เคยเข้าร่วมในอดีต ประชาชนก็จะเข้าร่วมกิจกรรมอีกในครั้งต่อไป ฯลฯ

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ^{๒๙} ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

๑. ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ว่าสามารถช่วยตนเองพร้อมช่วยเหลือผู้อื่นได้ และจะต้องแสดงศักยภาพจะเข้าร่วมต่อการพัฒนา

๒. โครงสร้างเศรษฐกิจต่างๆ ที่มีเงื่อนไขแบบเศรษฐกิจ เป็นข้อเรียกร้องเบื้องต้นที่ทำให้คนจน ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

๓. หน่วยครอบครัวมีความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วม จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมและการควบคุมจากเบื้องล่าง มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่องซึ่งก็คือ พลังทางสังคม ได้แก่ มาตรการทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา

๔. การให้อิสระแก่กลุ่มชาวบ้านที่ตัดสินใจด้วยกันในกิจกรรมต่างๆ จะสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพ ที่มีอยู่ในตัวเองให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวบ้าน

๕. การตัดสินใจร่วมกลุ่ม ไม่ได้เป็นหลักการตามเหตุผลของการเก็งกำไร ผลประโยชน์สูงสุดทางวัตถุ หากแต่ตัดสินใจเข้าร่วมบนพื้นฐานคุณค่าอย่างอื่น ผลประโยชน์ทางวัตถุเป็นสิ่งที่ตามมา

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ^{๓๐} ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทไว้ดังนี้

๑. นโยบายหรือรูปแบบการพัฒนาของรัฐบาล กล่าวคือ การพัฒนาแบบเสรีและการพัฒนาแบบมีแผน สนับสนุนประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมได้มากกว่าแบบบังคับ

๒. บทบาทของระบบราชการที่มีต่อการพัฒนาชนบท เมื่อใดก็ตามที่มีการรวมอำนาจในการพัฒนาไว้ที่ระบบราชการมาก ก็ย่อมทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนลดน้อยลง

^{๒๙} กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ, การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท (กรุงเทพฯ : สมาคาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๐). หน้า ๒๑๗-๒๑๘.

^{๓๐} ประภาพร ศรีสถิตธรรม, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม: ศึกษาเฉพาะกรณีของชุมชน ในเขตเทศบาลนคร จังหวัดนครราชสีมา,” (วิทยานิพนธ์หาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓).

๓. โครงสร้างทางการเมืองและสังคม และสังคมชนบท โครงสร้างดังกล่าวนี้ มีส่วนสำคัญทำให้ประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารและการจัดการทรัพยากรมากน้อยต่างกัน เช่น โครงสร้างทางการเมืองในสังคมชนบทที่สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยย่อมส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าโครงสร้างที่ไม่สนับสนุนระบอบประชาธิปไตย หรือโครงสร้างสังคมที่เป็นเจ้าขุนมูลนายหรือโครงสร้างที่สนับสนุนความเชื่อในเรื่องเวรเรื่องกรรมยอมไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นต้น

ปรัชญา เวสารัชช^{๓๑} ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นไว้ดังนี้

๑. ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความปลอดภัย

๒. ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำ

๓. ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทน เช่นค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผลจากสหกรณ์ออมทรัพย์

๔. ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวนหรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี

Reeder^{๓๒} ได้สรุปปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์โดยมีความเชื่อว่าปัจจัยภายนอกคือ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจ แต่บุคคลจะแปลงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเหล่านั้นมาสู่ตัวบุคคลในรูปแบบของความเชื่อ และความไม่เชื่อ ซึ่งจะส่งผลที่จะทำให้บุคคลตัดสินใจเลือกกระทำพฤติกรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน คือ

๑. ปัจจัยที่ดึงดูดให้เกิดการกระทำ ได้แก่ เป้าหมาย ความเชื่อ ค่านิยม นิสัยและขนบธรรมเนียม

๒. ปัจจัยผลักดันให้เกิดการกระทำ ได้แก่ ความคาดหวัง ข้อผูกพันและ การบังคับ

๓. ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ โอกาส ความสามารถ การสนับสนุนเป็นแรงกระตุ้นให้คนกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป

^{๓๑} ปรัชญา เวสารัชช, รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท (สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘). หน้า ๑๗๐.

^{๓๒} ไชยชนะ สุทธิวรชัย, “ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๕-๒๖.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (๒๕๔๙, หน้า ๒๐)^{๓๓} ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมการพัฒนาไว้ดังนี้

๑. ปัจจัยทางด้านบุคคลและทางด้านเศรษฐกิจประกอบด้วย เพศ อายุ ภูมิลำเนา ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพในครอบครัว ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ สถานที่ทำงาน ระยะเวลาในการประกอบอาชีพในชุมชน

๒. ปัจจัยทางด้านสังคม ประกอบด้วย ความต้องการเกียรติเป็นที่น่ายกย่องจากบุคคลอื่น การได้รับการชักจูงจากผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่โครงการ และความต้องการเป็นกลุ่มเป็นพวก เคยมีกิจกรรมแก้ไขปัญหาดังกล่าว ร่วมกันมาก่อน การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีของคนในชุมชน

อาภรณ์ วัชระ^{๓๔} ได้สรุปปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

๑. อายุ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกันทางด้านพฤติกรรม เนื่องจากคนต่างวัยย่อมมีความต้องการแตกต่างกัน ทั้งนี้อายุของบุคคลมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อระดับการพัฒนาการและวุฒิภาวะของบุคคล เพราะเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้นระดับวุฒิภาวะ ประสบการณ์ การควบคุมอารมณ์ การตัดสินใจ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

๒. เพศ นอกจากจะแตกต่างกันด้านสรีระแล้วยังมีความแตกต่างทางด้านจิตใจ ลักษณะนิสัย เพศชายมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความมั่นใจในตนเองมากกว่าเพศหญิง ในขณะที่เดียวกันเพศหญิงชอบการประนีประนอมและมีแนวโน้มที่จะมีการยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าเพศชาย ซึ่งอาจส่งผลต่อสมรรถนะในการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน

๓. สถานภาพทางสังคม เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ สามารถตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล และเหมาะสมในการเข้ามามีส่วนร่วม

๔. อาชีพ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะเข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากลักษณะทางอาชีพที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดแนวความคิดต่างกันและเวลาเข้ามามีส่วนร่วมต่างกัน

๕. ระดับการศึกษา เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ และสามารถพิจารณา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตลอดจนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ผู้มี

^{๓๓} นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “แนวความคิดชาติบ้านเมือง: กำเนิด พัฒนาการ และอำนาจการเมือง,” วารสารธรรมศาสตร์, ๒๗ (มิ.ย. ๒๕๔๙) ๒๐

^{๓๔} อาภรณ์ วัชระ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษา : องค์การบริหารส่วนตำบลวังตะเคียน อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด,” (การค้นคว้าอิสระ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

การศึกษาสูงย่อมมีวิธีคิดและมีความเข้าใจในสถานการณ์ที่ดีกว่าและความรู้ความสามารถเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความพยายามในการเข้ามามีส่วนร่วม

วิฒกานต์ ลากสาร (๒๕๕๖)^{๓๕} สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

๑. คุณลักษณะด้านคุณธรรมของผู้นำ ได้แก่ การเป็นที่พึ่งให้กับคนในชุมชน นำเคารพศรัทธา มีความน่าเชื่อถือ เสียสละ และมีคุณธรรม

๒. คุณสมบัติด้านความสามารถของผู้นำ ได้แก่ มีความรับผิดชอบ กล้าตัดสินใจ มีความสนใจที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น กระตุ้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มีศักยภาพในการ วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก

๓. การให้คุณค่าทางสังคมของสมาชิก ได้แก่ ให้คุณค่าระบบอาวุโส ให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ ให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชน และเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

๔. ความตระหนักของสมาชิก ได้แก่ มีจิตสำนึกรักท้องถิ่น ภาคภูมิใจในท้องถิ่น สำนึกความเป็นเจ้าของทรัพยากร ตระหนักถึงปัญหาหรือการได้รับผลกระทบร่วมกัน และต้องการให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี

๕. ความใส่ใจในกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ การสนใจรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านต่างๆ มีความรู้ความเข้าใจต่อความสำคัญของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน และมีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น มีเวลา มีความสนใจ มีความตั้งใจ เป็นต้น

๖. ความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน สามัคคีทั้งในระดับหมู่บ้านและครัวเรือน แสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชน ประชาคมเพื่อค้นหาและ แก้ไขปัญหา การจัดกิจกรรมเรียนรู้ในชุมชนจัดทำแผนชุมชน สมาชิกชุมชนมีความรับผิดชอบต่อ หน้าที่ และกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนรับผิดชอบขั้นขั้นแข็ง

๗. การได้รับการสนับสนุนและการยอมรับ ได้แก่ ได้รับการสนับสนุนเงินทุน ได้รับการสนับสนุนข้อมูลข่าวสาร พาไปศึกษาดูงานต่างท้องถิ่น เข้าร่วมกิจกรรมสาดิต/อบรม ได้รับการยอมรับ จากหน่วยงานภาครัฐ และได้รับการยอมรับจากชุมชนอื่นๆ

บุญชัย งามวิทย์โรจน์ (๒๕๕๑ อ้างถึงใน ปิยธิดา ปาลรังสี, ๒๕๕๗ หน้า๔๔)^{๓๖} ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำไว้ดังนี้

^{๓๕} วิฒกานต์ ลากสาร, ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน[ออนไลน์]. ๘ มิถุนายน ๒๕๖๐.

๑. ปัจจัยภายในชุมชน

๑.๑ คุณสมบัติของผู้นำชุมชน ลักษณะของผู้นำชุมชนที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมภายในชุมชน ได้แก่ การเข้าถึงและรู้ปัญหาของหมู่บ้านเข้าใจความต้องการของลูกบ้าน มีความสนใจในงาน มีความสามารถและมีศักยภาพ เป็นจุดรวมของชาวบ้าน เห็นความสำคัญของปัญหา มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ เสียสละ

๑.๒ คุณสมบัติของสมาชิกชุมชน คุณสมบัติของสมาชิกชุมชนที่มีความสำคัญที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความตระหนักในปัญหา ความเดือดร้อนที่อาจจะเกิดขึ้น เห็นคุณค่าความสำคัญของทรัพยากร มีความเสียสละ มีจิตสาธารณะหรือจิตอาสา มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการที่ถูกต้อง มีความเข้าใจในกิจกรรมของชุมชน ความแตกต่างกันของการประกอบอาชีพ ความเคารพผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสในชุมชน การเห็นคุณค่าของชุมชน

๑.๓ ความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ความสามัคคีกันในระดับหมู่บ้านและระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงาน มีการรวมกลุ่ม ร่วมกันจัดทำแผนชุมชน สมาชิกrubทบาทและหน้าที่ สร้างกฎเกณฑ์ เรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเป็นประเพณีปฏิบัติ ความต่อเนื่องของการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ประเพณีอันดีงาม

๒. ปัจจัยภายนอก การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน ประกอบด้วยงบประมาณสนับสนุนและการสนับสนุนข้อมูลข่าวสารวิชาการ

ธนาศิลป์ เสี่ยวทอง^{๓๖} ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

๑. ปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๑ ความรู้ความเข้าใจของประชาชน ความรู้เป็นการส่งเสริมประสบการณ์ จนเกิดความเข้าใจเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสรุปและตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ

๑.๒ ความพึงพอใจของประชาชน เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะรู้สึก พอใจเมื่อเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

^{๓๖} ปิยธิดา ปาลรังสี, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการศึกษาคณะวิทยาศาสตร์การศึกษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า๔๔.

^{๓๗} ธนาศิลป์ เสี่ยวทอง, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นระดับหมู่บ้านกรณีศึกษาอำเภอดงตาล จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓.

๑.๓ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ แรงจูงใจเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้คนทำงานมากยิ่งขึ้น เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

๒. ปัจจัยภายใน

๒.๑ บทบาทผู้นำหมู่บ้าน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ เพราะผู้นำมีอำนาจในการชี้แนะและบริหารงานตามแผนที่วางไว้

๒.๒ บทบาทของราษฎรในหมู่บ้าน ประชาชนเป็นเจ้าของพื้นที่และเป็นส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ

๒.๓ ความเข้มแข็งของหมู่บ้าน เป็นปัจจัยที่นำไปใช้เพื่อให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ

๓. ปัจจัยภายนอก

๓.๑ การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์

๓.๓ ผลประโยชน์ที่ได้รับ

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต^{๓๘} สรุปปัจจัยหลักที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้

๑. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมที่มีต้นทุนที่ผู้มีเข้ามาส่วนร่วมต้องจ่าย ต้นทุนเหล่านี้ อาจเป็นเรื่องของค่าเดินทาง เวลา และการเสียโอกาสในการทำกิจกรรมที่สร้างรายได้หรือกิจกรรมในครัวเรือน การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในระดับใดของโครงการ แผนงาน หรือนโยบาย ประชาชนย่อมคาดหวังว่าการเข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้ตนเองหรือครอบครัวได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งทั้งในเรื่องของการเพิ่มขึ้นของรายได้หรือการมีอาชีพที่มั่นคง

๒. ความไว้วางใจต่อหน่วยงานหรือบุคลากรที่จัดการการมีส่วนร่วม ความไว้วางใจเป็นความคาดหวังเชิงบวก ในการสร้างการมีส่วนร่วม ความไว้วางใจต่อผู้ปฏิบัติงานโครงการหรือเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่ต้องการสร้างการมีส่วนร่วม นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการ การวางแผน นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ

๓. ความไว้วางใจระหว่างประชาชนที่มีส่วนร่วม การที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการใดขึ้นอยู่กับความไว้วางใจระหว่างประชาชนที่มีส่วนร่วม โดยประชาชนเข้าร่วมเพราะได้รับการ

^{๓๘} พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, องค์การและการบริหารจัดการ, กรุงเทพฯ: ริงค์ บีคอนด์ บุกส์, ๒๕๕๒. หน้า

ชักชวนจากเพื่อนหรือญาติที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หรือเมื่อเห็นเพื่อนบ้านหรือญาติเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการก็ทำให้ตนเองอยากเข้าร่วมบ้าง

๔. การตระหนักต่อปัญหา การตระหนักต่อปัญหาเป็นการรับรู้สภาพปัญหาของเรื่องใดเรื่องหนึ่งว่ามีผลกระทบในด้านลบต่อการดำเนินวิถีชีวิต ความเป็นอยู่หรือต่อสิ่งที่บุคคลให้ความสำคัญมากน้อยเพียงใด เมื่อการรับรู้ผลกระทบเชิงลบของปัญหาผ่านเข้าไปสู่จิตสำนึกบุคคล ความตระหนักหรือความสำคัญต่อปัญหาก็จะเกิดขึ้น และเมื่อประชาชนตระหนักต่อปัญหาพวกเขาก็มีแนวโน้มเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการแผนงาน และนโยบายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหา

สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

๑. ปัจจัยภายใน คือ สิ่งที่เป็นเหตุที่อยู่ภายในตัวบุคคลซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน มีดังนี้

๑.๑ อายุ ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกันทางด้านพฤติกรรม เนื่องจากอายุมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อระดับพัฒนาการและวุฒิภาวะของแต่ละบุคคล อายุที่เพิ่มขึ้นทำให้บุคคลได้รับประสบการณ์ มีระดับวุฒิภาวะ และการควบคุมอารมณ์เพิ่มขึ้น

๑.๒ อาชีพ ลักษณะทางอาชีพที่แตกต่างกันทำให้แต่ละบุคคลมีแนวความคิดต่างกัน

๑.๓ ระดับการศึกษา ส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์ต่างๆ และความสามารถในการพิจารณา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตลอดจนตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

๑.๔ ความรู้ความเข้าใจ เกิดจากการสังสมประสบการณ์ของแต่ละบุคคลจนเกิดความเข้าใจ และนำความเข้าใจนั้นไปใช้ประโยชน์ในการสรุปและตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ

๑.๕ ความศรัทธา ในที่นี้เป็นความเชื่อถือต่อบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จนสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

๑.๖ ความเกรงใจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมอย่างมีนัยสำคัญ เพราะแม้ว่ายังไม่มีศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ แต่ด้วยความเกรงใจบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศตำแหน่ง จึงไม่กล้าปฏิเสธในการให้ความร่วมมือ

๑.๗ ความตระหนัก เป็นความสำนึกถึงสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลได้แก่ จิตสำนึก รักท้องถิ่น ภาคภูมิใจในท้องถิ่น สำนึกความเป็นเจ้าของทรัพยากร ตระหนักถึงปัญหาหรือการได้รับผลกระทบทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

๑.๘ ความใส่ใจในกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ การสนใจรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และการหมั่นเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

๑.๙ ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะรู้สึกพอใจเมื่อเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

๑.๑๐ ความเชื่อมั่น เป็นการเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองว่าสามารถจะช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้ จึงต้องการเข้าร่วมเพื่อแสดงศักยภาพนั้น

๒. ปัจจัยภายนอก สิ่งที่เป็นเหตุจากภายนอกตัวบุคคลซึ่งส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน มีดังนี้

๒.๑ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือส่วนได้ส่วนเสียในทางเศรษฐกิจจากการมีส่วนร่วมนั้น ได้แก่ การเพิ่มหรือลดลงของรายได้ เงินปันผล การจัดสรรทรัพยากร งบประมาณ การจัดการพื้นที่ และค่าตอบแทนแรงงาน

๒.๒ ปัจจัยด้านชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดจากชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ ประกอบด้วย

๒.๒.๑ ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ การอยู่อาศัย การแยกตัว การกระจายตัวของชุมชน เช่น ชุมชนที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่กระจัดกระจายจะส่งผลทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมจะไม่มาก เนื่องจากไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารหรือมีการติดต่อประสานงานได้ยาก

๒.๒.๒ ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชนจะมีส่วนร่วมได้นั้นขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็งและความสามารถในการสั่งการ ชักจูง กระตุ้น หรือสนับสนุนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้หรือไม่ รวมไปถึงการมีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการเป็นผู้นำที่จะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชน ได้แก่ มีความรับผิดชอบ มีความสนใจที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น กล้าตัดสินใจ มีศักยภาพในการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข และที่สำคัญคือรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

๒.๒.๓ ความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนจะต้องมีความสามัคคีกันในระดับหมู่บ้าน และระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงาน มีการรวมกลุ่มเพื่อค้นหาและแก้ไขปัญหา ร่วมกันจัดทำแผนชุมชน สร้างกฎเกณฑ์เรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน แสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชน สมาชิกในชุมชนมีความไว้วางใจต่อกันและความรับผิดชอบต่อหน้าที่

๒.๒.๔ สมาชิกชุมชน จะต้องมีความสมบัติและบทบาทที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ได้แก่ ความตระหนักในปัญหาหรือความเดือดร้อนที่อาจจะเกิดขึ้น เห็นคุณค่าความสำคัญของชุมชนและทรัพยากร มีความเสียสละ มีจิตสาธารณะ มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการที่ถูกต้อง มีความเข้าใจในกิจกรรมของชุมชน

๒.๒.๕ โอกาสในการเข้าถึงการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบใด รูปแบบหนึ่ง มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนแน่นอน เพื่อผู้ที่เข้าไป

มีส่วนร่วมจะจะสามารถกำหนดเงื่อนไขตามสภาพความเป็นจริงของตนได้ มีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะเป็นอย่างไรร

๒.๓ ปัจจัยด้านหน่วยงานต่างๆ คือ สิ่งที่เกิดจากการกระทำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงสิ่งที่หน่วยงานต้องกระทำเพื่อให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงได้แก่

๒.๓.๑ กลไกต่างๆ อันได้แก่สิ่งที่เป็นกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักการปฏิบัติ กฎไก และนโยบายต่างๆ ของหน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน และองค์กรในชุมชน เพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตามและเข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งรูปแบบในการใช้กลไกเหล่านี้จะมีทั้งการขอความร่วมมือและการใช้อำนาจบังคับ

๒.๓.๒ ความไว้วางใจ เป็นความคาดหวังเชิงบวกที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลภายใต้เงื่อนไขของความเสี่ยงและการพึ่งพากัน หน่วยงานจะต้องทำให้ประชาชนไว้วางใจ เพราะหากไม่มีความไว้วางใจต่อหน่วยงานที่ตนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วม ประชาชนก็จะไม่เข้าไปมีส่วนร่วม หรือไม่ปฏิบัติตาม หรือให้ความร่วมมือในระดับน้อย

๒.๓.๓ การสนับสนุน คือการที่หน่วยงานกระตุ้นหรือส่งเสริมให้ประชาชนอยากที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ การชักชวนจากเจ้าหน้าที่หน่วยงาน การให้เกียรติประชาชน การได้รับการชักจูงจากผู้นำชุมชน และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และผลประโยชน์ของกิจกรรมผ่านการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม

๒.๔ การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงพุทธในพื้นที่มรดกโลก

๑. การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงพุทธพื้นที่มรดกโลก

ในปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยมีแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว ๕ แห่ง แบ่งเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ๓ แห่ง คือ เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง และแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ ๒ แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่อ^{๓๙} สำหรับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชรนั้น คณะกรรมการมรดกโลกขององค์การยูเนสโก (UNESCO) แห่งสหประชาชาติ มีมติให้ขึ้น

^{๓๙} วรณพร หอกคำ, “การศึกษาหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนมรดกโลกและการตรวจสอบสถานะมรดกโลกของโบราณสถาน กรณีศึกษา:อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร,” (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สาขาวิชาการจัดการโรงแรม มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓.

บัญชีอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง ๓ แห่งเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมในลำดับที่ ๕๗๔ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่ออุทยานฯ ทั้งสามแห่ง โดยเฉพาะการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศซึ่งมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติสนใจมาเยือนเป็นจำนวนมากในแต่ละปี

ในอดีตเมืองสุโขทัยเคยเป็นราชธานีของไทยมีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ และศาสนา และเป็นที่ตั้งอาณาจักรแรกของชนชาติไทยเมื่อ ๗๐๐ ปีที่แล้ว คำว่า “สุโขทัย” มาจากสองคำ คือ “สุข” และ “อุทัย” ซึ่งมีความหมายว่า “รุ่งอรุณแห่งความสุข” สุโขทัย เป็นราชธานีแห่งแรกของราชอาณาจักรไทย จากร่องรอยและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่า ศิลปวัฒนธรรมของความเป็นไทยได้เริ่มต้น ณ แห่งนี้ วิทยาการความรู้ความสามารถและเทคโนโลยีแขนงต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีภาษาและหนังสือของตนเองได้บ่งบอกถึงอารยธรรมอันสูงส่งของคนไทยได้เริ่มขึ้นและวิวัฒนาการเป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลานไทยได้สืบทอดต่อกันมาจนตราប់เท่าทุกวันนี้ (สำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย, ๒๕๕๒, อ้างถึงในวรรณพร หอกคำ)^{๔๐} และในส่วนของอุทยานประวัติศาสตร์นั้นมีพื้นที่ครอบคลุมกว่า ๗๐ ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีสถานที่สำคัญมากมาย เช่น พระราชวัง ศาสนาสถาน โบราณสถาน โดยมีคูเมือง กำแพงเมือง และประตูเมืองโบราณล้อมรอบอยู่ในรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขณะที่ศรีสัชนาลัยนั้นเป็นเมืองโบราณที่เป็นฝาแฝดของสุโขทัย เดิมเป็นเมืองขนาดเล็กชื่อเมืองเฉลียงและได้ขยายตัวขึ้นเป็นเมืองศรีสัชนาลัย เป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาเคลือบเนื้อดีที่รู้จักกันในนามเครื่องถ้วยชามสังคโลกอันเป็นสินค้าสำคัญในการค้าขายทางทะเล

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็น มรดกโลกภายใต้ชื่อ นครประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร จากการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ ๑๕ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ที่เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนีเซีย โดยมีคุณสมบัติการเป็นมรดกโลกตรงตามหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ๒ ข้อ คือ หลักเกณฑ์ข้อที่ ๑ เป็นตัวแทนซึ่งแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันฉลาด และเกณฑ์ข้อที่ ๓ เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรม หรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกร่วมกัน โดยมีชื่อว่า เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร (Historic Town of Sukhothai and Associated Historic Towns) อุทยานฯ ทั้งสามแห่งจะมีสัญลักษณ์จากองค์การยูเนสโกแสดงไว้ที่หน้าอุทยาน แต่ทั้งนี้ทั้งสามอุทยานนั้นรวมกันเป็นเพียงหนึ่งเดียว คือ ให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัย ส่วนอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชรนั้นเป็นเมืองบริวาร แต่อย่างไรก็ตาม ภาคภูมิ อยู่พูล (อ้างถึงในวรรณพร หอก

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

คำ, ๒๕๕๕, หน้า)^{๔๑} กล่าวว่า ชื่อเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารนั้นไม่เหมาะสม ควรใช้ชื่อว่า เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองร่วมสมัย ด้วยเหตุผลที่ว่าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรและอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยนั้น ไม่มีองค์ประกอบใดที่ด้อยกว่าอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและจะต้องมาเป็นเมืองบริวารของสุโขทัย

นอกจากนี้ก่อนที่ทั้งสามอุทยานฯ จะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้น เดิมทีมีเพียงอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแห่งเดียวที่เสนอชื่อขึ้นทะเบียนมรดกโลก เพราะบริเวณพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยยังมีขนาดไม่กว้างขวางพอจึงทำให้องค์การยูเนสโกไม่เห็นความสำคัญ ภายหลังจึงได้มีการเพิ่มพื้นที่ของเมืองอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรที่มีอาณาเขตใกล้เคียงกันเข้าไป เพื่อให้เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยมีพื้นที่กว้างขวางขึ้น โดยทั้งสามอุทยานมีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือเจดีย์ทรงดอกบัวตูมที่แสดงถึงศิลปะสมัยสุโขทัยดั้งเดิม

ปัจจุบันอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ ซึ่งภายในอุทยานฯ ได้จัดให้มีกิจกรรมต่างๆ มากมายเพื่อสร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ และยังสามารถร่วมกิจกรรมของอุทยานฯ ทำให้ได้รับความรู้ควบคู่กับการร่วมกิจกรรมอีกด้วย โดยมีลักษณะการใช้พื้นที่ทั้งส่วนที่เป็นโบราณสถานที่ได้รับการดูแลโดยกรมศิลปากร และพื้นที่ข้างเคียง ซึ่งที่อยู่อาศัยของชุมชนท้องถิ่นด้วยการกำหนดและจัดสรรการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างชัดเจน รวมทั้งควบคุมสิ่งก่อสร้างและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่โดยคณะกรรมการพิจารณาการอนุญาตให้ปลูกสร้างอาคารและใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตโบราณสถานเพื่อนำเสนอความเห็นต่ออธิบดีกรมศิลปากรผู้มีอำนาจในการอนุญาต

๒. บริบททั่วไปของพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

๑) ประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร

บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงในท้องที่ของจังหวัดกำแพงเพชร ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดี ที่แสดงถึงความเป็นอยู่ของมนุษย์ในช่วงก่อนสมัยสุโขทัย อาทิเช่น แหล่งโบราณคดีเขากะล่อน อำเภอชาณุวรลักษบุรี และแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเมือง กิ่งอำเภอโกสุมพินคร พบโบราณวัตถุที่กำหนดอายุอยู่ในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น ขวานหินขัดแบบมีบ่า เศษเครื่องปั้นดินเผาแบบไม่เคลือบ เศษซีแร่ (ตะกรัน) แวดินเผา (ดินเผาเจาะรูตรงกลาง เป็นอุปกรณ์ในการปั่นด้าย) เมืองไตรตรึงษ์บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง พบโบราณวัตถุสมัยทวารวดี เช่น ลูกปัดแก้ว และชิ้นส่วนตะเกียงดินเผาแบบอินเดีย

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

สันนิษฐานว่า บริเวณเมืองไตรตรึงษ์คงจะเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมโบราณ ระหว่างบ้านเมือง
ในบริเวณภาคกลางกับชุมชนในท้องที่จังหวัดลำพูนหรือหริภุญไชย

นอกจากหลักฐานทางโบราณคดีแล้ว ยังปรากฏเรื่องราวในตำนาน และพงศาวดารหลายฉบับที่
กล่าวถึงชุมชนในแถบลุ่มแม่น้ำปิง เช่น ตำนานสิงหนวัติกุมารได้กล่าวถึงพระเจ้าชัยศิริได้หนีเข้าศึกจากเมือง
เหนือมาตั้งเมืองใหม่ชื่อเมืองกำแพงเพชร ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ จากหลักฐานทางโบราณคดี ตลอดจน
เรื่องราวในตำนานทำให้ทราบว่าได้มีชุมชนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณแม่น้ำปิง ในเขตจังหวัดกำแพงเพชรก่อน
สมัยสุโขทัย แต่การพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนเมืองกำแพงเพชรขนาดใหญ่ยังไม่มีหลักฐานชัดเจน ศิลปจารึกสมัย
สุโขทัยหลายหลักรวมไปถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและประติมากรรมจำนวนมาก ทำให้ทราบว่าเมือง
กำแพงเพชรและเมืองนครชุมสถาปนาขึ้นในช่วงสมัยสุโขทัยในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ หรือภายหลัง
รัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง ในระยะแรกเมืองนครชุม คงจะมีบทบาทและความสำคัญมากกว่าเมือง
กำแพงเพชร ดังหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ ๓ (จารึกนครชุม) กล่าวถึงพระมหาธรรมราชาลิไทได้เสด็จ
สถาปนาพระศรีรัตนมหาธาตุกลางเมืองนครชุม พร้อมปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ซึ่งได้มาจากลังกาทวีป เมื่อพ.ศ.
๑๙๐๐ ต่อมาได้ย้ายศูนย์กลางเมืองมาอยู่ทางฝั่งเมืองกำแพงเพชร ซึ่งอาจจะเนื่องด้วยสาเหตุทางการเมือง
กับกรุงศรีอยุธยาที่ขยายอำนาจทางการเมืองขึ้นมาทางเหนือ เมืองนครชุมตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม
ในทางยุทธศาสตร์ หรืออาจจะเนื่องจากการประสบปัญหาแม่น้ำปิงกัดเซาะตลิ่ง ตลอดจนเกิดอุทกภัยน้ำ
หลากจากภูเขาทางทิศตะวันตก น้ำไหลท่วมคลองสวนหมากและตัวเมืองที่เป็นที่ลุ่มต่ำอยู่เสมอ เมือง
กำแพงเพชรทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงคงจะมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางการเมืองการปกครองใน
แถบลุ่มแม่น้ำปิง ในขณะที่เดียวกันด้านการศาสนาและศิลปกรรมได้เจริญรุ่งเรืองควบคู่ไปกับอำนาจ
การเมืองการปกครอง เรื่องราวที่กล่าวไว้ในตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระแก้วมรกตและพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์
คู่บ้านคู่เมืองทั้งสององค์มาชั่วระยะหนึ่ง

สมัยอยุธยา เมืองกำแพงเพชรได้เป็นหัวเมืองหนึ่งของกรุงศรีอยุธยาในกลุ่มหัวเมืองเหนือ และ
ยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะเมืองหน้าด่านที่ต้องคอยรับศึกจากกองทัพพม่ามาโดยตลอด เมือง
กำแพงเพชรคงจะลดบทบาทและร้างไปในที่สุด เมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาให้กับพม่าครั้งที่สองเมื่อ พ.ศ.
๒๓๑๐ จากประวัติศาสตร์ความเป็นมาและเมืองที่ตั้งของเมืองกำแพงเพชรที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างแคว้น
สุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา และในขณะเดียวกันก็สามารถติดต่อกับบ้านเมืองเขตล้านนาที่อยู่ทางเหนือได้
อย่างสะดวก ดังหลักฐานทางโบราณคดีที่พบที่เมืองกำแพงเพชรจึงแสดงลักษณะที่เกี่ยวกับดินแดนทั้งสาม
แห่ง แต่ก็แฝงไว้ด้วยศิลปะของท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ของสกุลช่างเมืองกำแพงเพชรเอาไว้ด้วย^{๔๒}

^{๔๒} องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร, อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, [ออนไลน์]. ๗ มิถุนายน
๒๕๖๐. แหล่งที่มา <http://travel.kpppao.go.th/travel/detail/๑๑>

๒) อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรในปัจจุบัน

สภาพพื้นที่ทั่วไป

พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงและเป็นบริเวณที่ตั้งของตัวจังหวัดกำแพงเพชรปัจจุบัน มีอาณาเขตการดูแลครอบคลุมพื้นที่ ๓.๓๘ ตารางกิโลเมตร ลักษณะเมืองมีรูปแบบคล้ายกับสี่เหลี่ยมคางหมูวางยาวขนานไปกับแม่น้ำ ความยาวของกำแพงเมืองด้านเหนือประมาณ ๒,๔๐๐ เมตร ด้านใต้ประมาณ ๒,๑๖๐ เมตร ความกว้างด้านตะวันออกประมาณ ๕๔๐ เมตร และความกว้างด้านตะวันตกประมาณ ๒๒๐ เมตร กำแพงเมืองก่อด้วยศิลาแลงทำเป็นชั้นเชิงเทิน ตอนบนสุดก่อเป็นรูปใบเสมา มีประตูเมืองโดยรอบรวม ๑๐ ประตู กำแพงเมืองยังมีป้อมปราการที่มั่นคงแข็งแรงทั้งที่บริเวณมุมเมืองทั้ง ๔ มุมและในแนวกำแพงเมือง รวมทั้งยังมีป้อมรูปสี่เหลี่ยมตั้งอยู่ด้านหน้าประตูเมืองด้วย ถัดจากกำแพงเมืองศิลาแลงเป็นคูเมืองกว้างประมาณ ๓๐ เมตร จากการที่เมืองกำแพงเพชรตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิง จึงพบหลักฐานเกี่ยวกับการท่อน้ำจากแม่น้ำปิง เพื่อนำน้ำเข้าสู่คูเมืองบริเวณมุมหัวเมือง และเมื่อน้ำล้นคูเมืองเกินความจำเป็นแล้วก็จะระบายออกที่ด้านมุมท้ายเมืองลงสู่ลำคลองธรรมชาติ

มีขอบเขตพื้นที่ครอบคลุม ๒ ส่วน คือพื้นที่ในเขตกำแพงเมืองเก่าและนอกกำแพงเมืองในเขตอรัญญิก โดยในเขตกำแพงเมืองเก่ามีพื้นที่ ๕๐๓ ไร่ มีโบราณสถานที่สำคัญคือ วัดพระแก้ว วัดพระธาตุเป็นศูนย์กลาง เขตวังโบราณที่เรียกว่าสระมน ศาลพระอิศวร กำแพงเมือง คูเมือง และป้อมประตูต่างๆ และใน ส่วนพื้นที่เขตรัญญิกมีกลุ่มวัดโบราณขนาดใหญ่ไม่น้อยประมาณ ๔๐ แห่ง สร้างอยู่บนเนินเขาสูงขนาดย่อม จัดเป็นเขตอรัญญิกของเมืองกำแพงเพชร โบราณสถานสำคัญ ได้แก่ วัดพระนอน วัดป่ามัต วัดพระสี่อิริยาบถ วัดซ่งซัย วัดนาคเจ็ดเศียร วัดสิงห์ วัดกำแพงงาม วัดเตาหม้อ วัดช้างรอบ และวัดอวาฬใหญ่ กลุ่มโบราณสถานเขตอรัญญิกนับเป็นงานสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของเมืองกำแพงเพชร ด้วยโบราณสถานสร้างรวมกลุ่มหนาแน่นในบริเวณพื้นที่ติดต่อกันเป็นผืนเดียวกัน โบราณสถานมีขนาดใหญ่โตอลังการใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง และมีความงดงามทางศิลปกรรมของสกุลช่างเมืองกำแพงเพชรควบคู่กันไป^{๔๓}

ระบบโครงสร้างพื้นฐาน

ระบบคมนาคมในเขตกำแพงเมืองเก่ากำแพงเพชรประกอบด้วย ๑) ถนนราชดำเนิน ๒ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๑) ซึ่งเป็นถนนสายหลักเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดสุโขทัย โดยตัดผ่านกำแพงเมืองเก่า แบ่งพื้นที่โบราณสถานเป็นสองส่วน สภาพพื้นผิวถนนเป็นถนนลาดยาง มีการ

^{๔๓} กรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยนเรศวร, แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๙, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๙). หน้า๓๗-๓๘

ใช้เส้นทางนี้ค่อนข้างมาก ๒) ถนนเลียบกำแพงเมือง เป็นถนนลาดยางขนาดเล็กสร้างขนานไปกับกำแพงเมืองชั้นใน ๓) ถนนปิ่นดำริห์ เป็นถนนสายรองที่เชื่อมต่อระหว่างสถานที่ราชการและชุมชนภายในเขตเมืองเก่า และ ๔) ถนนเทศา เป็นถนนสายหลักอยู่ขนานกำแพงเมืองเก่าทิศใต้บริเวณด้านนอก มีผิวการจราจรค่อนข้างแคบในบริเวณหน้าส่วนราชการ เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างถนนกำแพงเพชรไปบรรจบถนนเลียงเมือง ระบบไฟฟ้า ในบริเวณเขตพื้นที่กำแพงเมืองเก่ามีปริมาณที่เพียงพอต่อการเยี่ยมชมโบราณสถาน จะมีปัญหาเพียงสายไฟฟ้าที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านทัศนียภาพ^{๔๔}

สภาพภูมิทัศน์

(๑) พื้นที่ภายในเขตกำแพงเมืองเก่า มีสภาพทางกายภาพที่เด่นชัดของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ โดยมีอาคารที่ว่าการอำเภอเมืองกำแพงเพชรเป็นที่หมายตาหลักของพื้นที่ แต่เนื่องจากพื้นที่มีการทับซ้อนของชุมชน สถานที่ราชการ และโบราณสถาน รวมทั้งมีการนำรั้วมาใช้ในการแบ่งอาณาเขตจึงทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่ต่อเนื่องและขัดแย้งกันของพื้นที่ กำแพงเมืองบางส่วนถูกบดบังจากบ้านพักอาศัยและส่วนราชการ ทำให้การรับรู้ของผู้มาเยี่ยมชมไม่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะปัญหาการบดบังกำแพงเมืองของอาคารราชการ และอาคารพาณิชย์บริเวณถนนเทศาที่มีส่วนทำให้ผู้มาเยือนจังหวัดกำแพงเพชรไม่สามารถรับรู้ได้ว่าจังหวัดกำแพงเพชรเป็นเมืองประวัติศาสตร์หนึ่งที่สำคัญของไทย

(๒) พื้นที่บริเวณเขตอรัญญิกเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นวัดป่าอย่างชัดเจน มีโบราณสถานขนาดใหญ่หลายแห่งตั้งอยู่ท่ามกลางป่าไม้ โบราณสถานส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการบูรณะและดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีสภาพเหมือนวัดร้าง อาคารบริการ และสาธารณูปโภคหลายส่วนได้รับความเสียหายก่อให้เกิดเป็นทัศนียภาพที่ไม่ดีต่อผู้พบเห็น ด้านการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ส่วนนี้กับเขตกำแพงเมืองเก่าพบว่าขาดหายไปเนื่องจากการพาดผ่านของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๑ และการตั้งอยู่ของหมู่บ้านชากังราวปาร์ควิวที่อยู่ทางตอนเหนือของกำแพงเมืองเก่า จึงทำให้ความเชื่อมต่อทางสายตาขาดความต่อเนื่องและคุณภาพมุมมองเสีย

(๓) พื้นที่ตั้งโบราณสถานบริเวณฝั่งนครชุม นับว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความสำคัญของประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร แต่เมื่อพิจารณาด้านภูมิทัศน์พบว่าสภาพของเมืองเก่าขาดความชัดเจน เพราะในปัจจุบันแม้จะเหลือเค้าโครงของแนวกำแพงเมืองและคูเมืองก็ตาม แต่สภาพทางกายภาพยังขาดความสมบูรณ์อย่างมาก อีกทั้งยังถูกรุกล้ำจากสิ่งปลูกสร้าง จะมีก็แต่เพียงกลุ่มโบราณสถานทางด้านทิศใต้ฝั่งอรัญญิกเมืองนครชุมเท่านั้นที่ได้รับการบูรณะและจัดการด้านภูมิทัศน์เป็นอย่างดี^{๔๕}

ชุมชนรอบบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

บริเวณเมืองกำแพงเพชรและพื้นที่โดยรอบ ประกอบไปด้วยพื้นที่ภายในกำแพงเมืองกำแพงเพชร และบริเวณพื้นที่ส่วนด้านหน้ากำแพงเมืองเก่าติดกับคูเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ พบว่ามีการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชน ดังนี้^{๔๖}

(๑) ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณภายในเขตกำแพงเมืองเก่า ประกอบไปด้วยบ้านพักข้าราชการและเจ้าหน้าที่ บ้านพักครูอาจารย์ และชุมชนปิ่นดำริห์ ซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดจากการโยกย้ายครั้งเมื่อมีการดำเนินแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๒๕ โดยชุมชนกลุ่มนี้ดำเนินการเช่าพื้นที่กับกรมธนารักษ์จังหวัดกำแพงเพชร ประชาชนที่อาศัยในชุมชนนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นแม่ค้าอยู่ ณ ตลาดสดเทศบาลเมือง บ้างมีอาชีพรับจ้างหรือขายของเก่า เป็นต้น

(๒) ชุมชนที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บริเวณทางด้านทิศเหนือติดกับคูเมืองเก่า ประกอบด้วยชุมชนที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านซากงราปาร์ควิว และชุมชนที่อาศัยบริเวณฝั่งตรงข้ามกับประตูผี ซึ่งชุมชนอยู่อาศัยในหมู่บ้านซากงราปาร์ควิวได้รับเอกสารสิทธิการครอบครองที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนชุมชนที่อาศัยบริเวณฝั่งตรงข้ามประตูผีส่วนใหญ่จะเป็นผู้บุกรุก

(๓) ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ติดกำแพงเมืองเก่าทางด้านทิศใต้ ประกอบไปด้วยบ้านพักข้าราชการ หอพักเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งอยู่ในการดูแลของกรมธนารักษ์ และบ้านพักประชาชนประมาณ ๘ หลังคาเรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

(๔) ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบนอกคูเมืองเก่าทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์เป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยและปานกลาง

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วันชพร จันทรักษา^{๔๗} ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการโครงข่ายการท่องเที่ยวเส้นทางสายมรดกโลก (สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร) เพื่อศึกษาและประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเส้นทางสายมรดกโลกจังหวัดสุโขทัย และจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อออกแบบและประเมินโครงข่ายการท่องเที่ยวเส้นทางสายมรดกโลก และเพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการโครงข่ายการท่องเที่ยวเส้นทางสายมรดกโลก ผลการวิจัยพบว่า อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต่อการเป็นแม่ข่ายเพื่อเชื่อมโยงไปยัง

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓-๔๕.

^{๔๗} วันชพร จันทรักษา, “รูปแบบการบริหารจัดการโครงข่ายการท่องเที่ยวเส้นทางสายมรดกโลก (สุโขทัยศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา, ๒๕๕๘), หน้า บทคัดย่อ.

แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวแม่ข่ายทั้ง ๓ นี้ จัดอยู่ในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีปัจจัยความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวแล้ว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวอีก ๖ ประการ ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก สถานบริการเชื้อเพลิง สถานพยาบาล และสถานีตำรวจ ตามลำดับ และเลือกใช้โทปอโลยีแบบเมช (Mesh Topology) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยง ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้เพื่อการคำนวณหาจำนวนทางเลือกเส้นทางท่องเที่ยวในโครงข่ายการท่องเที่ยว และรูปแบบการบริหารจัดการโครงข่ายการท่องเที่ยวเส้นทางสายมรดกโลกเป็นการบริหารจัดการแบบ POLCJVC โดยประยุกต์มาจากหลักการบริหารจัดการแบบ POLC ซึ่งเป็นการบริหารจัดการแบบทั่วไป คือ P = การวางแผน (Planning) O = การจัดองค์การ (Organizing) L = ภาวะผู้นำ (Leading) C = การควบคุม (Controlling) ส่วน POLCJVC เป็นการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในโครงข่ายเพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์ ร่วมกันจึงต้องเพิ่ม Jv = กิจการร่วมค้า (Joint Venture) เป็นการบริหารจัดการแบบประโยชน์ร่วมกันระหว่างท้องถิ่นต่อท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของพื้นที่แหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว และ C = ชุมชน (Community) เป็นการบริหารจัดการที่คำนึงถึงผลประโยชน์และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน

จิราνούช โสภากา และคณะ^{๔๘} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก กรณีศึกษา: อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชร เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาศักยภาพของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก ศึกษาจุดเด่น จุดด้อย ประเด็นปัญหาที่ประสบ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการเมืองมรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดกำแพงเพชร เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก และการวิจัยเชิงสำรวจจากการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก ร่วมกับการวิจัยจากเอกสารและการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงตรรกตามหลักเหตุและผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก โดยใช้สถิติร้อยละ และนำมาสังเคราะห์ข้อมูล

ผลการศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชร ถือเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

^{๔๘} จิราνούช โสภากา, “ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกของประเทศไทยกรณีศึกษา : อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชรและอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน,” (คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๔), หน้า ๘.

เนื่องจากเป็นแหล่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมระดับโลก ซึ่งภาพรวมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก หน่วยงานภาครัฐยังคงมีบทบาทมากกว่าชุมชนในท้องถิ่น ทั้งนี้อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชร มีความแตกต่างกันในด้านพื้นที่ที่ตั้ง ทำให้พบปัญหาในด้านการจัดการพื้นที่ที่แตกต่างกัน เนื่องจากอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดปัญหาการรุกล้ำพื้นที่มรดกโลก ส่วนอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชร มีพื้นที่ตั้งแยกไปจากชุมชน แต่ก็ยังคงประสบปัญหาด้านพื้นที่ทับซ้อนกับที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำมาหากินของชาวบ้าน

ศิริลักษณ์ ตันตยกุล^{๔๔} ได้ทำการวิจัยเรื่องการนำนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมไปปฏิบัติ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาความสำเร็จของการนำนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมไปปฏิบัติ (๒) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมไปปฏิบัติ และ (๓) เปรียบเทียบการนำนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวไปปฏิบัติของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า ผลจากการสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์ผลเชิงปริมาณ ในการศึกษาความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติตามเกณฑ์ขององค์การ-ยูเนสโก ได้แก่ ความสำเร็จด้านกายภาพ ความสำเร็จด้านเศรษฐกิจ และความสำเร็จด้านสังคมวัฒนธรรม สำหรับประเทศไทย ความสำเร็จด้านสังคมวัฒนธรรมของทั้ง ๓ จังหวัดนั้น สอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลหลายระดับ (multi-level governance) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ส่วนความสำเร็จด้านเศรษฐกิจจะเน้นที่การดึงดูดนักท่องเที่ยวและการสร้างรายได้จากการเป็นเมืองมรดกโลก นอกจากนี้การสามารถรักษาความเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมไว้ได้ นับเป็นความสำเร็จทางกายภาพและการบรรลุตามเป้าหมายในระดับนานาชาติ คือ การรักษาคุณค่าอันโดดเด่นที่ประกาศไว้ในกรณีขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า การนำนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมไปปฏิบัติ มีลักษณะแบบจากบนลงล่าง (top-down) ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยกฎระเบียบ และปัจจัยกลยุทธ์ ผสมผสานกับกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบจากล่างขึ้นบน (bottom-up) ได้แก่ ปัจจัยความร่วมมือ และปัจจัยความรู้ นอกจากนี้ผลการศึกษาเปรียบเทียบทำให้ทราบว่า แม้จะอยู่ภายใต้ระบอบความร่วมมือมรดกโลก (World Heritage regime) เช่นเดียวกัน การนำนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมไปปฏิบัติในเชิงพื้นที่ของแต่ละจังหวัดนั้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จมีความแตกต่างกัน

^{๔๔} ศิริลักษณ์ ตันตยกุล, “การนำนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมไปปฏิบัติ”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๗), หน้า ก.

ปรัชมาศ ลัญชานนท์^{๕๐} ได้ทำการศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่ เพื่อศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม และผลของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่

ซึ่งผลการวิจัยในด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ ปัจจัยทางวัฒนธรรมด้านความศรัทธาในทางศาสนา ปัจจัยทางสังคมด้านความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปัจจัยการได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านการอนุรักษ์อาคาร การรักษาสภาพแวดล้อมและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปเป็นแบบจำลองการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เหมาะสม สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

ศศิกานต์ อินท้วม^{๕๑} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องความต้องการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ค้าในการอนุรักษ์มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ค้าในการอนุรักษ์มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อศึกษาให้ทราบปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ค้าในการอนุรักษ์มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลที่แตกต่างหรือไม่แตกต่างของความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ค้าในการอนุรักษ์มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากเหตุปัจจัยที่ต่างกัน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ค้าส่วนใหญ่มีความต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระดับปานกลาง ส่วนด้านการรับรู้ข่าวสารการอนุรักษ์พื้นที่มรดกโลกอยู่ในระดับปานกลาง และด้านความรู้ความเข้าใจการบริหารและการจัดการพื้นที่มรดกโลกอยู่ในระดับมาก จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างของระดับความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ค้าในการอนุรักษ์มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน การรับรู้ข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจ ส่วนเพศ อายุการศึกษา ภูมิลำเนาและระยะเวลาที่ค้าขาย เป็นปัจจัยที่ไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างของ

^{๕๐} ปรัชมาศ ลัญชานนท์, “การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๑} ศศิกานต์ อินท้วม, “ความต้องการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ค้าในการอนุรักษ์มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

ระดับความต้องการมีส่วนร่วม และลักษณะพื้นฐานทั่วไปของผู้ค้า การรับรู้ข่าวสารมีความสัมพันธ์กับความต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก ด้านความรู้ความเข้าใจไม่สัมพันธ์กับความต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ชุมพล พิซพันธ์ไพศาล^{๕๒} ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาต่อการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม และ ๒) เสนอแนวทางการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมโดยรวมในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยได้ คือ ด้านการปฏิบัติ ด้านการรับประโยชน์ ด้านการติดตามผล และด้านการเตรียมการ ส่วนแนวทางการข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม คือ ควรมีการเตรียมการอย่างรอบด้านในการอนุรักษ์มรดกโลก ได้แก่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วน มีการประชาสัมพันธ์ การปลูกฝังให้คนมีจิตสำนึกในการหวงแหน และอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมและโบราณสถาน ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือจัดเตรียมบุคลากรให้เพียงพอแก่การปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันในการดูแลรักษา ให้มีความสะอาดตาน่าชื่นชมอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมกิจกรรมในงานอนุรักษ์มรดกโลก ร่วมกันสอดส่องดูแลและตักเตือนผู้บุกรุก ส่งสอนลูกหลานให้ได้รับรู้และเห็นคุณค่าของโบราณสถานและมรดกโลกทางวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา

ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ^{๕๓} ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และแสวงหาแนวทางเพิ่มศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกอย่างยั่งยืน การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการ สัมภาษณ์ กลุ่ม

^{๕๒} ชุมพล พิซพันธ์ไพศาล, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม,” (ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๓} ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกกรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร,” (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

ตัวอย่างได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐและเอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ และผู้นำในชุมชน จำนวน ๑๐ คน การสนทนากลุ่มย่อย ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้แทนจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากอุทยานประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร สภาวัฒนธรรมจังหวัด และ แบบสอบถาม จากประชาชนบริเวณ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยาน ประวัติศาสตร์สุโขทัย -ศรีสัชนาลัย -กำแพงเพชร แหล่งละ ๔๐๐ คน

ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมของทั้ง ๓ จังหวัด ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกอยู่ในระดับน้อยในทุกด้าน โดยประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดใน ด้านการจัดการพื้นที่ รองลงคือด้านการจัดการทรัพยากรและด้านการปกป้อง ด้านการใช้ ด้าน การตลาด ด้านการให้ความรู้ ด้านการศึกษาวิจัย และด้านการเงิน ตามลำดับ ในการสร้าง รูปแบบ การมีส่วนร่วมของประชาชนมี ๓ ขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ ๑ ขั้นการสร้างพื้นฐานความรู้ ขั้นที่ ๒ ขั้นการ นำไปสู่การปฏิบัติ ขั้นที่ ๓ ขั้นการปลูกจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความรักและหวงแหน การแสวงหาแนว ทางการพัฒนาศักยภาพ การมีส่วนร่วม ของประชาชนให้เพิ่มขึ้นสามารถทำได้โดย การนำเครื่องมือ การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) มาใช้ การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน เพื่อให้เกิดชุมชนปฏิบัติ การเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นเจ้าของที่ต่อนักท่องเที่ยว ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือให้คำปรึกษา และสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยว ส่วนภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ภาคเอกชน และทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นตัวแทนในรูปคณะกรรมการ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ภายใต้การบริหารจัดการเพื่อเกิด การบูรณาการร่วมกันในพื้นที่แหล่งมรดกโลก และสร้างเครือข่ายความร่วมมือของประชาชนในทุก เพศทุกวัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้หลักการบูรณาการที่ชื่อว่า บวร ซึ่งได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน

นันทนา แหวนนาค^{๕๔} ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ในท้องถิ่นกรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ ๑) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อศึกษาปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบ โครงสร้าง โดยกำหนดโครงสร้างของเรื่องที่ต้องการทราบ มีการจัดทำแนวทางคำถาม เพื่อเป็นเครื่องมือ

^{๕๔} นันทนา แหวนนาค, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นกรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา,” (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

ประกอบการสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ทราบถึงสภาพทั่วไป การเปลี่ยนแปลงของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในระดับน้อยมาก และพบอีกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา คือการบุกรุกพื้นที่ของประชาชนและชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งการบุกรุกนี้เป็นปัญหาใหญ่ของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ในด้านการอาศัยพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเพื่อหาผลประโยชน์ให้ตนเอง เช่น ใช้พื้นที่ในการเปิดร้านขายสินค้า ใช้พื้นที่เป็นที่อยู่อาศัย นโยบายของรัฐบาลในการให้ชุมชนมีส่วนร่วม นั้น มีน้อยมาก เพราะหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินการบริหารจัดการ นั้น มีความขัดแย้งกัน เนื่องจากกรมศิลปากรมีการดำเนินงานเน้นไปที่การดูแลรักษา บูรณะ อนุรักษ์โบราณสถาน ของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาให้คงสภาพสวยงามสมบูรณ์ ซึ่งในส่วนของหน่วยงานอื่น ๆ มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลและพัฒนาความเป็นอยู่สาธารณูปโภคของประชาชนให้ดีขึ้น จึงทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งต้องรอการแก้ไขต่อไป

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ซึ่งกำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบคุณภาพ เครื่องมือสำคัญในการศึกษา โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัย และนโยบาย กลไกต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกจากหนังสือ งานวิจัย และเอกสารหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
๒. การศึกษาภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่การวิจัย คือ พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรและชุมชนโดยรอบ

สำหรับประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ๒๐ คน คือ ผู้ให้ข้อมูล คัดเลือกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในนโยบาย หลักการ และกระบวนการในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ แกนนำพระสงฆ์ ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนภาคเอกชน ตัวแทนประชาชนในชุมชนรอบพื้นที่มรดกโลก โดยมีรายนามดังต่อไปนี้

๑. พระเมธีวชิรภูษิต, ดร. ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสถานศึกษาหน่วยวิทยบริการฯ
ณ วัดพระบรมธาตุ จ.กำแพงเพชร
๒. พระครูโกศลวชิรกิจ, ดร. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ กองวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระครูสิทธิวิจิตรโสไมต ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลหนองปลิง
๔. พระครูวชิรปัญญากร ตำแหน่ง รองเจ้าคณะอำเภอเมืองกำแพงเพชร
(ฝ่ายการศึกษา) เจ้าอาวาสวัดบ่อสามแสน
๕. นางสาวพรพรรณ ชุ่มเปี่ยม ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และ
วัฒนธรรม (นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ)
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร
๖. นางจันทรา กุลนันทคุณ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร
๗. นายวันเชิด กิตติขจร ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญ, กรรมการวัดบรมธาตุ
นครชุม จังหวัดกำแพงเพชร
๘. นางสุภิตรา ตันศลารักษ์ ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญ, กรรมการวัดบรมธาตุ
นครชุม จังหวัดกำแพงเพชร
๙. นายประยงค์ อินทร์สำเภา ตำแหน่ง กรรมการวัดบรมธาตุนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชร
๑๐. นายประพันธ์ อินทรสูต ตำแหน่ง กรรมการวัดบรมธาตุนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชร
๑๑. นายสมคิด คงหิรัญ ตำแหน่ง กรรมการวัดบรมธาตุนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชร

๑๒. นายภาคภูมิ อยู่พูล ตำแหน่ง นักโบราณคดีชำนาญการ
อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร สำนักศิลปากรที่ ๖
๑๓. นางพัชรี (นามสมมติ) ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
๑๔. นายไก่อ (นามสมมติ) ตำแหน่งเจ้าหน้าที่กองการศึกษา
เทศบาลเมืองกำแพงเพชร
๑๕. นายโย (นามสมมติ) ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด
กำแพงเพชร
๑๖. นางมาลัย ใจแสน ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองปลิง
จังหวัดกำแพงเพชร
๑๗. นายเอ (นามสมมติ) ตำแหน่ง พนักงานจ้างรายวันอุทยานประวัติศาสตร์
๑๘. วิชัย อยู่สันเทียะ ชาวบ้านชุมชนปิ่นดำริห์ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
๑๙. นางด้วง น้อยคำ ชาวบ้านชุมชนปิ่นดำริห์ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
๒๐. นางประไพ (นามสมมติ) แม่ค้าบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย

- ๑) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี
- ๒) แบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้มี ๓ ประเภท คือ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี และแบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็น เกี่ยวกับเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑.๑ ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชร บริบททั่วไปของพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และนโยบาย หลักการและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เพื่อใช้กำหนดแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

๑.๒ กำหนดลักษณะของแบบสัมภาษณ์ เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open - ended)

๑.๓ กำหนดโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ นโยบาย หลักการ สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

ตอนที่	ประเด็นสัมภาษณ์	รายการ	จำนวน(ข้อ)
๑	ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์	๑.๑ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	๑
		๑.๒ ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์	๑
		๑.๓ วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์	๑
		๑.๔ วัน/เดือน/ปีที่ให้สัมภาษณ์	๑
		๑.๕ เวลาที่ให้สัมภาษณ์	๑
๒	ความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี	๒.๑ ท่านเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยหน่วยงานหรือองค์กรใดบ้าง ที่เข้ามาจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี	๑
		๒.๒ หน่วยงานหรือองค์กรที่ท่านเข้าไปมีส่วนร่วม มีจุดมุ่งหมาย แผนงานหรือกระบวนการดำเนินการอย่างไร และท่านเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างไร	๑

	๒.๓ ท่านเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคีอย่างไร	๑
รวม		๒

๑.๔ สร้างแบบสัมภาษณ์ตามลักษณะและโครงสร้างที่กำหนดไว้

๑.๕ นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ไปทำการทดสอบคุณภาพเครื่องมือเพื่อหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) ของแบบสัมภาษณ์ โดยเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา จำนวน ๓ ท่าน ได้แก่

๑) ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ ตำแหน่งคณบดีวิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

๒) พระครูสิริรัตนานวัตร รศ.ดร. ตำแหน่งอาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

๓) ผศ.ดร.ปัญญา นามสง่า ตำแหน่งประธานหลักสูตรสาขาวิชาปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

ซึ่งใช้สูตร ดังนี้ โดยนำค่าที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index Of Concordance : IOC)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC หมายถึง ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index Of Concordance : IOC)

R หมายถึง ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ และให้คะแนนดังนี้

๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อความนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อความนั้นสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

-๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อความนั้นไม่สอดคล้องกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกข้อความที่มีค่า IOC มากกว่า ๐.๕๐ มาใช้เป็นข้อความจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์แล้วเห็นว่า แบบสัมภาษณ์ทุกข้อมีความเที่ยงตรงของเนื้อหาครอบคลุมในแต่ละด้าน และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๖๐ ถึง ๑.๐๐

๑.๗ ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้เป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์สำหรับการนำไปใช้จริง

๒. แบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)เกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี มีประเด็นสนทนา ดังนี้ตารางต่อไปนี้ ตารางที่ ๓.๒ แสดงโครงสร้างของแบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

ประเด็นในการสนทนา	จำนวน(ข้อ)
แนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี	
๑. การจัดการด้านจุดมุ่งหมาย	๑
๒. การจัดการด้านกระบวนการดำเนินงาน/ประสานงาน	๑
๓. การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์/การตลาด	๑
๔. การจัดการด้านงบประมาณ	๑
๕. การจัดการด้านการประเมินผล	๑
รวม	๕

๓.๔ นำแบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ที่สร้างขึ้น ไปทำการทดสอบคุณภาพเครื่องมือเพื่อหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) โดยเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา จำนวน ๓ ท่าน ได้แก่

๑) ผศ.ดร.โชติ บดีรัฐ ตำแหน่งคณบดีวิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

๒) พระครูสิริรัตนานวัตร รศ.ดร. ตำแหน่งอาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

๓) ผศ.ดร.ปัญญา นามสง่า ตำแหน่งประธานหลักสูตรสาขาวิชาปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

โดยนำค่าที่ได้มาวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (Index Of Concordance : IOC) ซึ่งใช้สูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC หมายถึง ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index Of Concordance : IOC)

R หมายถึง ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ และให้คะแนนดังนี้

๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อความนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อความนั้นสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับเนื้อหาตาม

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

-๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อความนั้นไม่สอดคล้องกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของ

การศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกข้อความที่มีค่า IOC มากกว่า ๐.๕๐ มาใช้เป็นข้อความจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้ตรวจสอบแบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) แล้วเห็นว่า ข้อความมีความเที่ยงตรงของเนื้อหาครอบคลุมในแต่ละด้าน และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๖๐ ถึง ๑.๐๐

๓.๕ ปรับปรุงแบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ให้เป็นแบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ฉบับสมบูรณ์สำหรับการนำไปใช้จริงต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ซึ่งดำเนินการ ดังนี้

๑.๑ ผู้วิจัยติดต่อขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องต่อการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี พร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ และนัดหมายวันเวลาในการสัมภาษณ์

๑.๒ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ตามวันเวลาที่นัดหมาย โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์และจดบันทึกข้อมูล พร้อมบันทึกเทป

๑.๓ เมื่อผ่านระยะเวลาที่เหมาะสมและประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์ได้ดำเนินการ สัมภาษณ์ครบทุกประเด็นแล้ว ผู้วิจัยก็จะยุติการสัมภาษณ์ โดยสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติม นอกเหนือจากประเด็นที่สัมภาษณ์ไปแล้วและขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๔ หลังจากสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ผู้วิจัยบันทึกรายละเอียดของข้อมูลบางประเด็นเพิ่มเติม

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย โดยใช้แบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ซึ่งดำเนินการตามลำดับขั้นดังนี้

๑.๑ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดการสนทนากับผู้เกี่ยวข้อง โดยทำหนังสือเชิญกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการประชุมชี้แจงประเด็นในการประชุม แจงวัน เวลา และสถานที่ในการประชุม เพื่อให้ได้ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้

๒.๒ ผู้วิจัยดำเนินการประชุมกลุ่มตามที่กำหนด โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการนำ อภิปราย การสนทนา และมีผู้ช่วยวิจัยในการบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกการสนทนา บันทึกภาพและ เสียงการสนทนา รวมทั้งมีผู้ช่วยวิจัยในการให้การอำนวยความสะดวกตลอดการสนทนา โดยใช้เวลาในการ สนทนา ๒ ชั่วโมง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ดำเนินการดังนี้

๓.๕.๑ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ และ กระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี โดยนำข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์ มาตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ แล้วถอดเทป จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่ มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๓.๕.๒ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้แบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี โดย ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการ พื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สูตรในการวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ การวิเคราะห์ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้สูตรค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ดังนี้ (เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย, ๒๕๔๘, หน้า ๑๘๑)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อจุดประสงค์กับเนื้อหา
หรือระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์

$\sum R$ แทน ผลรวมคะแนนของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

๒. การวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๗)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum S_i^2}{St^2} \right\}$$

เมื่อ α แทน สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

K แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

$\sum S_i^2$ แทน ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อ

S_i^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวม

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ซึ่งได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสองลักษณะคือวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตามตลอดจนครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๔.๑ นโยบาย หลักการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย หลักการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นการดำเนินการเพื่อสืบค้นนโยบาย หลักการ และกระบวนการในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ดังนี้

กรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยนเรศวร^๑ ได้วางแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๙) เพื่อบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการ โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ หน่วยงานส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาในพื้นที่ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ในท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ ซึ่งสอดคล้องตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการจะถ่ายโอนอำนาจการดูแลด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ท้องถิ่นเป็นผู้ดูแล และกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เป็นไป เพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

^๑ กรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยนเรศวร, แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๙, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๙). หน้า ๓๗-๓๘.

สูงสุดซึ่งในปัจจุบัน ภาคประชาชน หน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น ตลอดจนกรมศิลปากร และทางอุทยานฯ เอง ยังขาดการร่วมมือ และการประสานงานกันด้วยความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ ทำให้เกิดการดำเนินงานแบบแยกส่วน ทำให้บทบาทในการดูแลรักษาอุทยานฯ ตกเป็นของกรมศิลปากร และอุทยานฯ เกือบทั้งหมด

ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทางกรมศิลปากร และอุทยานฯ รวมทั้งสถาบันการศึกษาในพื้นที่ที่จะทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยงในการเตรียมความพร้อม โดยการจัดฝึกอบรม และให้ความรู้แก่หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ หน่วยงานส่วนท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อที่จะให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดการพื้นที่อุทยานฯ และทำให้การถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ จากกรมศิลปากรไปสู่ท้องถิ่น โดยมีเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร และอุทยานฯ เป็นผู้คอยสนับสนุนช่วยเหลือ สามารถเป็นจริงได้ในอนาคต

แนวทางการดำเนินงานตามแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร มีรายละเอียดการดำเนินการแบ่งเป็น ๒ ระยะ คือ

๑. แผนการบริหารจัดการในช่วงระยะ ๕ ปีแรก (แผนระยะสั้น) ในระยะ ๕ ปีแรกนั้น แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน จะเป็นแผนที่มีความสำคัญและเร่งด่วนที่สุด ดังนั้นในส่วนของแผนการบริหารจัดการที่จะดำเนินการควบคู่ไป โดยในระยะแรกจะเน้นไปที่การเตรียมความพร้อมให้กับท้องถิ่นเป็นหลัก โดยมีลำดับขั้นตอนการดำเนินการ คือ

๑.๑ ทำการประเมินความพร้อมเบื้องต้นของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น และประชาชน ว่ามีความรู้ความเข้าใจ และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และความรู้สึกหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมมากน้อยเพียงไร

๑.๒ พัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และบริการของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพต่างๆ ของประชากรในพื้นที่ ตามแผนการส่งเสริมรายได้และอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ และเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจ ซึ่งจะเป็นการทำให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญของอุทยานฯ แก่ประชาชน เป็นการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการร่วมกันดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

๑.๔ ดำเนินการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองนครชุม จากสำนักงานศิลปากรที่ ๖ สุโขทัยมาอยู่ในความดูแลของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร โดยมีรายละเอียดของขอบเขตพื้นที่ครอบคลุมโบราณสถาน และกำแพงเมืองนครชุมทั้งหมด ทั้งนี้ เพื่อให้การดูแลด้านอนุรักษ์ และการจัดการด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๕ การเพิ่มอัตรากำลังบุคลากร และพัฒนาคุณภาพของบุคลากร ให้สามารถรองรับงานตามรายละเอียดของแผนแม่บทกำหนด โดยเฉพาะด้านงานชุดคัมภีร์โบราณคดี บูรณะและบำรุงรักษาโบราณสถาน งานบริการวิชาการ และท่องเที่ยว ประสานงานสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน และหน่วยงานอื่นๆ ตลอดจนการจัดทำแผนงาน และบริหารการเงิน ซึ่งจำเป็นต้องขยายอัตราบุคลากร และยกมาตรฐานการปฏิบัติงานเพื่อให้รับกับปริมาณงาน และให้การปฏิบัติงานนั้นได้คุณภาพตามเป้าหมาย

๑.๖ สนับสนุนให้เกิด “องค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น” เช่น กลุ่ม หรือชมรมต่างๆ เป็นต้น โดยมีประชาชนในท้องถิ่นเป็นสมาชิกหลักขององค์กร เพื่อทำให้เกิดกิจกรรมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมกันดูแลรักษาอุทยานประวัติศาสตร์ฯ

๑.๗ ในระยะแรก กรมศิลปากรและอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จะยังคงเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ โดยมีการประสานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมและประชาชนในท้องถิ่น ให้เข้ามาทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพื่อให้การดำเนินงานตามแผนแม่บทมีประสิทธิภาพมากขึ้น และลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานของรัฐ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ และมีความละเอียดอ่อนในการดำเนินการ โดยการจัดตั้ง “คณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร” เพื่อทำหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ พิจารณาข้อพิพาท และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในอุทยานฯ และพื้นที่โดยรอบ ทั้งนี้คณะกรรมการฯ จะต้องยึดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานเป็นเกณฑ์หลักในการปฏิบัติงาน โดยคณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จะประกอบด้วยตัวแทนจากท้องถิ่น ดังนี้ คือ

ก) ตัวแทนจากหน่วยงานของภาครัฐในท้องถิ่นที่มีอาณาเขตการดูแลครอบคลุมพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เช่น เทศบาลเมืองกำแพงเพชร เทศบาลเมืองนครชุม องค์การบริหารส่วนตำบลนครชุม องค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง โยธาธิการ และผังเมืองจังหวัดกำแพงเพชร ป่าไม้จังหวัดกำแพงเพชร ฯลฯ

ข) ตัวแทนจากอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

ค) ตัวแทนจากองค์กรอิสระ

ง) ตัวแทนจากผู้ประกอบการ

จ) ตัวแทนจากนักวิชาการ

๑.๘) ดำเนินงานภาคสนามตามรายละเอียดตามแผนระยะสั้น ให้ยึดการจัดระบบการจัดการตามผังโครงสร้างการดำเนินงานการตัดสินใจ

๒. แผนการบริหารจัดการในช่วงระยะ ๑๐ ปี (แผนระยะยาว) หลังจากดำเนินการสำรวจ และชดุดันตามแผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี โบราณสถานแล้วเสร็จ แผนการบริหารจัดการในระยะนี้เริ่มให้ความสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของท้องถิ่นมากขึ้น และนำไปสู่การถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ไปสู่ท้องถิ่นในที่สุด โดยมีลำดับขั้นตอนการดำเนินงานคือ

๒.๑ ทำการประเมินความพร้อมของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น และประชาชน ว่ามีความรู้ความเข้าใจ และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และความรู้สึกหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมเพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ

๒.๒ จัดการอบรมสัมมนาหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อปลูกฝังรากฐานจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมและความรู้สึกหวงแหน ตลอดจนการสร้างองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมให้กับประชาชน และองค์กรในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ หลังจากดำเนินการสำรวจ และชดุดันโบราณสถานทั้งหมดทั่วทั้งพื้นที่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเรียบร้อยแล้ว จะต้องทำการศึกษา เพื่อปรับปรุงแผนควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน และข้อบัญญัติท้องถิ่นต่างๆ ที่ได้ประกาศใช้ในระยะเวลาแรก เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น แล้วประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ (Specific Plan) โดยมีคณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร โยธาธิการ และผังเมืองจังหวัดกำแพงเพชร กรมศิลปากร อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และสถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก และจะต้องให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการปรับปรุงแผนอย่างใกล้ชิด

๒.๔ คณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จะเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ ในขณะที่บทบาทของกรมศิลปากร และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรในอนาคต หลังจากการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ ไปสู่ท้องถิ่นแล้ว จะปรับเปลี่ยนเป็น “ศูนย์คุ้มครองและฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ และการจัดการมรดกโลก” คือ การเป็นผู้คอยดูแลสนับสนุน และให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ดังนี้คือ

- หน่วยงานควบคุม และสังเกตการณ์ (นักโบราณคดี)
- หน่วยงานสำรวจสภาพโบราณสถาน (นักโบราณคดี/นักประวัติศาสตร์/นักอนุรักษ์)
- หน่วยงานควบคุมด้านเอกสาร (GIS/GPSสำรวจ/คอมพิวเตอร์)
- หน่วยงานส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของชุมชน (เจ้าหน้าที่ฝ่ายชุมชน/วิชาการ/วิทยากรนำชม)

- หน่วยงานป้องกัน และรักษาซ่อมแซมโบราณสถาน (ผู้จัดการหน่วย/ยาม/ฝ่ายซ่อมบำรุง/ตัว/พนักงานดูแลพื้นที่)
- หน่วยงานฝึกอบรม (เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม/ผู้ช่วย)
- หน่วยงานประสานงาน (การเงิน/เลขานุการ/บัญชี/ผู้แปล/พนักงานพิมพ์/ทำความสะอาด/พนักงานขับรถ)

โดยเฉพาะบทบาทด้านการอนุรักษ์ ค้นคว้า โบราณคดี โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ การบูรณะตกแต่ง ซ่อมแซมโบราณสถาน รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจ ที่ถือได้ว่าเป็นงานหลักที่ทางกรมศิลปากร และอุทยานฯ จะต้องรับผิดชอบ และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เนื่องจากเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรในส่วนภูมิภาค คือ พนักงานเจ้าหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕

๒.๕ ให้มีการจัดตั้ง “คณะกรรมการอนุรักษ์ และการจัดการมรดกโลกประจำจังหวัดกำแพงเพชร” เพื่อทำหน้าที่ควบคุมการทำงานคณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ตลอดจนการพิจารณา และจัดหางบประมาณในการบริหารจัดการอุทยานฯ โดยคณะกรรมการอนุรักษ์ และการจัดการมรดกโลกประจำจังหวัดกำแพงเพชร จะประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้คือ

- ก) ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร เป็นประธานคณะกรรมการ
- ข) สำนักงานจังหวัด
- ค) ตัวแทนจากส่วนราชการต่างๆ ที่สังกัดกรม/กระทรวง ระดับจังหวัด

๒.๖ การสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครจากประชาชนในพื้นที่ เข้ามาดูแลรักษามรดกศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะตัวแทนประชากรจากชุมชนใกล้เคียง

๒.๗ ติดตาม และประเมินแผนแม่บท และการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ ของคณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเป็นระยะๆ และมีการปรับปรุงแผนให้เหมาะสมกับสถานการณ์เสมอ โดยสนับสนุนให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการอุทยานฯ มากขึ้นเรื่อยๆ และเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงแผนต่างๆ อย่างใกล้ชิดทุกครั้ง

จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพุทธิศาสตร์ พบว่ามีโครงการที่จัดเป็นนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลก ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยาน
ประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

ที่	ชื่อโครงการ	ภาคีที่เกี่ยวข้อง
๑	โครงการส่งเสริมการจัดตั้ง “องค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น”	จังหวัดกำแพงเพชร, หน่วยงานท้องถิ่น, และชุมชน
๒	โครงการฝึกอบรมเพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน	กรมศิลปากร, หน่วยงานท้องถิ่น, และชุมชน

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ที่	ชื่อโครงการ	ภาคีที่เกี่ยวข้อง
๓	โครงการฝึกอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์	กรมศิลปากร จังหวัด เทศบาล อบต.
๔	โครงการปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยาน	อุทยานประวัติศาสตร์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กรมธนารักษ์ จังหวัด ภาคเอกชน
๕	โครงการศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะ	โยธาธิการ ผังเมืองจังหวัด กรมศิลปากร จังหวัด เทศบาล อบต.
๖	โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม	อุทยานประวัติศาสตร์, หน่วยงานท้องถิ่น และชุมชน
๗	โครงการสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือนใดที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน	อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร, กรมธนารักษ์ จังหวัด, อบจ.
๘	โครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว	กรมศิลปากร ภาคเอกชน
๙	โครงการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ	อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร, เทศบาลเมือง กำแพงเพชร

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า มีโครงการที่จัดเป็นนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์แบบพหุภาคีทั้งหมดจำนวน ๙ โครงการ โดยแบ่งเป็นด้านการจัดพื้นที่ การจัดทรัพยากร การปกป้อง และการดูแลรักษา จำนวน ๖ โครงการ และด้านการใช้ประโยชน์ การศึกษาวิจัย และการให้ความรู้ จำนวน ๓ โครงการ

หลักการและกระบวนการ จากสรุปสัมภาษณ์จากใคร

1. ให้ความรู้
2. ส่งเสริมการอนุรักษ์
3. จัดกิจกรรม
4. ท่องเที่ยว
5. วิเคราะห์และสรุปผล

๔.๒ สภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรคในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

๔.๒.๑ แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร(พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๙)^๒ ได้วิเคราะห์ศักยภาพการอนุรักษ์และการพัฒนาพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนแม่บท ซึ่งสามารถนำผลการวิเคราะห์ด้านจุดอ่อนและด้านภัยคุกคามในบางประเด็น มาสรุปเพื่อแสดงถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการพื้นที่มรดกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรได้ดังนี้

๑) เนื่องจากพื้นที่มีการแบ่งการดูแลออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนกำแพงเมืองและส่วนอรัญญิกทำให้จำเป็นต้องใช้บุคลากรเป็นจำนวนมากในการดูแลและให้บริการ

๒) การตัดผ่านของทางหลวงหมายเลข ๑๐๑ ทำให้เส้นทางการเข้าชมโบราณสถานขาดความต่อเนื่อง

๓) หน่วยงานราชการหลายหน่วยงานมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินทับซ้อนกัน ทำให้การบริหารจัดการของอุทยานประวัติศาสตร์ฯ มีประสิทธิภาพไม่เต็มที่

๔) การบดบังทัศนียภาพ เนื่องจากอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งมีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่โดยรอบและไม่มีพื้นที่กันชน

๕) ประชาชนในพื้นที่ขาดแรงจูงใจในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม

^๒ กรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยนเรศวร, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๗-๙๘.

๖) หน่วยงานราชการในพื้นที่ไม่ให้ความร่วมมือกับทางอุทยานประวัติศาสตร์ฯ เท่าที่ควร เนื่องด้วยเห็นว่ามิใช่หน่วยงานเดียวกัน และไม่มีความเกี่ยวข้องด้านผลประโยชน์

๗) บริเวณนครชุมซึ่งเป็นเมืองโบราณสำคัญกับเมืองกำแพงเพชรแต่ถูกละเลยโดยสำนักงานศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย ทำให้การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการศึกษาและการท่องเที่ยวไม่อาจทำในภาพรวมได้

๘) ขาดความต่อเนื่องในการศึกษาด้านวิชาการเกี่ยวกับด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถาปัตยกรรม

๙) การกำหนดเขตการจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ไม่มีความชัดเจน เช่น พื้นที่นอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกและพื้นที่ฝั่งนครชุม ประกาศเป็นเขตโบราณสถานเฉพาะบางแห่ง ทำให้ไม่สามารถบังคับใช้ที่ดินที่อยู่รอบนอกพื้นที่ได้ ทำให้องค์ประกอบหลักถูกแบ่งเป็นตอนๆ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมไม่อาจควบคุม

๑๐) ประชาชนขาดความเข้าใจและตระหนักในการรักษาสมบัติทางวัฒนธรรม ซึ่งพบได้จากการลักลอบขุดโบราณวัตถุ และการสร้างสิ่งปลูกสร้างล้ำเขตพื้นที่

๑๑) กฎหมายที่ใช้ในการจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเด็ดขาด

๑๒) การขยายตัวของเมืองซึ่งส่งผลให้มีการพัฒนาจากพื้นที่โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ซึ่งจะเป็นปัญหาต่อการควบคุมจัดการในภายหน้า

สรุปได้ว่าปัญหาและอุปสรรคของการจัดการพื้นที่มรดกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรคือ กฎหมายที่ใช้ในการจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเด็ดขาด ปัญหาการขาดบุคลากรเป็นจำนวนมากในการดูแลและให้บริการในพื้นที่ ปัญหาจากการตัดผ่านของทางหลวงทำให้เส้นทางการเข้าชมโบราณสถานขาดความต่อเนื่อง ทั้งนี้การกำหนดเขตการจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ที่ไม่มีความชัดเจนทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายประเด็น เช่น หน่วยงานราชการหลายหน่วยงานก็มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินทับซ้อนกันและไม่ให้ความร่วมมือกับทางอุทยานฯ และการที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งมีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่โดยรอบ ซึ่งมีการขยายตัวของเมืองมากขึ้น ประกอบกับไม่มีพื้นที่กันชนทำให้เกิดการบดบังทัศนียภาพ และยังพบว่าประชาชนในพื้นที่ขาดแรงจูงใจในการสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจในการอนุรักษ์มรดกโลก ซึ่งพบได้จากการลักลอบขุดโบราณวัตถุ และการสร้างสิ่งปลูกสร้างล้ำเขตพื้นที่ เป็นต้น ปัญหาสำคัญอีกประการคือการขาดความต่อเนื่องในการศึกษาด้านวิชาการเกี่ยวกับด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถาปัตยกรรม

พบว่า ผลการวิจัยในข้อที่ ๑ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดิมในประเด็นของสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกของโครงการต่างๆ โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ซึ่งผลการวิจัยแบ่งเป็น ๒ ประเด็น ดังนี้

๔.๒.๒ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี เมื่อแบ่งตามขั้นตอนในการจัดการพื้นที่มรดกโลก พบผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑) โครงการส่งเสริมการจัดตั้ง “องค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น”

ด้านสภาพปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์นายภาคภูมิ อยู่พูล พบว่า “การดำเนินการบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับดี แต่โครงการไม่ได้รับการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง”^๓

ด้านปัญหาและอุปสรรค จากการสัมภาษณ์นายไก่อ พบว่า “โครงการยังขาดกระบวนการในการทำงานที่ชัดเจน ขาดคำสั่งและนโยบายที่ต่อเนื่อง และขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ”^๔

๒) โครงการฝึกอบรมเพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน

ด้านสภาพปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์นายภาคภูมิ อยู่พูล พบว่า “มีการฝึกอบรมแต่ไม่มีการจัดจ้างประชาชนในการปฏิบัติงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดจ้างด้านการรักษาความสะอาดและตกแต่งบริเวณโบราณสถาน”^๕ และ จากการสัมภาษณ์นายเอ พบว่า “เห็นเขามีการอบรมแต่ก็ไม่ได้เข้าไปทำตรงนั้น ส่วนใหญ่ก็สมัครเข้ามาเป็นพวกคนกวาด คนงานคนสวนกันมากกว่า”^๖

ด้านปัญหาและอุปสรรค จากการสัมภาษณ์นายภาคภูมิ อยู่พูล พบว่า “แม้จะทำการฝึกอบรมไปแล้วแต่เพื่อป้องกันความเสียหายของโบราณสถานจึงยังคงต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน เพราะประชาชนยังคงขาดความชำนาญ”^๗ และจากการสัมภาษณ์

^๓ สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ นายไก่อ (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่กองการศึกษา เทศบาลเมืองกำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๕ สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ นายเอ (นามสมมติ), พนักงานจ้างรายวันอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๗ สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

พระครูวรปัญญากร พบว่า “ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเข้าไปช่วยในเรื่องงานบุญมากกว่าจะยุ่งเรื่องชู้ดกัน อันนั้นส่วนใหญ่เป็นหน้าที่เจ้าหน้าที่เขาอยู่แล้ว”^๘

๓) โครงการฝึกอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์

ด้านสภาพปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์นางพัชรี พบว่า “ทุกหน่วยงานที่เข้าอบรมมีความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ ตลอดจนมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น”^๙

ด้านปัญหาและอุปสรรค จากการสัมภาษณ์นางพัชรี เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร พบว่า “โครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่มรดกโลกที่เน้นการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วนอย่างแท้จริงยังมีจำนวนน้อย”^{๑๐} และจากการสัมภาษณ์ นายไก่อ เจ้าหน้าที่ยุทธศาสตร์ศึกษา เทศบาลเมืองกำแพงเพชร พบว่า “การมีส่วนร่วมหลายภาคส่วนเป็นเหมือนทฤษฎีมากกว่าจริงๆแล้ว ปฏิบัติไม่ค่อยได้ทำกันเลย ประสานกันยาก”^{๑๑}

๔) โครงการปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยาน

ด้านสภาพปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์นายภาคภูมิ อยู่พูล พบว่า “การดำเนินโครงการบรรลุดุจดมุงหมาย อาคารบ้านเรือนในบริเวณเขตพื้นที่อุทยานทั้งหมดได้รับการปรับปรุงสภาพให้กลมกลืนและไม่ขัดแย้งกับโบราณสถาน”^{๑๒}

ด้านปัญหาและอุปสรรค จากการสัมภาษณ์นายภาคภูมิ อยู่พูล พบว่า “กระบวนการเป็นไปด้วยความล่าช้าเนื่องจากเหตุผลทางงบประมาณและอาคารบ้านเรือนมีจำนวนมากพอสมควร แต่ไม่เป็นปัญหามากมายนัก”^{๑๓} และจากการสัมภาษณ์นางมาลัย ใจแสน พบว่า “จริงๆช่วงแรกชาวบ้านก็ไม่ค่อยยอม เพราะเขาไม่เข้าใจแต่พอมีการประชุมคุยกันก็ตกลงกันได้มีย้ายบ้าง ยอมปรับปรุงบ้าง ไม่มีอะไรรุนแรง ทางอุทยานฯ ค่อนข้างเข้าใจชาวบ้าน”^{๑๔}

๕) โครงการศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะ

^๘ สัมภาษณ์ พระครูวรปัญญากร , เลขาเจ้าอาวาสวัดบ่อสามแสน, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๙ สัมภาษณ์ นางพัชรี (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางพัชรี (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายไก่อ (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่กองการศึกษา เทศบาลเมืองกำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ มาลัย ใจแสน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองปลิง จังหวัดกำแพงเพชร , ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ด้านสภาพปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ นายโย เจ้าหน้าที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า “ได้มีการจัดทำผังเมืองเฉพาะสำหรับพื้นที่อุทยานฯ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอื่นๆ ที่มีประสิทธิภาพ แต่ในช่วงแรกๆของการจัดทำพบข้อผิดพลาดด้านข้อมูลบางอย่างแต่ได้รับการแก้ไขจากความร่วมมือของหน่วยงาน”^{๑๕}

ด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า “ขาดการประสานงานเล็กน้อย ระหว่างหน่วยงานหลักที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดทำผังเมืองกับหน่วยงานอื่นๆ”^{๑๖}

๖) โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม

ด้านสภาพปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์นายภาคภูมิ อยู่พูล พบว่า “อาสาสมัครยังมีจำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียน จริงๆ อยากให้คนในพื้นที่ทุกคนช่วยกันดูแลมากกว่า”^{๑๗}

ด้านปัญหาและอุปสรรค จากการสัมภาษณ์นายภาคภูมิ อยู่พูล พบว่า “ขาดการประชาสัมพันธ์และการประสานขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะสถานศึกษาเพื่อขออาสาสมัครที่เป็นเยาวชนในท้องถิ่น”^{๑๘} และ จากการสัมภาษณ์ นางดวง น้อยคำ พบว่า “ไม่ค่อยมีความรู้เรื่องพวกนี้ แต่จริงๆ ก็อยากช่วยนั้นแหละ มันเป็นสมบัติของชาติ อีกอย่างก็อยากให้เข้ามาให้ความรู้ก็จะดี ชาวบ้านจะได้ช่วยอีกแรง”^{๑๙}

๗) โครงการสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือนที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

ด้านสภาพปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์นายภาคภูมิ อยู่พูล พบว่า “ดำเนินการบรรลุจุดมุ่งหมาย การโยกย้ายอาคารบ้านเรือนเป็นไปตามที่วางแผนทุกขั้นตอน ประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี”^{๒๐} และจากการสัมภาษณ์นายวิชัย อยู่สันเทียะ พบว่า “อยู่มานานแล้ว แรกๆก็นึกว่าเขาจะมาไล่ที่ พอคุยไปคุยมาเขาแค้มาแบ่งเขตให้ชัดและก็ขอให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดในบริเวณที่ติดอุทยานเขาก็พอจะช่วยเรื่องสภาพบ้านด้วย”^{๒๑}

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายโย (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายโย (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ดวง น้อยคำ, ชาวบ้านชุมชนปิ่นดำริห์, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ วิชัย อยู่สันเทียะ, ชาวบ้านชุมชนปิ่นดำริห์, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๘) โครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

ด้านสภาพปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์นายภาคภูมิ อยู่พูล พบว่า “จุดจอดรถบริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบและพอเพียงต่อนักท่องเที่ยว ส่วนร้านค้าและบริการมีจำนวนน้อยและสินค้ายังขาดความหลากหลาย”^{๒๒}

ด้านปัญหาและอุปสรรค จากการสัมภาษณ์นายภาคภูมิ อยู่พูล พบว่า “ในส่วนของร้านค้าและบริการขาดการประสานงานกับภาคเอกชน”^{๒๓} และจากการสัมภาษณ์นางประไพ แม่ค้าของร้านค้าในอุทยานฯ พบว่า “ร้านค้ามีไม่กี่ร้าน ของมันก็ยังไม่ค่อยหลากหลายและไม่ค่อยมีเอกลักษณ์ อย่างป้าก็ขายแต่นมกับน้ำหวาน ก็คงต้องคุยกับเขาใหม่แต่ป้าคงต้องรออะไรหรือทำอะไรเขาไม่ค่อยได้มาก”^{๒๔}

๙) โครงการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ

ด้านสภาพปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์นายภาคภูมิ อยู่พูล พบว่า “พื้นที่สำหรับจัดการขยะมีความเหมาะสมและถูกต้องตามหลักวิชาการ อีกทั้งในปัจจุบันยังคงมีการใช้งานสำหรับจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง”^{๒๕}

ด้านปัญหาและอุปสรรค จากการสัมภาษณ์นายไก่อ พบว่า “การหาพื้นที่ที่เหมาะสมทำได้ยากหากขาดความร่วมมือของหลายหน่วยงานและชุมชน”^{๒๖}

๔.๓ แนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเดิมในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม (Focus Group) พบว่า มีข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี โดยแบ่งตามกระบวนการในการจัดการพื้นที่ ดังนี้

^{๒๒} สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ประไพ (นามสมมติ), ร้านค้าในอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายไก่อ (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่กองการศึกษา เทศบาลเมืองกำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๑) แนวทางการพัฒนาด้านจุดมุ่งหมายของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่
มรดกโลกแบบพหุภาคี พบว่า

๑.๑ การตั้งจุดมุ่งหมายของโครงการควรให้มีความเป็นไปได้จริงที่จะสามารถทำให้
บรรลุได้^{๒๗}

๑.๒ จุดมุ่งหมายต้องกำหนดทิศทางให้มีความชัดเจน^{๒๘}

๒) แนวทางการพัฒนาด้านกระบวนการดำเนินงาน/การประสานงานของนโยบาย หลักการ
และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี พบว่า

๒.๑ ควรมีการระบุข้อมูลติดต่อของผู้ประสานงานในแต่ละโครงการให้ชัดเจน^{๒๙}

๒.๒ ควรวางแผนในการดำเนินการที่สามารถปฏิบัติได้จริง หรือระบุขั้นตอนที่มีความ
ยืดหยุ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ในสถานการณ์จริง โดยเฉพาะขั้นตอนในการประสานงานระหว่าง
หน่วยงานควรมีการติดตามและประสานงานจริง^{๓๐}

๒.๓ ควรมีการจัดประชุมระหว่างภาคีให้เป็นวาระอย่างต่อเนื่อง เพื่อความก้าวหน้า
ของโครงการและเพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคีอย่างแท้จริง^{๓๑}

๒.๔ ผู้นำภาคีต้องมีความเข้มแข็งสามารถผลักดันภาคีของตนให้ประสานและร่วมมือ
กับภาคีอื่นได้^{๓๒}

๓) แนวทางการพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์/การตลาดของนโยบาย หลักการ และ
กระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี พบว่า

๓.๑ เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ให้แก่บุคคลภายนอกได้รับ
ทราบ^{๓๓}

๓.๒ ควรมีช่องทางที่ง่ายต่อการแบ่งปันข้อมูลระหว่างภาคี^{๓๔}

๔) แนวทางการพัฒนาด้านงบประมาณของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการ
พื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี พบว่า ควรจะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคเอกชนเข้ามาดำเนิน

^{๒๗} สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายไก่อ่ (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่กองการศึกษา เทศบาลเมืองกำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายไก่อ่ (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่กองการศึกษา เทศบาลเมืองกำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ มาลัย ใจแสน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองปลิง จังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๑} สัมภาษณ์ มาลัย ใจแสน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองปลิง จังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นางพัชรี (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายโย (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นางพัชรี (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

โครงการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐซึ่งกรมศิลปากรมีบทบาทหลัก โดยอาจทำเป็นข้อตกลงร่วมกันเพื่อพัฒนา
ด้านการท่องเที่ยวตลอดจนการบูรณะโบราณสถานต่างๆ^{๓๕}

๕) แนวทางการพัฒนาด้านการประเมินผลของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการ
พื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี พบว่า

๕.๑ ต้องมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างแท้จริงทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่าง
ดำเนินการ และหลังการดำเนินการ ตลอดจนศึกษาถึงผลกระทบหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริงหลังโครงการ
เสร็จสิ้น^{๓๖}

๕.๒ ควรมีการประเมินการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อใช้ในการปรับปรุงระหว่างที่
มีการดำเนินการโครงการ ตลอดจนเพื่อใช้ในการปรับปรุงการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีในโครงการต่อไป^{๓๗}

๔.๔ แนวทางการพัฒนามรดกโลกแบบพหุภาคี ควรมีแนวทางดำเนินการพัฒนาดังนี้

1. ภาครัฐ ควรมีจัดงบประมาณให้เพียงพอสมดุลง รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้า
มามีบทบาทในการตรวจสอบการทำงานบริหารจัดการของภาครัฐ การส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวอย่าง
เป็นระยะต่อเนื่อง

2. จังหวัด ควรมีนโยบายชัดเจนและสอดคล้องกับภาครัฐ โดยการรักษาอัตลักษณ์ของมรดกโลก
ในพื้นที่ตนเอง พร้อมทั้งสนับสนุนทรัพยากรในทุกด้าน เพื่อให้แผนนโยบายบรรลุผลสำเร็จ

3. องค์การบริหารปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีพันธกิจที่สอดคล้องกับภาครัฐโดยมีเป้าหมายชัดเจน
ภายใต้แผนงานของการบริหารการท่องเที่ยวจังหวัด โดยมีบทบาทประสานภาครัฐ ส่วนงานจังหวัด และ
ชุมชนวัด เข้าด้วยกัน

4. ชุมชนและวัด ควรมีให้ความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้ดำเนินงานสำเร็จตามแผน
นโยบายของทุกภาคส่วน กล่าวคือกล้ากล้ามือและเสียสละมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ให้ได้ประโยชน์
ร่วมกัน สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยตนเองและมีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของพื้นที่มรดกโลกผ่านกิจกรรมต่าง
เช่น อาสาสมัครพิทักษ์ จิตอาสา เป็นต้น

^{๓๕} สัมภาษณ์ ภาคภูมิ อยู่พูล, นักโบราณคดีชำนาญการ, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายไก่อ่ (นามสมมติ), เจ้าหน้าที่กองการศึกษา เทศบาลเมืองกำแพงเพชร, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๗} สัมภาษณ์ มาลัย ใจแสน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองปลิง จังหวัดกำแพงเพชร, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

๑. องค์ความรู้ในเชิงทฤษฎี

การที่จะทำให้การบริหารการจัดการแบบพหุภาคีประสบความสำเร็จทุกภาคส่วนจะต้องมีส่วนร่วมมือกันและมีแผนที่สอดคล้องกัน

๒. องค์ความรู้ในเชิงปฏิบัติ

การจัดการพื้นที่มรดกโลกจะให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ดำเนินการบริหารจัดการโดยลำพังนั้น ยากที่จะเกิดความสำเร็จจึงจำเป็นต้องบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคีโดยภาคส่วนต่าง ๆ จะต้องร่วมมือกันเช่น กรมศิลปากรและอุทยานฯ รวมทั้งสถาบันการศึกษาในพื้นที่จะทำหน้าที่เสมือนที่เลี้ยงในการเตรียมความพร้อมโดยการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้กับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ หน่วยงานส่วนท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่นบริเวณรอบพื้นที่ เพื่อจะให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่นและประชาชนสามารถเข้ามาร่วมในการดูแลพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์หรือพื้นที่มรดกโลกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และไม่เกิดการขัดแย้งกัน

บทที่ ๕

สรุป และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ มี ๒ ประเภท คือ ๑) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี และ ๒) แบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ เพื่อศึกษานโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

พบว่า ในด้านการจัดพื้นที่ การจัดทรัพยากร การปกป้อง และการดูแลรักษา มีจำนวน ๖ โครงการ ได้แก่ โครงการส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น โครงการปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยาน โครงการศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะ โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม โครงการสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือนที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน โครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว โครงการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ และด้านการใช้ประโยชน์ การศึกษาวิจัย และการให้ความรู้ จำนวน ๓ โครงการ ได้แก่ โครงการฝึกอบรมเพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ชุดค้น ชุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน โครงการฝึกอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ และโครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

๕.๑.๒ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี สรุปผลการวิจัยดังนี้

๑. โครงการส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น มีการดำเนินการบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับดี แต่โครงการไม่ได้รับการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง และขาดกระบวนการในการทำงานที่ชัดเจน อีกทั้งยังขาดการประสานงานที่ต่อเนื่อง

๒. โครงการฝึกอบรมเพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน ได้มีการฝึกอบรมแต่ไม่มีการจัดจ้างประชาชนในการปฏิบัติงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน เพราะแม้จะทำการฝึกอบรมไปแล้วแต่เพื่อป้องกันความเสียหายของโบราณสถานจึงยังคงต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน เพราะประชาชนยังคงขาดความชำนาญ

๓. โครงการฝึกอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ พบว่า ทุกหน่วยงานที่เข้าอบรมมีความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ ตลอดจนมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น แต่การดำเนินงานยังขาดการประสานงานที่จะส่งเสริมความร่วมมือของแต่ละภาคี

๔. โครงการปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยาน ได้มีการดำเนินโครงการบรรลุจุดมุ่งหมาย อาคารบ้านเรือนในบริเวณเขตพื้นที่อุทยานทั้งหมดได้รับการปรับปรุงสภาพให้กลมกลืนและไม่ขัดแย้งกับโบราณสถาน แต่กระบวนการเป็นไปด้วยความล่าช้าเนื่องจากเหตุผลทางงบประมาณและอาคารบ้านเรือนมีจำนวนมากพอสมควร

๕. โครงการศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะ ได้มีการจัดทำผังเมืองเฉพาะสำหรับพื้นที่อุทยานฯ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอื่นๆ ที่มีประสิทธิภาพ แต่ในช่วงแรกๆของการจัดทำพบข้อผิดพลาดด้านข้อมูลบางอย่างแต่ได้รับการแก้ไขจากความร่วมมือของหน่วยงาน แต่โครงการขาดการประสานงานเล็กน้อย ระหว่างหน่วยงานหลักที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดทำผังเมืองกับหน่วยงาน

๖. โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม พบว่ายังมีอาสาสมัครยังมีจำนวนไม่มาก เกิดจากการขาดการประชาสัมพันธ์และการประสานขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะสถานศึกษาเพื่อขออาสาสมัครที่เป็นเยาวชนในท้องถิ่น

๗. โครงการสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือนที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน การดำเนินการบรรลุจุดมุ่งหมาย การโยกย้ายอาคารบ้านเรือนเป็นไปตามที่วางแผนทุกขั้นตอน ประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

๘. โครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว พบว่า จุดจอดรถบริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบและพอเพียงต่อนักท่องเที่ยว ส่วนร้านค้าและบริการมีจำนวนน้อยและสินค้ายังขาดความหลากหลาย เนื่องจากขาดการประสานงานกับภาคเอกชน

๙. โครงการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ มีการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะที่มีความเหมาะสมและถูกต้องตามหลักวิชาการ อีกทั้งในปัจจุบันยังคงมีการใช้งานสำหรับจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง แต่ในระยะแรกการหาพื้นที่ที่เหมาะสมทำได้ยากหากขาดความร่วมมือของหลายหน่วยงาน และชุมชน

๕.๑.๓ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ปรากฏผลดังนี้

๑. แนวทางการพัฒนาด้านจุดมุ่งหมายของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ควรมีการตั้งจุดมุ่งหมายของโครงการควรให้มีความเป็นไปได้จริงที่จะสามารถทำให้บรรลุได้ และจุดมุ่งหมายต้องกำหนดทิศทางให้มีความชัดเจน

๒. แนวทางการพัฒนาด้านกระบวนการดำเนินงาน/การประสานงานของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ควรมีการระบุข้อมูลติดต่อของผู้ประสานงานในแต่ละโครงการให้ชัดเจน ควรวางแผนในการดำเนินการที่สามารถปฏิบัติได้จริง หรือระบุขั้นตอนที่มีความยืดหยุ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ในสถานการณ์จริง โดยเฉพาะขั้นตอนในการประสานงานระหว่างหน่วยงานควรมีการติดตามและประสานงานจริง ควรมีการจัดประชุมระหว่างภาคีให้เป็นวาระอย่างต่อเนื่อง เพื่อความก้าวหน้าของโครงการและเพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคีอย่างแท้จริง และผู้นำภาคีต้องมีความเข้มแข็งสามารถผลักดันภาคีของตนให้ประสานและร่วมมือกับภาคีอื่นได้

๓. แนวทางการพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์/การตลาดของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ควรมีการเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ให้แก่บุคคลภายนอกได้รับทราบ เพื่อควรมีช่องทางที่ง่ายต่อการแบ่งปันข้อมูลระหว่างภาคี

๔. แนวทางการพัฒนาด้านงบประมาณของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี พบว่า ควรจะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคเอกชนเข้ามาดำเนินโครงการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐซึ่งกรมศิลปากรมีบทบาทหลัก โดยอาจทำเป็นข้อตกลงร่วมกันเพื่อพัฒนาด้านการท่องเที่ยวตลอดจนการบูรณะโบราณสถานต่างๆ

๕. แนวทางการพัฒนาด้านการประเมินผลของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ควรมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างแท้จริงทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่าง

ดำเนินการ และหลังการดำเนินการ ตลอดจนศึกษาถึงผลกระทบหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริงหลังโครงการเสร็จสิ้น และควรมีการประเมินการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อใช้ในการปรับปรุงระหว่างที่มีการดำเนินการโครงการ ตลอดจนเพื่อใช้ในการปรับปรุงการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีในโครงการต่อไป

๕.๒ อภิปรายผล

จากผลการวิจัยประเด็นที่นำมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัย มีดังนี้

๑. นโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทำการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี โดยพบว่า มีโครงการจำนวน ๙ โครงการ ที่เป็นนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ซึ่งเมื่อแบ่งตามกระบวนการในการจัดการพื้นที่มรดกโลก พบว่า ด้านการจัดพื้นที่ การจัดทรัพยากร การปกป้อง และการดูแลรักษา มีจำนวน ๖ โครงการ ได้แก่ โครงการส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น โครงการปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยาน โครงการศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะ โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม โครงการสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือนที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน โครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว โครงการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ และด้านการใช้ประโยชน์ การศึกษาวิจัย และการให้ความรู้ จำนวน ๓ โครงการ ได้แก่ โครงการฝึกอบรมเพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน โครงการฝึกอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ และโครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ^๑ ที่ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และแสวงหาแนวทางเพิ่มศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่ง

^๑ ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร,” (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๔), หน้า ๓-๔.

มรดกโลกอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านการจัดการพื้นที่ ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ โดยรอบอุทยานมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกทางด้านการจัดการพื้นที่ การมีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาและสอดส่องดูแลในการปรับปรุง สภาพแวดล้อมอุทยานประวัติศาสตร์ให้ดีขึ้น และการร่วมวางแผนในการจัดการพื้นที่ และการมีส่วนร่วมเกิด จากความร่วมมือของหลาย ๆ ฝ่าย ๒) ด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ โดยรอบอุทยานมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกทางด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ประชาชนมีส่วนร่วมมากในการร่วมปฏิบัติงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในอุทยานประวัติศาสตร์ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ และการวางแผนเกี่ยวกับการ กำหนดรูปแบบกิจกรรมในอุทยานประวัติศาสตร์ ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ๓) ด้านการศึกษาวิจัย ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ โดยรอบอุทยานมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก ด้านการศึกษาวิจัย ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน ของอุทยานประวัติศาสตร์ และการร่วมให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องสำคัญ และพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกด้านการศึกษาวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์ ใน รูปแบบต่างๆ เช่นการพูดคุย การแจกเอกสารกับนักท่องเที่ยว มีการสังเกตรูปแบบ หรือวิธีการให้ความรู้ ที่สามารถเข้าถึงบุคคลต่างๆ ได้ดี และการเป็นคณะกรรมการในการจัดทำเอกสารเผยแพร่และการจัดการอบรมประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

๒. สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๒.๑ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี พบว่า โครงการทุกโครงการบรรลุจุดหมายในระดับดี แต่บางโครงการไม่ได้รับการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง และขาดกระบวนการในการทำงานที่ชัดเจน อีกทั้งยังขาดการประสานงานที่ต่อเนื่อง และไม่มีการจัดจ้างประชาชนในการปฏิบัติงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน แต่มีการว่าจ้างเข้ามาดูแลและรักษาความสะอาด ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับ กับ ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ^๒ ที่ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และแสวงหาแนวทางเพิ่มศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่าโครงการในด้านการปกป้องรักษา ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมใน ระดับน้อย จะเป็นเพียงการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเสื่อมสภาพของโบราณ สถานที่เห็นมองเห็นเด่นชัด เช่น การหักโค่น หรือการพังทลายของโบราณสถาน กับหน่วยงานที่ รับผิดชอบ

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๕-๑๗๑.

เท่านั้น ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการร่วมปฏิบัติในการบูรณปฏิสังขรณ์ ดูแลรักษาความสะอาด การกำจัดวัชพืช สิ่งกีดขวาง และความปลอดภัยในอุทยานประวัติศาสตร์ ประชาชนจะมีส่วนร่วมอยู่ในลักษณะของการเป็นแรงงานจากการเข้าไปเป็นลูกจ้างของกรม ศิลปากรในการกำจัดวัชพืช ตัดกิ่งไม้ ตัดหญ้า หรือเข้าร่วมในการจัดกิจกรรมของนักเรียน ประชาชนในโครงการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นภายในอุทยาน เช่น การรณรงค์เก็บขยะในอุทยาน ให้ความร่วมมือเกี่ยวกับ อาคารบ้านเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ให้มีรูปแบบเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลดีในการอนุรักษ์ และรักษามรดกทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ยังพบว่า ทุกหน่วยงานมีความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ ตลอดจนมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น แต่การดำเนินงานยังขาดการประสานงานที่จะส่งเสริมความร่วมมือของแต่ละภาคี ตลอดจนขาดการประสานขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะสถานศึกษาเพื่อขออาสาสมัครที่เป็นเยาวชนในท้องถิ่น ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ นพคุณ ชูทัน^๓ ที่ทำการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเมืองนำอยู่ตามอัตลักษณ์เมืองมรดกโลกจังหวัดกำแพงเพชร การวางแผนการพัฒนาพื้นที่เมืองโบราณยังไม่สะท้อนรูปแบบการผลการวิจัยด้านการทำงานแบบองค์รวมที่เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน พบว่า อุทยานประวัติ ชุมชนเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ยังขาดแผนการพัฒนาพื้นที่เมืองโบราณในทิศทางที่บูรณาการร่วมกันแบบมีส่วนร่วม ทำให้ขาดแนวปฏิบัติการใช้ประโยชน์พื้นที่ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของชุมชนป็นดริห์ที่ตั้งอยู่ในเขตโบราณสถาน ขาดการจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณค่า และสร้างความผูกพันให้กับชุมชนกับเมืองโบราณได้ ตลอดจนวิธีสงวนรักษาเพื่อป้องกันการเสื่อมสภาพอย่างต่อเนื่องและการบูรณาการการทำงานกับชุมชน อุทยาน ประวัติศาสตร์ องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาลทำงานร่วมกับชุมชนและองค์กรอื่นๆ ค่อนข้างน้อย และบางส่วนมี ความขัดแย้งกันร่วมทั้งบทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเมืองโบราณที่เป็น เมืองมรดกโลกที่จะก่อประโยชน์กับชุมชน ทำให้กระแสความชื่นชมต่อเมืองโบราณของชุมชนไม่ มากเท่าที่ควรจะเป็น ซึ่งจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่างๆ

๒.๒ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี พบว่า ปัจจัยด้านผลประโยชน์ส่วนบุคคล ด้านความตระหนัก ด้านความศรัทธา ด้านความเสียสละ ด้านลักษณะของผู้นำภาคี ด้านความเข้มแข็งภายในของภาคี ด้านการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคี ด้านนโยบายของภาคี โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกปัจจัย ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ ปรัชมาศ ลัญญานนท์ (๒๕๕๔) ที่ได้ทำการศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของ

^๓ นพคุณ ชูทัน, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเมืองนำอยู่ตามอัตลักษณ์เมืองมรดกโลกจังหวัดกำแพงเพชร,” (มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖๓-๑๖๔

ชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ ปัจจัยทางวัฒนธรรมด้านความศรัทธาในทางศาสนา ปัจจัยทางสังคมด้านความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปัจจัยการได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านการอนุรักษ์อาคาร การรักษาสภาพแวดล้อมและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปเป็นแบบจำลองการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ อีกทั้งยังทำนองเดียวกับ ภิริดี ลีภากรณ์^๔ ที่ได้ทำการศึกษาศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมและจำแนกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยด้านการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัว ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสาร ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ความไว้วางใจต่อหน่วยงานหรือบุคลากรที่จัดการมีส่วนร่วม ความไว้วางใจระหว่างประชาชนที่มีส่วนร่วม การตระหนักต่อปัญหา กับตัวแปรตามคือการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูงสุดที่สุดคือ ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับกับการมีส่วนร่วม รองลงมาเป็นการได้รับข้อมูลข่าวสารกับการมีส่วนร่วม และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามต่ำที่สุดคือ การตระหนักต่อปัญหากับความไว้วางใจระหว่างประชาชนที่มีส่วนร่วม

๒.๓ แนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ปรากฏผลดังนี้

ควรมีการตั้งจุดมุ่งหมายของโครงการควรให้มีความเป็นไปได้จริงที่จะสามารถทำให้บรรลุได้ และจุดมุ่งหมายต้องกำหนดทิศทางให้มีความชัดเจน ควรมีการระบุข้อมูลติดต่อของผู้ประสานงานในแต่ละโครงการให้ชัดเจน ควรวางแผนในการดำเนินการที่สามารถปฏิบัติได้จริง หรือระบุขั้นตอนที่มีความยืดหยุ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ในสถานการณ์จริง โดยเฉพาะขั้นตอนในการประสานงานระหว่างหน่วยงานควรมีการติดตามและประสานงานจริง ควรมีการจัดประชุมระหว่างภาคีให้เป็นวาระอย่างต่อเนื่อง เพื่อความก้าวหน้าของโครงการและเพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคีอย่างแท้จริง และผู้นำภาคีต้องมีความเข้มแข็งสามารถผลักดันภาคีของตนให้ประสานและร่วมมือกับภาคีอื่นได้ ควรมีการเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ให้แก่บุคคลภายนอกได้รับทราบ ควรมีช่องทางที่ง่ายต่อการแบ่งปันข้อมูลระหว่างภาคี ควรจะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคเอกชนเข้ามาดำเนินโครงการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐซึ่งกรมศิลปากรมีบทบาทหลักโดยอาจทำเป็นข้อตกลงร่วมกันเพื่อพัฒนา

^๔ ภิริดี ลีภากรณ์, “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตควบคุมมรดกโลก: กรณีศึกษาชุมชนมาบขลุ่ย อ.เมือง จ.ระยอง,” (การค้นคว้าอิสระหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗-๒๘.

ด้านการท่องเที่ยวตลอดจนการบูรณะโบราณสถานต่างๆ ควรมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างแท้จริง ทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังการดำเนินการ ตลอดจนศึกษาถึงผลกระทบหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริงหลังโครงการเสร็จสิ้น และควรมีการประเมินการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อใช้ในการปรับปรุงระหว่างที่มีการดำเนินการโครงการ ตลอดจนเพื่อใช้ในการปรับปรุงการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีในโครงการต่อไป ผลการวิจัยดังกล่าวเป็นทำนองเดียวกับ นันทนา แหวนนาค และคณะ^๕ ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นกรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ในด้านการวางแผนควรส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและเป้าหมาย การรวบรวมสาเหตุของปัญหาและวิเคราะห์แนวทางแก้ไข ด้านการดำเนินงานควรส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาพื้นที่ การจัดงานประจำปี ด้านการประเมินผลควรส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานและการปฏิบัติงานของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ด้านผลประโยชน์ ควรส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้พื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เช่น การสร้างเกสต์เฮ้าส์ การเปิดร้านค้า การเก็บเงินรายได้ และการใช้เส้นทางในอุทยานประวัติศาสตร์ด้านการนำไปใช้ในหน่วยงาน ควรนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางให้หน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์โบราณสถาน พร้อมทั้งการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน โดยอาจจะเริ่มจากชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งโบราณสถานก่อนแล้วค่อยขยายพื้นที่ออกไป ด้านการศึกษาควรนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานและให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานให้เกิดขึ้นสืบต่อไป และข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานต่างๆ ในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ควรกำหนดนโยบาย เป้าหมายและทิศทางการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ ควรเปิดโอกาสให้ชุมชน เจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและทิศทางการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา การจัดหาสื่ออุปกรณ์ให้ศูนย์ข้อมูลอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูล เพราะคนในชุมชนจะทราบข้อมูลของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาดีกว่าคนภายนอก การประเมินผลการประชาสัมพันธ์ ให้แก่นักท่องเที่ยว ชุมชน นักเรียนควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารข้อมูล ข่าวสารสนเทศแก่

^๕ นันทนา แหวนนาค, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นกรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา,” (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

นักท่องเที่ยวนักเรียน และนักศึกษา ควรนำผลการประเมินศักยภาพของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาใช้ทักษะการท่องเที่ยวไปใช้ในการพัฒนางานอยู่เสมอ และทำนองเดียวกับ รจวรรณ ยศม์บุญกิจ^๖ ที่ได้ทำการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้เสนอแนวทางให้มีการจัดทำผังแม่บทประกาศใช้เป็นกฎหมาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องนำแผนงานและโครงการที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทไปเป็นแผนงานและโครงการของหน่วยงานด้วยเพื่อให้การดำเนินงานไปในทางเดียวกัน และควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนอันจะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่เหมาะสมบรรลุเป้าหมายในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. นำแนวทาง นโยบาย หลักการ และโครงการในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแหล่งอื่น
๒. นำผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาคีในการจัดการพื้นที่มรดกโลก
๓. นำแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ไปใช้แก้ไขปัญหาในการจัดการพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแหล่งอื่น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่นต่อไปเพื่อปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกที่งานวิจัยนี้ยังไม่ได้ทำการวิเคราะห์

^๖ รจวรรณ ยศม์บุญกิจ, “แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา,” (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๗-๑๐๘ .

๒. ควรมีการนำผลการศึกษาปัจจัยในจัดการพื้นที่มรดกโลกในแต่ละภาค มาเปรียบเทียบถึงความแตกต่างและระดับทางสถิติ เพื่อวิเคราะห์ว่าแต่ละภาคมีความสัมพันธ์กับปัจจัยใดมากกว่ากันหรือน้อยกว่ากัน

๓. ควรรนำทฤษฎีอื่นๆ เข้ามาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา จะทำให้การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่ครอบคลุมตัวแปรมากขึ้น

บรรณานุกรม

๑. หนังสือทั่วไป

๑. ภาษาไทย

๑.๑ ข้อมูลวิทยุภูมิ

๑.๑.๑ หนังสือ:

กรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยนเรศวร. แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร พ.ศ.๒๕๕๐-

๒๕๕๙. พิษณุโลก : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๙.

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท.

กรุงเทพมหานคร : สภาคาทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๐.

ชัชวาล ทองดีเลิศ. เส้นทางแห่งศรัทธา. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๔.

เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย. สถิติเพื่อการวิจัย. พิษณุโลก: ภาควิชาการศึกษา

มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๘.

ธาดา สุทธิธรรม. หลักการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

อีสานในแนวทางการมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม

วัฒนธรรมและศิลปะเอเชีย, ๒๕๕๔.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. กลวิธีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงาน

พัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภการพิมพ์, ๒๕๒๗.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร :

กรมพัฒนาชุมชน, ๒๕๕๐.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๔.

บุญสฤษฏ์ อเนกสุข. ยล เยี่ยม เยือน เหง้า : แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.

พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๘.

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. องค์การและการบริหารจัดการ. กรุงเทพมหานคร :

ริงค์ ปัยอนด์ บุ๊คส์, ๒๕๕๒.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน

ของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร :

ศักดิ์โสภการพิมพ์, ๒๕๒๗.

อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การศึกษา

นโยบายสาธารณสุข, ๒๕๔๗.

อรทัย ก๊กผล. **คู่มือ คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร :

สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๒.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). **แผนแม่บทบูรณา**

การการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย- กำแพงเพชร.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท เทสโก้ จำกัด, ๒๕๕๕.

๑.๑.๒ รายงานการวิจัย

คุณสสัน ศุภวัตรวรคุณ. “การศึกษาแนวทางความร่วมมือพหุภาคีต่อการจัดการขยะมูลฝอยของ

ชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนสาคลี อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”.

กรุงเทพมหานคร : คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.

จิราνούช โสภกา. “ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกของประเทศไทยกรณีศึกษา:

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชรและอุทยานประวัติศาสตร์

พระนครศรีอยุธยาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”. กรุงเทพมหานคร :

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๔.

ชุมพล พิซพันธ์ไพศาล. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม”. พระนครศรีอยุธยา :

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๔.

ชูเกียรติ ภัยลี. “การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปราม

อาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับเขตพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของ

ตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร : คณะ

สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๖.

ชูชาติ พวงสมจิตร. “การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของ

ชุมชน กับโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร”. กรุงเทพมหานคร :

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ไชยชนะ สุทธิวรชัย. “ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี

อำเภอบางบาล จังหวัดชลบุรี”. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๖.

ธนาศิลป์ เสี่ยวทอง. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นระดับหมู่บ้านกรณีศึกษา

อำเภอดงไผ่ จังหวัดนครราชสีมา”. กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๓.

นันทนา แหวนนาค. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นกรณีศึกษา
อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา”. พิษณุโลก : คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์
และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๑.

ประภาพร ศรีสถิตธรรม. “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม:
ศึกษาเฉพาะกรณีของชุมชน ในเขตเทศบาลนคร จังหวัดนครราชสีมา”. กรุงเทพมหานคร:
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓).

ปรัชญา เวสารัชช. “รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท”.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

ปรัชมาศ ลัญชานนท์. “การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมือง
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่”. กรุงเทพมหานคร :
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. “กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา”. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

ปริญญา บุตรอยู่. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์ต่อการพัฒนา
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.

ปรีดา เจษฎารางกุล” “การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาล
เมืองคูคตอำเภอลำลูกกาจังหวัดปทุมธานี”. ขอนแก่น : วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.

ปิยธิดา ปาลรังสี. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวโดยชุมชน
อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช”. กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก
กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-
ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร”. กำแพงเพชร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๔.

ภาวิดา รังสี. “ความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ เอกชนและชุมชนในการจัดกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่”.
เชียงใหม่ : คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

- ภริตี ลีภากรณ์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตควบคุม
มลพิษ : กรณีศึกษาชุมชนมาบชลุด อ.เมือง จ.ระยอง”. กรุงเทพมหานคร : คณะบริหาร
การพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔.
- วันชพร จันทรักษา. “รูปแบบการบริหารจัดการโครงข่ายการท่องเที่ยวเส้นทางสายมรดกโลก
(สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร)”. พะเยา : คณะวิทยาการจัดการและ
สารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา, ๒๕๕๘.
- วรรณพร หอกคำ. “การศึกษาหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนมรดกโลกและการตรวจสอบสถานะ
มรดกโลกของโบราณสถาน กรณีศึกษา:อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย
และกำแพงเพชร”. พิษณุโลก : คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ และการสื่อสาร มหาวิทยาลัย
นเรศวร, ๒๕๕๕.
- วิศาล เอี่ยมสวัสดิ์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการในการบริหารจัดการ
โครงการตลาดประมงท่าเรือพลี อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”. ชลบุรี : คณะรัฐศาสตร์
และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘.
- ศศิกานต์ อินท้วม. “ความต้องการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ค้าในการ
อนุรักษ์มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๖.
- ศิริลักษณ์ ต้นตยกุล. “การนำนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม
ไปปฏิบัติ”. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๗.
- ศุภฤกษ์ ไรจธรรม. “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านตาม
โครงการสาธารณสุขมูลฐาน ศึกษาเฉพาะหมู่บ้านสาธารณสุขมูลฐานดีเด่นของจังหวัด
นครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง”. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๒.
- อภิชาติ ใจอารีย์. “การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่าง
ยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี”. กรุงเทพมหานคร :
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕.
- อรุณ ภมร. “ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหาร
ส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด
จังหวัดตราด”. ชลบุรี : วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา ๒๕๔๗.
- อาภรณ์ วัชระ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหาร

ส่วนตำบล กรณีศึกษา : องค์การบริหารส่วนตำบลวังตะเคียน อำเภอเมือง จังหวัด
ร้อยเอ็ด”. มหาสารคาม : คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๖.

๑.๑.๓ บทความ

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. “แนวความคิดชาติบ้านเมือง: กำเนิด พัฒนาการ และอำนาจการเมือง”
,วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๒ (มิ.ย.๒๕๔๙): ๒-๔๑.

ภาคผนวก ก บทความวิจัย
วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี
Analytical study to Factors Relating to Multilateral World Heritage Site
Management.

พระครูสุเมธธรรมธาดา, ดร.¹

พระครูปิยกิจบัณฑิต (ปิยธมโม)²

รศ.สุทธิชัย ยังสุข³

เสถียร สระทองให้⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยพบว่านโยบาย หลักการ และกระบวนการที่จัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี คือ โครงการที่ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น โครงการปรับปรุงสภาพ อาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยาน โครงการศึกษาจัดทำผังเมืองเฉพาะ โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการ ดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม โครงการสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือนที่มีผลกระทบต่อ โบราณสถานหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน โครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้า และบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว โครงการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ โครงการฝึกอบรมเพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ชุดค้น ชุดแต่ง และบูรณะ โบราณสถาน โครงการฝึกอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การ บริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ และโครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณ ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว ซึ่งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยาน ประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ได้แก่ ปัจจัยด้านผลประโยชน์ส่วนบุคคล ด้านความตระหนัก ด้าน

¹ พระครูสุเมธธรรมธาดา, ดร. ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² พระครูปิยกิจบัณฑิต (ปิยธมโม) อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³ รศ.สุทธิชัย ยังสุข อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเรศวร

⁴ เสถียร สระทองให้ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

ความศรัทธา ด้านความเสียสละ ด้านลักษณะของผู้นำภาคี ด้านความเข้มแข็งภายในของภาคี ด้านการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคี ด้านนโยบายของภาคี โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกปัจจัย แนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี จึงควรมีการระบุข้อมูลติดต่อของผู้ประสานงานในแต่ละโครงการให้ชัดเจน ควรวางแผนในการดำเนินการที่สามารถปฏิบัติได้จริง หรือระบุขั้นตอนที่มีความยืดหยุ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ในสถานการณ์จริง ควรมีการจัดประชุมระหว่างภาคีอย่างต่อเนื่อง และผู้นำภาคีต้องมีความเข้มแข็งสามารถผลักดันภาคีของตนให้ประสานและร่วมมือเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ให้แก่บุคคลภายนอกได้รับทราบเท่าที่ควร

Abstract

The research found that the policies, principles and processes which managed multilateral World Heritage Site ,KamphaengPhet Historical Parkwereto promotethe establishment of local conservation organizations project, home improvement in the Park Area project, study program for specific city planning project,a local volunteer program for the preservation of cultural and artistic heritage project,surveying and evacuation of dwellings project that affected the archaeological sites or interrupted the development of infrastructure,development of parking lot shop and service visitor information project,centerwaste as academic management project, training programs for people in the area to participate in exploration, excavation, excavation and restoration of historic sites project,training programs for government agencies and local authorities to prepare for the management of the historic park project,parking development and shop and service visitor information centerprojects.Factors which related to the management of multilateral World Heritage Site of KamphaengPhet Historical Park are the factors in term of personal benefits, awareness,faith,sacrifice, the nature of the leader,strength of the associate, promotion of cooperation between the associate,and policy of the associate. As a whole, all the factors were at very level. The guidelines for the development of multilateral World Heritage Site of KamphaengPhet Historical Park should be identified the coordinator's contact information for each project clearly.It should be planned in a practical way or specify flexible steps that could be adjusted in real situation.There should be ongoing meetings between the associates, and leaders must be strong enough

to push their partners to coordinate and cooperate as well as add a promotional channel for information to the outsider as far as possible.

๑. ความนำ

เมื่อได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกและด้วยความโดดเด่นของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร ทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมีนโยบายในการจัดการพื้นที่ในหลายด้าน เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ การจัดการผังเมือง ตลอดจนทั้งมีการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะกรรมการในการแก้ไขข้อพิพาทต่างๆ เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการจะทำให้อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร คงความเป็นมรดกโลกได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับชุมชนท้องถิ่น จนถึงระดับชาติ ซึ่งจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษาหวงแหนสมบัติของชาติของแผ่นดิน มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก ตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งมรดกโลก และเห็นถึงความสำคัญของการเข้าไปมีส่วนร่วมบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก⁵

ยิ่งไปกว่านั้นในศตวรรษที่ ๒๑ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจะไม่ใช่แค่เพียงการซ่อมแซมและปกป้องลักษณะทางกายภาพต่างๆ หรือการรักษาคุณค่าความเป็นของแท้ของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่จะเน้นกระบวนการด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมในภาพรวม เนื่องจากมรดกนี้เปรียบเสมือนหลักฐานของการพัฒนาและความสำเร็จของมนุษย์จากประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน และยังคงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งหลักการสำคัญคือการรักษามรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ ไว้ให้ได้ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนกำหนดแนวทางการจัดสถานที่ทางวัฒนธรรมของตนเองด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการกระบวนการและเกณฑ์ในการจัดการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกสามารถบรรลุข้อตกลงว่าอะไรคือ การกระทำที่เหมาะสมที่สุดในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถตอบสนองความ

⁵ ภัทรานิษฐ์ ศุกกิจโกศล และคณะ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร,” (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๔), หน้า ๓-๔.

ต้องการที่หลากหลาย รวมไปถึงสามารถนำมาใช้สนองวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อให้เกิดผลตอบแทนตามวัตถุประสงค์นั้นๆ ได้⁶

การจัดการพื้นที่มรดกโลกจึงจำเป็นต้องให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกในด้านการจัดการพื้นที่ การจัดการทรัพยากร การปกป้อง การใช้ การตลาด การให้ความรู้ การศึกษาวิจัย และการเงิน ซึ่งจะต้องมีการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อให้เกิดชุมชนปฏิบัติการ เสริมสร้างให้ประชาชนเป็นเจ้าของที่ดีต่อกันท่องเที่ยว ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือให้คำปรึกษา ส่วนภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ภาคเอกชน และทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นตัวแทนในรูปคณะกรรมการเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังภายใต้การบริหารจัดการที่เป็นการบูรณาการร่วมกันในพื้นที่แหล่งมรดกโลก และสร้างเครือข่ายความร่วมมือของประชาชนในทุกเพศทุกวัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

จากที่กล่าวมาข้างต้น การมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีจึงมีความสอดคล้องเป็นอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการจัดการพื้นที่มรดกโลก เพราะเป็นกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม อีกทั้งยังเป็นรากฐานที่สำคัญในกระบวนการตัดสินใจด้านการพัฒนา และเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีโดยผ่านการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคม ชุมชนหรือองค์กร ได้มีระดับการรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมหาวิธีการแก้ปัญหา โดยต้องร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และวางแผน มีการปฏิบัติตามกิจกรรมการพัฒนาหรือโครงการพัฒนาต่างๆ ตลอดจนมีการติดตามและประเมินผล การบำรุงรักษาในการพัฒนาสังคม ชุมชน หรือองค์กรให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้⁷

ดังนั้นการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคีจึงหมายถึง กระบวนการที่ประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนการดำเนินงาน การประสานงาน การประชาสัมพันธ์ งบประมาณ และการประเมินผล ในการจัดพื้นที่ การจัดการทรัพยากร การปกป้อง การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ การศึกษาวิจัย การให้ความรู้ และการวางแผนทางการตลาด ในพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร โดยการร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในพื้นที่แหล่งมรดกโลก อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือแบบพหุภาคีจะเกิดขึ้นได้ย่อมต้องมีปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะปัจจัยเป็นสิ่งที่ทำให้เกิด

⁶ ปรัชมาศ ลัญยานนท์, “การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕-๑๖.

⁷ อภิชาติ ใจอารีย์, การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบ้านหุเคย จังหวัดกาญจนบุรี, หน้า ๑๐๓.

ความราบรื่นหรือความขัดแย้งในการร่วมมือระหว่างภาคี อันจะส่งผลต่อความก้าวหน้า ความสำเร็จ และความล้มเหลวในกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลก

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมา คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ นโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี รวมถึงวิเคราะห์สภาพการ ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ ตลอดจนเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลหรือแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี และนำไปปรับปรุงประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในระดับประเทศต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษานโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๓. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี
๒. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี
๓. นโยบาย หลักการ และกระบวนการในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรพหุภาคี

๔. ปัญหา อุปสรรค ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี

ขอบเขตด้านวิธีการศึกษา การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษา ได้แก่

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัย และนโยบาย กลไกต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลก จากหนังสือ งานวิจัย และเอกสารหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. การศึกษาภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ประชุมกลุ่มย่อย และจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่มรดกโลก

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ตัวแทนพระสงฆ์ และตัวแทนประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่มรดกโลก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ๓๐ คน ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ๑๐ คน ตัวแทนพระสงฆ์ ๕ รูป ตัวแทนประชาชน ๑๕ คน รวม ๖๐ รูป/คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรและชุมชนโดยรอบ

๔. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี ๓ ประเภทดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี จำนวน ๑ ฉบับ

๒. แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี จำนวน ๑ ฉบับ

๓. แบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี จำนวน ๑ ฉบับ

๕. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๑ ผู้วิจัยติดต่อขอความร่วมมือจากตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ตัวแทนพระสงฆ์ และตัวแทนประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่มรดกโลก พร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ และนัดหมายวันเวลาในการสัมภาษณ์

๑.๒ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามวันเวลาที่นัดหมาย โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์และจดบันทึกข้อมูล พร้อมบันทึกเทป หลังจากสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลบางประเด็นเพิ่มเติม

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถาม โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งดำเนินการตามลำดับขั้นดังนี้
ผู้วิจัยติดต่อขอความร่วมมือจากตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน
ตัวแทนพระสงฆ์ และตัวแทนประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่มรดกโลก เพื่อขอความ
อนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม และผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย โดยใช้แบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่ม
ย่อย (Focus Group) ดำเนินการตามลำดับขั้นดังนี้

๓.๑ ผู้วิจัยทำหนังสือเชิญกลุ่มตัวอย่างเพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่มย่อย พร้อมชี้แจงประเด็น
แจ้งวัน เวลา และสถานที่ในการสนทนา เพื่อให้ได้ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้

๓.๒ ผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่มโดยมีผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการนำ การสนทนา และมีผู้ช่วย
วิจัยในการบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกการสนทนา บันทึกภาพและเสียงการสนทนา รวมทั้งมีผู้ช่วยวิจัย
ในการให้การอำนวยความสะดวกตลอดการสนทนา โดยใช้เวลาในการสนทนา ๒ ชั่วโมง

๖. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ดำเนินการดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) แล้วเสนอ
ผลการวิเคราะห์ในลักษณะความเรียง

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และ
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (s.d.)

๗. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ปรากฏผลการวิจัยและสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

๑. นโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์
กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทำการเก็บข้อมูล
ภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่
มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี โดยพบว่า มีโครงการจำนวน ๙ โครงการ ที่เป็น
นโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี
ซึ่งเมื่อแบ่งตามกระบวนการในการจัดการพื้นที่มรดกโลก พบว่า ด้านการจัดพื้นที่ การจัดทรัพยากร การ
ปกป้อง และการดูแลรักษา มีจำนวน ๖ โครงการ ได้แก่ โครงการส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น
โครงการปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยาน โครงการศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะ โครงการ
อาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม โครงการสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือน

ที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน โครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว โครงการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ และด้านการใช้ประโยชน์ การศึกษาวิจัย และการให้ความรู้ จำนวน ๓ โครงการ ได้แก่ โครงการฝึกอบรมเพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ชุดค้น ชุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน โครงการฝึกอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ และโครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ^๘ ที่ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และแสวงหาแนวทางเพิ่มศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านการจัดการพื้นที่ ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ โดยรอบอุทยานมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกทางด้านการจัดการพื้นที่ การมีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาและสอดส่องดูแลในการปรับปรุง สภาพแวดล้อมอุทยานประวัติศาสตร์ให้ดีขึ้น และการร่วมวางแผนในการจัดการพื้นที่ และการมีส่วนร่วมเกิด จากความร่วมมือของหลาย ๆ ฝ่าย ๒) ด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ โดยรอบอุทยานมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกทางด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ประชาชนมีส่วนร่วมมากในการร่วมปฏิบัติงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในอุทยานประวัติศาสตร์ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ และการวางแผนเกี่ยวกับการ กำหนดรูปแบบกิจกรรมในอุทยานประวัติศาสตร์ ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ๓) ด้านการศึกษาวิจัย ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ โดยรอบอุทยานมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก ด้านการศึกษาวิจัย ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน ของอุทยานประวัติศาสตร์ และการร่วมให้คาปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องสำคัญ และพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกด้านการศึกษาวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์ ใน รูปแบบต่างๆ เช่นการพูดคุย การแจกเอกสารกับนักท่องเที่ยว มีการสังเกตรูปแบบ หรือวิธีการให้ความรู้ ที่สามารถเข้าถึงบุคคลต่างๆ ได้ดี และการเป็นคณะกรรมการในการจัดทำเอกสารเผยแพร่และการจัดการอบรมประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

^๘ ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจ โกศล และคณะ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร,” (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๔), หน้า ๓-๔.

๒. สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ๒ ด้านดังนี้

๒.๑ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี พบว่า โครงการทุกโครงการบรรลุจุดหมายในระดับดี แต่บางโครงการไม่ได้รับการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง และขาดกระบวนการในการทำงานที่ชัดเจน อีกทั้งยังขาดการประสานงาน ที่ต่อเนื่อง และไม่มี การจัดจ้างประชาชนในการปฏิบัติงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน แต่มีการว่าจ้างเข้ามาดูแลและรักษาความสะอาด ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับ กับ ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจ โภศล และคณะ⁹ ที่ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และแสวงหาแนวทางเพิ่มศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ บริหารจัดการแหล่งมรดกโลกอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่าโครงการในด้านการปกป้องรักษา ประชาชน ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมใน ระดับน้อย จะเป็นเพียงการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเสื่อมสภาพของโบราณ สถานที่ เห็นมองเห็นเด่นชัด เช่น การหักโค่น หรือการพังทลายของโบราณสถาน กับหน่วยงานที่ รับผิดชอบ เท่านั้น ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการร่วมปฏิบัติในการบูรณปฏิสังขรณ์ ดูแลรักษาความ สะอาด การกำจัดวัชพืช สิ่งกีดขวาง และความปลอดภัยในอุทยานประวัติศาสตร์ ประชาชนจะมีส่วนร่วม อยู่ในลักษณะของการเป็นแรงงานจากการเข้าไปเป็นลูกจ้างของกรม ศิลปากรในการกำจัดวัชพืช ตัดกิ่งไม้ ตัดหญ้า หรือเข้าร่วมในการจัดกิจกรรมของนักเรียน ประชาชนในโครงการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นภายในอุทยาน เช่น การรณรงค์เก็บขยะในอุทยาน ให้ความ ร่วมมือเกี่ยวกับ อาคารบ้านเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ให้มี รูปแบบเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลดีในการอนุรักษ์ และรักษามรดกทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ยังพบว่า ทุกหน่วยงานมีความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยาน ประวัติศาสตร์ ตลอดจนมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น แต่การดำเนินงานยังขาดการ ประสานงานที่จะส่งเสริมความร่วมมือของแต่ละภาคี ตลอดจนขาดการประสานขอความร่วมมือไปยัง หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะสถานศึกษาเพื่อขออาสาสมัครที่เป็นเยาวชนในท้องถิ่น ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับ นพคุณ ชูทัน¹⁰ ที่ทำการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเมืองนำอยู่ตามอัตลักษณ์เมือง มรดกโลกจังหวัดกำแพงเพชร การวางแผนการพัฒนาพื้นที่เมืองโบราณยังไม่สะท้อนรูปแบบการ ผลการวิจัยด้านการดำเนินงานแบบองค์รวมที่เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน พบว่า อุทยานประวัติ ชุมชน

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๕-๑๗๑.

¹⁰ นพคุณ ชูทัน, "ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเมืองนำอยู่ตามอัตลักษณ์เมืองมรดกโลกจังหวัด กำแพงเพชร," (มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖๓-๑๖๔

เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ยังขาดแผนการพัฒนาพื้นที่เมืองโบราณในทิศทางที่บูรณาการร่วมกันแบบมีส่วนร่วม ทำให้ขาดแนวปฏิบัติการใช้ประโยชน์พื้นที่ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของชุมชนป็นดำริที่ที่ตั้งอยู่ในเขตโบราณสถาน ขาดการจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณค่า และสร้างความผูกพันให้กับชุมชนกับเมืองโบราณได้ ตลอดจนวิธีสงวนรักษาเพื่อป้องกันการเสื่อมสภาพอย่างต่อเนื่องและการบูรณาการการทำงานกับชุมชน อุทยาน ประวัติศาสตร์ องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาลทำงานร่วมกับชุมชนและองค์กรอื่นๆ ค่อนข้างน้อย และบางส่วนมี ความขัดแย้งกันรวมทั้งบทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเมืองโบราณที่เป็น เมืองมรดกโลกที่จะก่อประโยชน์กับชุมชน ทำให้กระแสความชื่นชมต่อเมืองโบราณของชุมชนไม่ มากเท่าที่ควรจะเป็น ซึ่งจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่างๆ

๒.๒ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี พบว่า ปัจจัยด้านผลประโยชน์ส่วนบุคคล ด้านความตระหนัก ด้านความศรัทธา ด้านความเสียสละ ด้านลักษณะของผู้นำภาคี ด้านความเข้มแข็งภายในของภาคี ด้านการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคี ด้านนโยบายของภาคี โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกปัจจัย ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ ปรัชมาศ ลัญชานนท์ (๒๕๕๔) ที่ได้ทำการศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ ปัจจัยทางวัฒนธรรมด้านความศรัทธาในทางศาสนา ปัจจัยทางสังคมด้านความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปัจจัยการได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านการอนุรักษ์อาคาร การรักษาสภาพแวดล้อมและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปเป็นแบบจำลองการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ อีกทั้งยังทำนองเดียวกับ กิริตี ลีภากรณ์¹¹ ที่ได้ทำการศึกษาศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมและจำแนกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยด้านการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัว ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสาร ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ความไว้วางใจต่อหน่วยงานหรือบุคลากรที่จัดการมีส่วนร่วม ความไว้วางใจระหว่างประชาชนที่มีส่วนร่วม การตระหนักต่อปัญหา กับตัวแปรตามคือการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูงที่สุดคือ ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับกับ

¹¹ กิริตี ลีภากรณ์, “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตควมมลพิษ: กรณีศึกษาชุมชนมาบขุด อ.เมือง จ.ระยอง,” (การค้นคว้าอิสระหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗-๒๘.

การมีส่วนร่วม รองลงมาเป็นการได้รับข้อมูลข่าวสารกับการมีส่วนร่วม และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามต่ำที่สุดคือ การตระหนักต่อปัญหากับความไว้วางใจระหว่างประชาชนที่มีส่วนร่วม

๓. แนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ปรากฏผล คือ ควรมีการตั้งจุดมุ่งหมายของโครงการควรมีความเป็นไปได้จริงที่จะสามารถทำให้บรรลุได้ และจุดมุ่งหมายต้องกำหนดทิศทางให้มีความชัดเจน ควรมีการระบุข้อมูลติดต่อของผู้ประสานงานในแต่ละโครงการให้ชัดเจน ควรวางแผนในการดำเนินการที่สามารถปฏิบัติได้จริง หรือระบุขั้นตอนที่มีความยืดหยุ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ในสถานการณ์จริง โดยเฉพาะขั้นตอนในการประสานงานระหว่างหน่วยงานควรมีการติดตามและประสานงานจริง ควรมีการจัดประชุมระหว่างภาคีให้เป็นวาระอย่างต่อเนื่อง เพื่อความก้าวหน้าของโครงการและเพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคีอย่างแท้จริง และผู้นำภาคีต้องมีความเข้มแข็งสามารถผลักดันภาคีของตนให้ประสานและร่วมมือกับภาคีอื่นได้ ควรมีการเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ให้แก่บุคคลภายนอกได้รับทราบ ควรมีช่องทางที่ง่ายต่อการแบ่งปันข้อมูลระหว่างภาคี ควรจะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคเอกชนเข้ามาดำเนินโครงการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐซึ่งกรมศิลปากรมีบทบาทหลักโดยอาจทำเป็นข้อตกลงร่วมกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวตลอดจนการบูรณะโบราณสถานต่างๆ ควรมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างแท้จริง ทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังการดำเนินการ ตลอดจนถึงศึกษาถึงผลกระทบหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริงหลังโครงการเสร็จสิ้น และควรมีการประเมินการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อใช้ในการปรับปรุงระหว่างที่มีการดำเนินการโครงการ ตลอดจนถึงใช้ในการปรับปรุงการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีในโครงการต่อไป ผลการวิจัยดังกล่าวเป็นทำนองเดียวกับ นันทนา แหวนนาค และคณะ¹² ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นกรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ในด้านการวางแผนควรส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและเป้าหมาย การรวบรวมสาเหตุของปัญหาและวิเคราะห์แนวทางแก้ไข ด้านการดำเนินงานควรส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาพื้นที่ การจัดงานประจำปี ด้านการประเมินผลควรส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานและการปฏิบัติงานของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาด้านผลประโยชน์ ควรส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้พื้นที่ของ

¹² นันทนา แหวนนาค, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นกรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา,” (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สาขาวิชาการจัดการ โรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๑), หน้า ก.

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เช่น การสร้างเกสต์เฮ้าส์ การเปิดร้านค้า การเก็บเงินรายได้ และ การใช้เส้นทางในอุทยานประวัติศาสตร์ด้านการนำไปใช้ในหน่วยงาน ควรนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางให้หน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์โบราณสถาน พร้อมทั้งการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน โดยอาจจะเริ่มจาก ชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งโบราณสถานก่อนแล้วค่อยขยายพื้นที่ออกไป ด้านการศึกษาควรนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานและให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานให้เกิดขึ้นสืบต่อไป และข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานต่างๆ ในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ควรกำหนดนโยบาย เป้าหมายและทิศทางการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ ควรเปิดโอกาสให้ชุมชน เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและทิศทางการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา การจัดหาสื่ออุปกรณ์ให้ศูนย์ข้อมูลอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูล เพราะคนในชุมชนจะทราบข้อมูลของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาดีกว่าคนภายนอก การประเมินผลการประชาสัมพันธ์ ให้แก่นักท่องเที่ยว ชุมชน นักเรียนควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารข้อมูล ข่าวสารสนเทศแก่นักท่องเที่ยว ชุมชน นักเรียน และนักศึกษา ควรนำผลการประเมินศักยภาพของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาใช้ทักษะการท่องเที่ยวไปใช้ในการพัฒนางานอยู่เสมอ และทำนองเดียวกับ รจวรรณ ยศมัญกิจ¹³ ที่ได้ทำการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้เสนอแนวทางให้มีการจัดทำผังแม่บทประกาศใช้เป็นกฎหมาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องนำแผนงานและโครงการที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทไปเป็นแผนงานและโครงการของหน่วยงานด้วยเพื่อให้การดำเนินงานไปในทางเดียวกัน และควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนอันจะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่เหมาะสมบรรลุเป้าหมายในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

๘. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

¹³ รจวรรณ ยศมัญกิจ, “แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา,” (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๗-๑๐๘ .

๑.๑ นำแนวทาง นโยบาย หลักการ และโครงการในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแหล่งอื่น

๑.๒ นำผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาคีในการจัดการพื้นที่มรดกโลก

๑.๓ นำแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ไปใช้แก้ไขปัญหาในการจัดการพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแหล่งอื่น

๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่นต่อไปเพื่อปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกที่งานวิจัยนี้ยังไม่ได้ทำการวิเคราะห์

๒.๒ ควรมีการนำผลการศึกษาปัจจัยในการจัดการพื้นที่มรดกโลกในแต่ละภาคี มาเปรียบเทียบถึงความแตกต่างและระดับทางสถิติ เพื่อวิเคราะห์ว่าแต่ละภาคีมีความสัมพันธ์กับปัจจัยใดมากกว่ากันหรือน้อยกว่ากัน

๒.๓ ควรนำทฤษฎีอื่นๆ เข้ามาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา จะทำให้การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่ครอบคลุมตัวแปรมากขึ้น

บรรณานุกรม

นันทนา แหวนนาค. ๒๕๕๑. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นกรณีศึกษา

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. พิษณุโลก : คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ปรัชมาศ ลัญชานนท์. ๒๕๕๔. การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภัทรานิษฐ์ สุภกิจโกศล และคณะ. ๒๕๕๔. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกกรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร. กำแพงเพชร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

ภริดี ลีภากรณ์. ๒๕๕๔. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตควบคุม

มลพิษ : กรณีศึกษาชุมชนมาบชลูด อ.เมือง จ.ระยอง. กรุงเทพมหานคร : คณะบริหาร
การพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อภิชาติ ใจอารีย์. ๒๕๕๕. การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่าง
ยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี. กรุงเทพมหานคร :
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภาคผนวก ข ตารางนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ตารางนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	
<p>๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา</p>	<p>๑.๑ สามารถนำองค์ความรู้จากรายงานการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี” ไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เห็นถึงการเรียนรู้ ซึ่งเป็นรายวิชาในหลักสูตรปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิตที่ ซึ่งเป็นวิชาแกนบังคับที่ระบุไว้ในทุกสาขา มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องเป็นประสบการณ์ที่สามารถถ่ายทอดต่อนิสิตได้ซึ่งนิสิตนำแนวทางไปใช้ประโยชน์ได้และเป็นไปตามวัตถุประสงค์สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย</p> <p>๑.๒ สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลเป็นกรณีศึกษา เป็นข้อมูลในการศึกษาจัดการพื้นที่มรดกโลกในจังหวัดกำแพงเพชรส่งเสริมสนับสนุนเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางขององค์กรที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการดูแลอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น</p> <p>๑.๓ อาจารย์ นักวิชาการ นิสิตนักศึกษาจากสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยต่างๆ สามารถนำข้อมูลการวิจัยไปใช้ศึกษาค้นคว้าอ้างอิงทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นประโยชน์ในการค้นคว้า ศึกษา และบูรณาการต่อไป</p>
<p>๒. กิจกรรมด้านการนำไปใช้ให้เกิดผล</p>	<p>๒.๑ ระบุวิธีการเสริมสร้างกลไกการเรื่องวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี เพื่อการส่งเสริมการจัดการและการแก้ปัญหาต่าง ด้านการจัดการพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างเอกชนและภาครัฐ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน</p> <p>๒.๒ อาจารย์ นักวิจัย สามารถนำเอาแนวทางการปฏิบัติ</p>

	<p>จากโครงการวิจัยนำไปใช้ได้ด้วยการ ประสานความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องให้เห็นถึงผลประโยชน์ร่วมกัน</p> <p>๒.๓ สร้างความตระหนักให้แก่หน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เปิดเวทีเสวนากิจฟงบรรยาย เพื่อสร้างความเข้าใจในแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น พร้อมทั้งได้โอกาสในการเสนอแนะแนวทางการพร้อมกัน</p>
<p>๓. กิจกรรมด้านวิชาการ</p>	<p>๓.๑ มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยให้กับคณะผู้ผลิตงานวิจัยและและการศึกษาของนิสิตในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช เพื่อการเรียนรู้มิติที่หลากหลายโดยเฉพาะด้านการบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่</p> <p>๓.๒ มีการพัฒนาชุดความรู้ที่เป็นเอกสารด้านวิชาการนำไปใช้เป็นองค์ความรู้และแนวทางการปฏิบัติต่อหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง</p> <p>๓.๓ มีการพัฒนาชุดความรู้ที่เป็นตำราหนังสือวิชาการหรือที่เกี่ยวกับวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี เพื่อนำไปใช้สืบค้นอ้างอิง ในการศึกษาวิจัยของนิสิต นักศึกษา และนักวิชาการต่อไป</p>

ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรล วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์
๑.ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ / ทุติยภูมิจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มรดกโลก	ทำให้ทราบนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลก อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี	ข้อที่ ๑-๒	กำหนดประเด็นวัตถุประสงค์ที่จะเชื่อมโยงกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
๒.สร้างเครื่องมือวิจัย แบบสัมภาษณ์มีนาคม๒๕๖๐	ได้เครื่องมือวิจัยทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์และรายงานความก้าวหน้างานวิจัยบทที่ ๑-๓ ที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ฯ	ข้อที่ ๑-๒	มีเครื่องมือในการวิจัยภาคสนาม
๓.การเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์	ทราบถึงข้อมูลเชิงลึกที่เป็นองค์ความรู้จากประสบการณ์จริงของผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๐ คนและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือ จำนวน ๕ รูป/คน และสรุปผลข้อมูลที่ได้จากการลงมือปฏิบัติจริงก่อนและหลังการนำฝึกปฏิบัติสติปัญญาฐาน	ข้อที่ ๑-๒	ได้ทราบข้อมูลเชิงลึกที่เป็นองค์ความรู้จากประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่างของผู้สูงอายุ ก่อนจนนำไปสู่หลังการปฏิบัติ
๔. ดำเนินการ	ทำให้ทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี	ข้อที่ ๑-๒	ได้ผลลัพธ์จากการจัดในภาคปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยต่อไป
๕. สืบค้นข้อมูลเรียบเรียงงานวิจัยภาคเอกสารและภาคสนามสรุปผลการวิจัย	ได้แนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี	ข้อที่ ๓	ได้รับข้อเสนอแนะในการปรับปรุงงานวิจัยดังกล่าว

			จากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อปรับปรุง
๖. ทางผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ผลที่ได้ตาม ข้อมูลที่ได้รับจากเอกสาร ผลจากการสัมภาษณ์เพื่อ หาข้อสรุปผลและ ดำเนินการด้านรูปเล่ม เอกสาร	ผลการวิเคราะห์การวิจัยด้านข้อมูล เอกสารและภาคสนาม	ข้อที่ ๓	ได้รับข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุง รายงานวิจัยจาก ผู้ทรงคุณวุฒิและ ปรับปรุงงานวิจัย
๗. ส่งรายงานการวิจัย ฉบับรายงานความก้าวหน้า (ฉบับแก้ไข)ให้สถาบันวิจัย พุทธศาสตร์	แก้ไขตามข้อเสนอแนะที่ได้จาก ผู้ทรงคุณวุฒิ	ข้อที่ ๑-๒	ปรับปรุงรายงาน ความก้าวหน้า งานวิจัยให้ถูกต้อง ตามคำแนะนำของ ผู้ทรงคุณวุฒิ
๘. ส่งรายงานการวิจัย ฉบับสมบูรณ์แล้วให้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	ได้รับข้อเสนอแนะการปรับปรุง รูปแบบงานวิจัย		ปรับปรุงงานวิจัย สมบูรณ์รูปแบบ ถูกต้อง
๙. ปรับปรุงและแก้ไข รายงานสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะการวิจัย ฉบับปรับปรุงแล้วให้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	งานวิจัยดังกล่าวมีความสมบูรณ์ตาม ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ		ปรับปรุงงานวิจัย ให้มีรูปแบบที่มี ความถูกต้อง
๑๐. ส่งฉบับสมบูรณ์ให้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ อนุมัติสิ้นสุด	จัดพิมพ์ทำรูปเล่ม เผยแพร่ผลงานวิจัย		

๓. แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินการ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

๑. ผลการดำเนินงานในปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

๒. ในระหว่างการดำเนินงาน ท่านพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคใดบ้าง ที่ทำให้การดำเนินงานเกิดความขัดข้อง ล่าช้า หรือไม่เป็นไปตามกระบวนการ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. ท่านคิดว่ากระบวนการในการจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ที่ท่านมีส่วนร่วมนี้ ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก จ ภาพถ่ายกิจกรรมการทำงานวิจัย
ภาพประกอบการทำวิจัย

ภาพการเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์

ภาพการประชุมกลุ่มย่อย

ภาพการประชุมกลุ่มย่อย

ภาพการประชุมกลุ่มย่อย

ภาพการประชุมกลุ่มย่อย

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์โดยมีรายนามดังต่อไปนี้

๑. พระเมธีวชิรภูษิต, ดร. ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสถานศึกษาหน่วยวิทยบริการฯ
ณ วัดพระบรมธาตุ จ.กำแพงเพชร
๒. พระครูโกศลวชิรกิจ, ดร. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ กองวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระครูสิทธิวชิรโสมิต ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลหนองปลิง
๔. พระครูวชิรปัญญากร ตำแหน่ง รองเจ้าคณะอำเภอเมืองกำแพงเพชร
(ฝ่ายการศึกษา) เจ้าอาวาสวัดบ่อสามแสน
๕. นางสาวพรพรรณ ชุ่มเปี่ยม ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และ
วัฒนธรรม (นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ)
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร
๖. นางจันทรา กุลนันทคุณ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร
๗. นายวันเชิด กิตติขจร ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญ, กรรมการวัดบรมธาตุ
นครชุม จังหวัดกำแพงเพชร
๘. นางสุภิตรา ตันศลารักษ์ ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญ, กรรมการวัดบรมธาตุ
นครชุม จังหวัดกำแพงเพชร
๙. นายประยงค์ อินทร์สำเภา ตำแหน่ง กรรมการวัดบรมธาตุนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชร
๑๐. นายประพันธ์ อินทรสูต ตำแหน่ง กรรมการวัดบรมธาตุนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชร
๑๑. นายสมคิด คงหิรัญ ตำแหน่ง กรรมการวัดบรมธาตุนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชร
๑๒. นายภาคภูมิ อยู่พูล ตำแหน่ง นักโบราณคดีชำนาญการ
อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร สำนักศิลปากรที่ ๖
๑๓. นางพัชรี (นามสมมติ) ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

๑๔. นายไก่อ่ (นามสมมติ) ตำแหน่งเจ้าหน้าที่กองการศึกษา
เทศบาลเมืองกำแพงเพชร
๑๕. นายโย (นามสมมติ) ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง
จังหวัดกำแพงเพชร
๑๖. นางมาลัย ใจแสน ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลหนองปลิง
จังหวัดกำแพงเพชร
๑๗. นายเอ (นามสมมติ) ตำแหน่ง พนักงานจ้างรายวันอุทยานประวัติศาสตร์
๑๘. วิชัย อยู่สันเทียะ ชาวบ้านชุมชนปิ่นดำริห์ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
๑๙. นางด้วง น้อยคำ ชาวบ้านชุมชนปิ่นดำริห์ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
๒๐. นางประไพ (นามสมมติ) แม่ค้าบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการประชุมกลุ่มย่อย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการประชุมกลุ่มย่อย

๑. พระเมธีวชิรภูษิต, ดร. ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสถานศึกษาหน่วยวิทยบริการฯ
ณ วัดพระบรมธาตุ จ.กำแพงเพชร
๒. พระครูโกศลวชิรภิกขุ, ดร. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ กองวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระครูสิทธิวชิรโสมิต ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลหนองปลิง
๔. นางสาวพชรพรรณ ชุ่มเปี่ยม ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และ
วัฒนธรรม (นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ)
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร
๕. นางจันทรา กุลนันทคุณ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร
๖. นายวันเชิด กิตติขจร ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญ, กรรมการวัดบรมธาตุ
นครชุม จังหวัดกำแพงเพชร
๗. นางสุจิตรา ตันศลารักษ์ ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญ, กรรมการวัดบรมธาตุ
นครชุม จังหวัดกำแพงเพชร
๘. นายประยงค์ อินทร์สำเภา ตำแหน่ง กรรมการวัดบรมธาตุนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชร
๙. นายประพันธ์ อินทรสูต ตำแหน่ง กรรมการวัดบรมธาตุนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชร
๑๐. นายสมคิด คงหิรัญ ตำแหน่ง กรรมการวัดบรมธาตุนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชร
๑๑. นางศิริลักษณ์ จันทร์ดวง ตำแหน่ง กรรมการวัดบรมธาตุนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชร

ภาคผนวก ค
แบบสรุปโครงการ

สัญญาเลขที่	ว.๓๑๑/๒๕๖๐, MCU RS 610760311
ชื่อโครงการ	วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี
หัวหน้าโครงการ	พระครูสุมนต์ธรรมธาดา, ดร คณะพุทธศาสตร์ สาขาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย E-mail : buabkhom_11@hotmail.com
ความเป็นมาและความสำคัญ	
<p>การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในประเทศไทยเริ่มต้นมาจากการอนุรักษ์ในแบบประเพณีนิยม จากหลักฐานและบันทึกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่ามักจะเป็นเรื่องราวของการซ่อมแซมปรับปรุงวัดในพระพุทธศาสนา แม้จะไม่มีรายละเอียดที่แสดงถึงวิธีการที่ใช้ในการซ่อมแซมแต่ก็สามารถทำให้เข้าใจถึงแนวคิดการอนุรักษ์ในอดีตได้อย่างชัดเจน กระทั่งต่อมาเมื่อมีการนำแนวทางการอนุรักษ์ที่เป็นสากลเข้ามาในประเทศไทยจึงส่งผลต่อแนวคิดการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทยเป็นอย่างมากเนื่องจากทำให้เกิดกฎหมาย มาตรการ ยุทธศาสตร์ กลไก นโยบายและโครงการต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติและส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้รับผิดชอบหลักโดยเฉพาะกรมศิลปากรที่ถือได้ว่าเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่นทั้งของรัฐและเอกชน รวมถึงชุมชน วัด พระสงฆ์ และประชาชน ก็ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยด้วยเช่นกัน</p> <p>ปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยมีแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว ๕ แห่ง แบ่งเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ๓ แห่ง คือ เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง และแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ ๒ แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรและผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่น และยังมีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ใน “บัญชีรายชื่อเบื้องต้น” รอการนำเสนอต่อคณะกรรมการมรดกโลกเพื่อพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลกอีก ๒ แห่ง ได้แก่ ๑. ปราสาทหินพิมาย และเส้นทางวัฒนธรรม และปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ และ ๒. อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท สำหรับอุทยาน</p>	

ประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้น เนื่องจากหลักฐานที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงผลงานทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น เป็นตัวแทนของ ศิลปกรรมไทยยุคแรกและเป็นต้นกำเนิดของการสร้างประเทศ อันเป็นไปตามเกณฑ์การขึ้นทะเบียน เป็นมรดกโลก คือเป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรมที่มีความงดงาม และเป็นผลงานชิ้นเอกที่ได้รับการสร้างสรรค์จากอัจฉริยภาพด้านศิลปะอย่างแท้จริง ตลอดจนเป็นสิ่ง ที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่หาได้ยากยิ่งหรือหลักฐานที่แสดงขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือ อารยธรรมซึ่งยังหลงเหลืออยู่ หรืออาจสูญหายไปแล้ว

เมื่อได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกและด้วยความโดดเด่นของอุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร ทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนมีนโยบายในการ จัดการพื้นที่ในหลายด้าน เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ การ จัดการผังเมือง รวมถึงพัฒนาคุณภาพสินค้าของกลุ่มอาชีพของแต่ละตำบล ตลอดจนทั้งมีการส่งเสริม สนับสนุนจากคณะกรรมการหมู่บ้านในการแก้ไขข้อพิพาทต่างๆ เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการจะทำให้ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร คงความเป็นมรดกโลกได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับชุมชนท้องถิ่น และระดับชาติ ซึ่งต้องมีจิตสำนึกในการรักษาหวงแหนสมบัติของชาติของแผ่นดิน มีความรู้ความเข้าใจในการ บริหารจัดการแหล่งมรดกโลกตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งมรดกโลก และเห็นถึงความสำคัญของการ เข้าไปมีส่วนร่วมบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมรดกโลก ของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรต่างๆ จึงเป็นหัวใจสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการ พัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นวิธีการในการจัดการเมืองและทรัพยากรอันเป็นมรดกโลกให้สามารถ ผสมผสานกันได้เพื่อการพัฒนาที่สมดุล โดยที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องมีความเข้าใจแหล่งมรดกโลกใน ฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาโดยรวม

ยิ่งไปกว่านั้นในระยะแรกของของศตวรรษที่ ๒๑ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจะไม่ เป็นแค่เพียงการซ่อมแซมและการปกป้องสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ ต่างๆ หรือการรักษาคุณค่าความเป็นของแท้ไว้เท่านั้น แต่จะเน้นกระบวนการด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมากขึ้น เป็นการทำความเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมในภาพรวม เนื่องจากมรดกนี้ เปรียบเสมือนหลักฐานของการพัฒนาและความสำเร็จของมนุษย์จากประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน และยังคงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งหลักการสำคัญคือการ รักษา มรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ ไว้ให้ได้ในขณะเดียวกันก็สามารถตอบสนองความต้องการทางด้าน วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความต้องการเหล่านี้รวมถึงการมี

ส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษา และกำหนดแนวทางการจัดสถานที่ทางวัฒนธรรมของตนเอง ด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการบูรณาการและเกณฑ์ในการจัดการเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกสามารถบรรลุข้อตกลงว่าอะไรคือการกระทำที่เหมาะสมที่สุดในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลาย รวมไปถึงสามารถนำมาใช้สนองวัตถุประสงค์ต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อให้เกิดผลตอบแทนตามวัตถุประสงค์นั้นๆ ได้ การจัดการพื้นที่มรดกโลกจึงจำเป็นต้องให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก ในด้านการจัดการพื้นที่ ด้านการจัดการทรัพยากร ด้านการปกป้อง ด้านการใช้ ด้านการตลาด ด้านการให้ความรู้ ด้านการศึกษาวิจัย และด้านการเงิน มีการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อให้เกิดชุมชนปฏิบัติ การเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นเจ้าของที่ตื่นตัวต่อท้องถิ่น ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือให้คำปรึกษา และสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ภาคเอกชน และทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นตัวแทนในรูปคณะกรรมการ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ภายใต้การบริหารจัดการ เพื่อเกิดการบูรณาการร่วมกัน ในพื้นที่แหล่งมรดกโลก และสร้างเครือข่ายความร่วมมือของประชาชนในทุกเพศทุกวัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

จากแนวทางการกล่าวข้างต้น การมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีจึงมีความสอดคล้องเป็นอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการจัดการพื้นที่มรดกโลก เพราะเป็นกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม อีกทั้งยังเป็นรากฐานที่สำคัญในกระบวนการตัดสินใจด้านการพัฒนา และเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีโดยผ่านการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคม ชุมชนหรือองค์กร ได้มีระดับการรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น หาวิธีการแก้ปัญหาโดยต้องร่วมคิด ตัดสินใจและวางแผน ตลอดจนการปฏิบัติตามกิจกรรมการพัฒนาหรือโครงการพัฒนาต่างๆ มีการติดตามและประเมินผลตลอดจนการบำรุงรักษา ในการพัฒนาสังคม ชุมชนหรือองค์กรให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคีจึงหมายถึง การจัดการพื้นที่ การจัดการทรัพยากร การปกป้อง การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ การศึกษาวิจัย การให้ความรู้ และการวางแผนการตลาดในพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร โดยการร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในพื้นที่แหล่งมรดกโลก ซึ่งสอดคล้องกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ได้กล่าวไว้ว่า “ที่ผ่านมามีการดำเนินงานการอนุรักษ์โบราณสถาน และการพัฒนาชุมชนภายในเขตโบราณสถานและชุมชนโดยรอบต่างๆ แบบต่างคนต่างทำขาดการบูรณาการการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณค่าโบราณสถานและสภาพแวดล้อม เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ประวัติศาสตร์ที่ขาดความมีชีวิตชีวา

โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จะเสริมสร้างความประทับใจของผู้มาเยือนและในการต่อยอดส่งเสริมพัฒนา
ด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ดังนั้น แผนแม่บทบูรณาการการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์
สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชร ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นกรอบในการบริหารการพัฒนาที่ถูกต้องและ
เหมาะสมกับบริบทของการบริหารพัฒนามรดกโลก อุทยานประวัติศาสตร์ และพื้นที่เชื่อมโยง
และมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งเพื่อพัฒนากลไกการ
บริหารจัดการเป็นต้นแบบ การบริหารจัดการในคุณค่าของการเป็นแหล่งมรดกโลกและมรดกทาง
วัฒนธรรม ภายใต้การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วน
ท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาชน”

อย่างไรก็ตามเมื่อมีความร่วมมือเกิดขึ้นย่อมต้องมีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องและม
ความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะปัจจัยเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความราบรื่น
หรือความขัดแย้งในการร่วมมือระหว่างภาคี อันจะส่งผลต่อความก้าวหน้า ความสำเร็จ และความ
ล้มเหลวในกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลก ดังที่ ปรัชมาศ ลัญญานนท์ ได้ทำการศึกษาการ
จัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่ง
ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน
ได้แก่ ปัจจัยทางวัฒนธรรมด้านความศรัทธาในทางศาสนา ปัจจัยทางสังคมด้านความสัมพันธ์ใน
ระบบเครือญาติและการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปัจจัยการได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านการ
อนุรักษ์อาคาร การรักษาสภาพแวดล้อมและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถ
สรุปเป็นแบบจำลองการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยว
เชิงประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มี
ความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ นโยบาย
หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี
รวมถึงวิเคราะห์สภาพการ ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ ตลอดจนเสนอแนวทางการ
พัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี เพื่อนำผลการวิจัยไป
ใช้เป็นข้อมูลหรือแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี และนำไปปรับปรุง
ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในระดับประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์โครงการ

๑. เพื่อศึกษานโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี
๒. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี
๓. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

ผลการวิจัย

๑. เพื่อศึกษานโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี

พบว่า ในด้านการจัดพื้นที่ การจัดทรัพยากร การปกป้อง และการดูแลรักษา มีจำนวน ๖ โครงการ ได้แก่ โครงการส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น โครงการปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยาน โครงการศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะ โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม โครงการสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือนที่มีผลกระทบต่อบริเวณสถานหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน โครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว โครงการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ และด้านการใช้ประโยชน์ การศึกษาวิจัย และการให้ความรู้ จำนวน ๓ โครงการ ได้แก่ โครงการฝึกอบรมเพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ชุดค้น ชุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน โครงการฝึกอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ และโครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

๒. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี สรุปผลการวิจัยดังนี้

๑. โครงการส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น มีการดำเนินการบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับดี แต่โครงการไม่ได้รับการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง และขาดกระบวนการในการทำงานที่ชัดเจนอีกทั้งยังขาดการประสานงานที่ต่อเนื่อง

๒. โครงการฝึกอบรมเพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ชุดค้น ชุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน ได้มีการฝึกอบรมแต่ไม่มีการจัดจ้างประชาชนในการปฏิบัติงานสำรวจ ชุดค้น ชุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน เพราะแม้จะทำการฝึกอบรมไปแล้วแต่เพื่อป้องกัน

ความเสียหายของโบราณสถานจึงยังคงต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการสำรวจ ชูตค้น ชูตแต่ง และบูรณะโบราณสถาน เพราะประชาชนยังคงขาดความชำนาญ

๓. โครงการฝึกอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ พบว่า ทุกหน่วยงานที่เข้าอบรมมีความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ ตลอดจนมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น แต่การดำเนินงานยังขาดการประสานงานที่จะส่งเสริมความร่วมมือของแต่ละภาค

๔. โครงการปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยาน ได้มีการดำเนินโครงการบรรลุมุ่งหมาย อาคารบ้านเรือนในบริเวณเขตพื้นที่อุทยานทั้งหมดได้รับการปรับปรุงสภาพให้กลมกลืนและไม่ขัดแย้งกับโบราณสถาน แต่กระบวนการเป็นไปด้วยความล่าช้าเนื่องจากเหตุผลทางงบประมาณและอาคารบ้านเรือนมีจำนวนมากพอสมควร

๕. โครงการศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะ ได้มีการจัดทำผังเมืองเฉพาะสำหรับพื้นที่อุทยานฯ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอื่นๆ ที่มีประสิทธิภาพ แต่ในช่วงแรกๆของการจัดทำพบข้อผิดพลาดด้านข้อมูลบางอย่างแต่ได้รับการแก้ไขจากความร่วมมือของหน่วยงาน แต่โครงการขาดการประสานงานเล็กน้อย ระหว่างหน่วยงานหลักที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดทำผังเมืองกับหน่วยงาน

๖. โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม พบว่ายังมีอาสาสมัครยังมีจำนวนไม่มาก เกิดจากการขาดการประชาสัมพันธ์และการประสานความร่วมมือไปยังหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะสถานศึกษาเพื่อขออาสาสมัครที่เป็นเยาวชนในท้องถิ่น

๗. โครงการสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือนที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน การดำเนินการบรรลุมุ่งหมาย การโยกย้ายอาคารบ้านเรือนเป็นไปตามที่วางแผนทุกขั้นตอน ประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

๘. โครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้าและบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว พบว่า จุดจอดรถบริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบและพอเพียงต่อนักท่องเที่ยว ส่วนร้านค้าและบริการมีจำนวนน้อยและสินค้ายังขาดความหลากหลาย เนื่องจากขาดการประสานงานกับภาคเอกชน

๙. โครงการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ มีการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะที่มีความเหมาะสมและถูกต้องตามหลักวิชาการ อีกทั้งในปัจจุบันยังคงมีการใช้งานสำหรับจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง แต่ในระยะแรกการหาพื้นที่ที่เหมาะสมทำได้ยากหากขาดความร่วมมือของหลายหน่วยงานและชุมชน

**๓. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์
กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ปรากฏผลดังนี้**

๑. แนวทางการพัฒนาด้านจุดมุ่งหมายของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ควรมีการตั้งจุดมุ่งหมายของโครงการควรมีความเป็นไปได้จริงที่จะสามารถทำให้บรรลุได้ และจุดมุ่งหมายต้องกำหนดทิศทางให้มีความชัดเจน

๒. แนวทางการพัฒนาด้านกระบวนการดำเนินงาน/การประสานงานของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ควรมีการระบุข้อมูลติดต่อของผู้ประสานงานในแต่ละโครงการให้ชัดเจน ควรวางแผนในการดำเนินการที่สามารถปฏิบัติได้จริง หรือระบุขั้นตอนที่มีความยืดหยุ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ในสถานการณ์จริง โดยเฉพาะขั้นตอนในการประสานงานระหว่างหน่วยงานควรมีการติดตามและประสานงานจริง ควรมีการจัดประชุมระหว่างภาคีให้เป็นวาระอย่างต่อเนื่อง เพื่อความก้าวหน้าของโครงการและเพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคีอย่างแท้จริง และผู้นำภาคีต้องมีความเข้มแข็งสามารถผลักดันภาคีของตนให้ประสานและร่วมมือกับภาคีอื่นได้

๓. แนวทางการพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์/การตลาดของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ควรมีการเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ให้แก่บุคคลภายนอกได้รับทราบ เพื่อควรมีช่องทางที่ง่ายต่อการแบ่งปันข้อมูลระหว่างภาคี

๔. แนวทางการพัฒนาด้านงบประมาณของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี พบว่า ควรจะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคเอกชนเข้ามาดำเนินโครงการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐซึ่งกรมศิลปากรมีบทบาทหลัก โดยอาจทำเป็นข้อตกลงร่วมกันเพื่อพัฒนาด้านการท่องเที่ยวตลอดจนการบูรณะโบราณสถานต่างๆ

๕. แนวทางการพัฒนาด้านการประเมินผลของนโยบาย หลักการ และกระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี ควรมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างแท้จริงทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังการดำเนินการ ตลอดจนศึกษาถึงผลกระทบหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริงหลังโครงการเสร็จสิ้น และควรมีการประเมินการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อใช้ในการปรับปรุงระหว่างที่มีการดำเนินการโครงการ ตลอดจนเพื่อใช้ในการปรับปรุงการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีในโครงการต่อไป

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. นำแนวทาง นโยบาย หลักการ และโครงการในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแหล่งอื่น

๒. นำผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาคีในการจัดการพื้นที่มรดกโลก

๓. นำแนวทางการพัฒนาการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบบพหุภาคี ไปใช้แก้ไขปัญหาในการจัดการพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแหล่งอื่น

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

๑. ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่นต่อไปเพื่อปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกที่งานวิจัยนี้ยังไม่ได้ทำการวิเคราะห์

๒. ควรมีการนำผลการศึกษปัจจัยในการจัดการพื้นที่มรดกโลกในแต่ละภาคี มาเปรียบเทียบถึงความแตกต่างและระดับทางสถิติ เพื่อวิเคราะห์ว่าแต่ละภาคีมีความสัมพันธ์กับปัจจัยใดมากกว่ากันหรือน้อยกว่ากัน

๓. ควรนำทฤษฎีอื่นๆ เข้ามาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา จะทำให้การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการจัดการพื้นที่ครอบคลุมตัวแปรมากขึ้น

ประวัติผู้ทำวิจัย

๑. หัวหน้าโครงการวิจัย

๑.๑ พระครูสุมนต์ธรรมธาดา,ดร.

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูสุมนต์ธรรมธาดา,ดร.

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrakhru Sumonthamatada

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๒๑๗ หมู่ที่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐ โทรศัพท์ ๐-๕๕๒๘-๗๒๔๕-๖ โทรสาร ๐-๕๕๒๘-๗๕๕๕ โทรศัพท์มือถือ ๐๘๔-๑๗๘๒๒๙๕

๕. ประวัติการศึกษา

นักธรรมชั้นเอก (๒๕๓๐)

ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๔)

ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๒)

ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๙)

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

-

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๗.๑ ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : (ไม่มี)

๗.๒ หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกแบบพหุภาคี

๗.๓ งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : การจัดการกองทุนสวัสดิการกลุ่มสังฆะสมทรัพย์ตามแนวพุทธของวัดในจังหวัดพิษณุโลก นำเสนอผลงานการประชุมระดับชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ๒๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๐ ทุนวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

๗.๔ ผลงานวิจัย - บทความ หนังสือ ที่ตีพิมพ์ และแหล่งทุน (ไม่มี)

๒. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๒.๑ พระครูปิยกิจบัณฑิต (ปิยธมโม)

๑.ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูปิยกิจบัณฑิต (ปิยธมโม)

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrakhru piyakitbanthit

๒.เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๓.ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๒๑๗ หมู่ที่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๕๕๒๘-๗๒๔๕-๖ โทรสาร ๐-๕๕๒๘-๗๕๕๙ โทรศัพท์มือถือ ๐๘๔-๘๑๓-

๓๗๓๓

๕. ประวัติการศึกษา

นักธรรมชั้นเอก (๒๕๔๓)

ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๒)

ปริญญาโทพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๖)

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

-

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๗.๑ ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : (ไม่มี)

๗.๒ หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย (ไม่มี)

๗.๓ งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : (ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุนย้อนหลังไม่ เกิน ๕ ปี) (ไม่มี)

๗.๔ ผลงานวิจัย - บทความ หนังสือ ที่ตีพิมพ์ และแหล่งทุน (ไม่มี)

๒.๒ นายเสถียร สระทองให้

๑.ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายเสถียร สระทองให้

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Sathain Sathonghi

๒.เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๓.ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๒๑๗ หมู่ที่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๕๕๒๘-๗๒๔๕-๖ โทรสาร ๐-๕๕๒๘-๗๕๕๕ โทรศัพท์มือถือ ๐๘๖-๙๓๓๕๙๑๓

๕. ประวัติการศึกษา

นักธรรมชั้นเอก (๒๕๒๖)

ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๔)

ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๗)

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

-

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๗.๑ ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : (ไม่มี)

๗.๒ หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย (ไม่มี)

๗.๓ งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : (ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุนย้อนหลังไม่เกิน ๕ ปี) (ไม่มี)

๗.๔ ผลงานวิจัย - บทความ หนังสือ ที่ตีพิมพ์ และแหล่งทุน (ไม่มี)